

BIJLAGE LXIb.
Art. 232.AANHANGSEL bij het rapport inzake credentie-
brieven.

De particuliere synode van van de gereformeerde kerken in Nederland heeft in hare vergadering van tot afgevaardigden aangewezen naar de generale synode, welke, zoo de Heere wil, op te zal gehouden worden, de broeders: als primi, en als secundi, met last en volmacht om namens de kerken van, alsof deze zelve in haar geheel tegenwoordig waren, volgens Gods heilig Woord, in gebondenheid aan de drie Formulieren van Eenigheid en de aangenomen Kerkenordering, op de generale synode in alles te beraadslagen en te besluiten wat daar voorkomen zal en tot het werk dier vergadering behoort.

Deze kerken verklaren mitsdien, gelijk betaamt, voor goed en van waarde te houden al wat in de synode, op grond der Schriftuur en tot stichting van de Kerke Christi, zal besloten worden.

De Heere bestrale uwe vergadering met Zijn licht en leide u door Zijnen Geest.

De particuliere synode voornoemd,

BIJLAGE LXII.
Art. 339.RAPPORT van deputaten inzake het bezoek aan
de kerkeraden van Kampen en Giessendam-
Neder-Hardinxveld.

Aan de in uw zitting van 2 Februari 1944 benoemde deputaten werd onder meer opgedragen om de kerkeraden van Kampen en van Giessendam-Neder-Hardinxveld er op te wijzen, dat zij de resp. in hun vergaderingen van 19 en van 10 Januari 1944 genomen besluiten behooren in te trekken, en voorts om de classis Zwolle en de classis Gorinchem op te wekken zich, overeenkomstig art. XXXI K.O., te houden aan het besluit der generale synode betreffende de instemming der candidaten met de leeruitspraken van de generale synoden van 1905 en 1942.

Ter voldoening aan deze opdracht hebben vier van uw deputaten, t.w. prof. dr G. M. den Hartogh, ouderling Nauta, dr A. D. R. Polman en prof. dr J. Ridderbos, zich op Woensdag 2 Februari begeven naar de vergadering van den kerkeraad van Kampen. Zij hebben in den kerkeraad zich op de hoogte gesteld van den stand van zaken en voorts mededeeling gedaan van het standpunt der synode. Deze kerkeraad heeft toen besloten het bij de classis Zwolle ingediende voorstel voorloopig in te trekken, terwijl hij, ter bepaling van zijn definitieve houding, op Maandag 7 Februari opnieuw zou bijeenkomen om daarvan op 8 Februari vóór des middags twaalf uur mededeeling te kunnen doen. Op Donderdag 3 Februari hebben genoemde deputaten zich bij de classis Zwolle aangemeld om ook ten overstaan van die vergadering zich van hun opdracht te kwijten. Al stond het toen reeds vast, dat de kerkeraad van Kampen zijn voorstel ter classisvergadering zou intrekken, daarmee was toch de mogelijkheid niet uitgesloten, dat dezelfde zaak op andere wijze weer aan de orde zou komen. Aanleiding tot het maken van bijzondere opmerkingen geeft het bezoek aan deze classis niet.

Vóór het afloopen van den gestelden termijn kwam van den kerkeraad van Kampen een schrijven binnen gericht aan de generale synode, dat als bijlage aan dit rapport is toegevoegd. Hierin wordt medegedeeld, dat over twee voorstellen in den kerkeraad de stemmen gestaakt hebben, weshalve beide geacht moeten worden te zijn verworpen. Het eene voorstel luidde: „De raad der gereformeerde kerk van Kampen spreekt uit, ter vervanging van zijn besluit van 19 Januari 1944, dat hij bezwaar heeft, om van de predikanten en andere ambtsdragere te vorderen, dat zij bij hun leeren in niets zullen afwijken van de in 1905 en 1942 gedane leeruitspraken. Hij verzoekt de classis, dit bezwaar mede tot het hare te maken en hetzelfde verzoek te richten tot de eerstvolgende particuliere synode, opdat die het aanhangig make bij de eerstvolgende generale synode. Verder spreekt hij uit, ernstig bezwaard te zijn door het besluit van de generale synode, waarin deze op de classicale examina van de candidaten tot den Heiligen Dienst instemming vordert met genoemde leeruitspraken. Hij stelt de classis Zwolle voor, in gelijken zin zich uit te spreken en dien overeenkomstig te handelen. Hij geeft van deze besluiten kennis aan alle kerken”. Het andere voorstel luidde: „De raad van de gereformeerde kerk te Kampen heeft in zijn vergadering van 7 Februari 1944 besloten, ter vervanging van zijn besluit van 19 Januari, uit te

spreken, dat hij bezwaar heeft om van de predikanten en andere ambtsdragers te vorderen, dat zij bij hun leeren in niets zullen afwijken van de in 1905 en 1942 gedane leeruitspraken aangaande het genadeverbond. Hij geeft hiervan kennis aan de classis Zwolle en verzoekt haar dit bezwaar met haar instemming via de provinciale synode van Overijssel tot de generale synode van 1946 te brengen. De kerkeraad verklaart, opzettelijke bestrijding van deze uitspraak, — dat hij zich tot aan de synode van 1946 besluit der synode, „dat niets mag worden geleerd dat met bovengenoemde uitspraken niet ten volle in overeenstemming is”, beteekent, dat de synode eigen gevoelens in dezen toelaat en niet eischt het bovengenoemde te leeren, maar tevens niet toelaat opzettelijke bestrijding van deze uitspraak, — dat hij zich tot aan de synode van 1946 onderwerpt aan dit besluit. Tevens heeft de kerkeraad besloten zijn bezwaren te uiten tegen den eisch der synode om aan kandidaten tot den Heiligen Dienst, bij hun examina den eisch van instemming met bovengenoemde leeruitspraken te stellen. De kerkeraad verzoekt de classis ook dit bezwaar, met haar instemming via de provinciale synode van Overijssel bij de generale synode van 1946 in te dienen”. Ter voorkoming van misverstand moeten deputaten bij dit laatste voorstel een kleine kanteekening plaatsen. De uitspraak van de synodale commissie, waarop in dit voorstel een beroep gedaan wordt, is namelijk niet geheel juist weergegeven. Deputaten hebben enkel verklaard, dat de aangehaalde woorden huns inziens hetzelfde beteekenen als: „niets dat met genoemde uitspraken in strijd is”. Over het *toelaten van eigen gevoelens* hebben zij niet gesproken. Het zou dan ook zeker juister zijn geweest te zeggen, dat de synode heeft getoond hen, die in dezen een afwijkend gevoelens hebben, daarin te willen *dragen*. Het schrijven van den kerkeraad bevat voorts de uitdrukkelijke mededeeling, dat het besluit van 19 Januari 1944 is vervallen verklaard.

Wat de tweede, in de opdracht vermelde kerk betreft, dit deel der opdracht is door drie der benoemde deputaten uitgevoerd, t.w. door prof. dr K. Dijk, prof. dr D. Nauta en ds H. A. Wiersinga, welke laatstgenoemde als secundus in de plaats trad van een paar primi, die verhinderd waren te gaan. Nadat de kerkeraad van Giessendam-Neder-Hardinxveld zich aanvankelijk zonder voorbehoud bereid had verklaard hen te ontvangen, kwam hij daarna op het schrijven van zijn scriba in dien zin terug, in een telegram van Maandag 7 Februari, aldus luidende: „Kerkeraad Giessendam-Neder-Hardinxveld terugkomende op voorloepig schrijven van zijn scriba en prijsstellend op inachtneming van goede kerkelijke woorden (bedoeld zal zijn: vormen), verzoekt u alvorens op uw aanvraag te kunnen beslissen, opgave van het punt van het agendum in 1943 vastgesteld voor en door de synode van 1943 en waaruit zou blijken dat uw vergadering volgens Kerkenordening gerechtigd is de in uw brief bedoelde aangelegenheid te behandelen”. Vanwege deputaten werd hierop terstond geantwoord in dezer voege: „De door u gestelde vraag is onmogelijk per telegram te beantwoorden. Zij kan desgewenscht ter vergadering worden besproken. Deputaten verzoeken namens synode dringend toelating tot uw vergadering op Dinsdagmiddag. Gaarne omgaand telegrafisch antwoord, of kerkeraad bereid is ons te ontvangen”. Op Dinsdagmorgen volgde toen de telegrafische mededeeling dat de kerkeraad deputaten in zijn midden verwachtte. Aan den middag van dienzelfden dag te vijf uur waren deputaten in de vergadering van den kerkeraad, die opzettelijk voor dit doel was belegd, aanwezig. In deze samenspreking kwam eerst de in het telegram vermelde praelabele kwestie uitvoerig aan de orde. Het bleek, dat dit telegram, geformuleerd en wel, des Zondags te voren na een der godsdienstoefeningen onverwacht in den kerkeraad aan de orde was gesteld. Na bespreking van dit punt kregen deputaten gelegenheid om zich van hun synodale opdracht te kwijten en bij den kerkeraad ten ernstigste aan te dringen op het intrekken van het door hem bij de classis aanhangig gemaakte voorstel. Een der ouderlingen legde de verklaring af, dat hij aan dit voorstel, dat van buiten af in den kerkeraad was gekomen, wel zijn stem had gegeven, maar daarbij in de meening verkeerd had, dat de bedoeling ervan was geweest alleen om in de classicale vergadering bezwaren kenbaar te maken; dat hij evenwel, bij nader inzien, er zich niet langer mee kon vereenigen, van welk gevoelens hij ook aan de classis hoopte mededeeling te doen. Deputaten verlieten de vergadering, zonder te weten, of de kerkeraad zijn voorstel zou intrekken dan wel handhaven. De voorzitter gaf zelfs te kennen, dat de kerkeraad in zijn vergadering van Maandagavond besloten had na de samenspreking met deputaten niet direct te vergaderen.

Den volgenden dag, Woensdag 9 Februari, begaven genoemde deputaten zich naar de vergadering van de classis Gorinchem. Tevoren hadden zij in een schrijven, gericht aan de roepende kerk, verzocht om ter vergadering toegelaten te worden. Aan dit verzoek werd door de classis voldaan. Toen het agendumpunt, dat het voorstel vermelde van de kerk van Giessendam-Neder-Hardinxveld, aan de orde kwam, bleek dat het schrijven van den ouderling dier kerk, waarop deze in de kerkeraadsvergadering in tegenwoordigheid van deputaten gezinspeeld had, in werkelijkheid ingekomen was. Voorts was ter tafel een instructie van de kerk van Leksmond, waarin er op werd aangedrongen dat voorstel niet aan te nemen, doch alleen de bezwaren tegen de besluiten der synode in den gewonen kerkelijken weg aanhangig te maken. Namens den

kerkeraad van Giessendam-Neder-Hardinxveld volgde daarna de mededeeling, dat het ingediende voorstel voorloopig, in verband met de dreiging van de zijde der deputaten geuit, onder protest werd ingetrokken. Deputaten hebben toen gelegenheid ontvangen om hun boodschap over te brengen, waarbij zij in het bijzonder ook de gronden, die tot hun zending hadden geleid, memoreerden. Tegelijkertijd hebben zij, met toestemming van den praeses, ernstig bezwaar gemaakt tegen de motiveering, die de kerkeraad had aangevoerd voor het voorloopig terugnemen van zijn voorstel, als zijnde in strijd met de feiten. Mede op krachtigen aandrang van de overige leden der classisvergadering hebben de afgevaardigden van Giessendam-Neder-Hardinxveld zich ten lange leste laten bewegen om de sterke bewoordingen van die motiveering terug te nemen.

Na dit relaas hunner handelingen spreken uw deputaten als hun oordeel uit, dat deze aangelegenheid, wat betreft beide kerken, tot een vrij bevredigend resultaat is gekomen. De kerkeraad van Kampen heeft immers zelf te kennen gegeven, dat het geïncrimineerde besluit is vervallen verklaard. De kerkeraad van Giessendam-Neder-Hardinxveld heeft zijn voorstel bij de classis voorloopig ingetrokken. En geen van beide classisvergaderingen is op de haar gegeven suggesties ingegaan. Om deze reden hebben deputaten het dan ook niet noodig geacht de synode reeds op Vrijdag 11 Februari te doen samenkomen. Zij meenen u thans te mogen voorstellen, dat de synode het volgende besluit neme: [volgt in art. 339].

BIJLAGE LXIII.

MISSIVE van prof. dr K. Schilder te Kampen.

Art. 279, 341.

Dr K. Schilder, Kampen.

13 December 1943.

*Aan de generale synode van de gereformeerde kerken
in Nederland, saam te komen in Utrecht, medio
December 1943.*

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Ofschoon ik wegens onvoorziene en ongewilde tijdelijke wijziging in mijn omstandigheden ditmaal misschien voor het eerst sedert Juli 1942 in staat zou zijn, een enkele besloten zitting uwer synode bij te wonen, zie ik toch van een poging in die richting af. Want hetgeen ik u in betrekking tot het onderwerp van dezen brief zou willen zeggen, is naar mijn reeds vóór Juli 1942 uitgesproken meening slechts voor openbare zittingen te bestemmen. Omdat ik evenwel in de huidige phase van ons kerkelijk leven een algeheel stilzwijgen op uw uitnodiging tot aanwezigheid als praeadviseur voor God niet verantwoord acht, wend ik me schriftelijk tot u, die thans, anders dan door de Sneeker synode geschied is, de zaken waarover ik mijn aandacht liet gaan in openbare zitting zijt gaan behandelen.

I. Hetgeen ik onder uw aandacht wil brengen, raakt de aangelegenheid van de afwijzing der bij u ingediende bezwaren tegen enkele uitspraken van 1942 en van de handhaving, trots ingebrachte bedenkingen, van het verlangen, dat bij kerkelijke examina de classes zich zullen vergewissen, dat de candidaat met bedoelde uitspraken instemt.

II. Enkele uitlatingen in kerkelijke „Mededeelingen” uit de periode van vóór uw synode, alsmede in het bij haar ingediende Praeadvies van commissie I, bewijzen dat er onder u zijn, die van oordeel zijn, dat iemand, die krachtens eigen wil niet deelnam aan de laatste handeling van vaststelling der uitspraken van 1942, later niet daartegen bezwaren behoort in te brengen. Zonder thans in te gaan op de geschiedenis van het synodale samenleven in 1942, wijs ik erop, dat ik nimmer heb geweigerd deel te nemen aan *openbare* behandeling der meningsverschillen, ten aanzien waarvan de Amsterdamsche synode van 1936 uitsprak, dat onzekerheid inzake de trouw van voorgedragen meeningen aan Schrift en belijdenis niet mocht blijven bestaan. In 1942 waren de zittingen besloten, thans zijn ze openbaar. Wel is contact met de kerken, dat in 1942 slechts voor een deel der rapporteerende commissie, maar niet voor mij, mogelijk was in rapport of toelichting, nog steeds voor mij uitgesloten en is inzonderde in 1942 mij bezwarende ongelijkheid van positie nog steeds aanwezig, maar de openstelling van de synodale deur in 1943 beteekent tegenover de door mij in 1942 betreurde sluiting ervan toch een wezenlijke verbetering. En zij rechtvaardigt m.i. mijn spreken van dit oogenblik, ook tegen den achtergrond van mijn weigering, om in 1942 mijn meening te zeggen zonder eenige mogelijkheid van contact met onze kerken op voet van gelijkheid met medeleden der commissie, waarvan ik lid was en die haar arbeid begonnen was onder duidelijke aanwijzing van komend openbaar contact met de kerken.

III. Mijn inzicht in betrekking tot recht en bevoegdheid van synodale vergaderingen noopt mij overigens, in dezen brief me te onthouden van elke zoodanige inmenging in de onderhavige vraagpunten, dat ik uw afgepaalde agendum uit het oog zou verliezen.

IV. Groote zorg is er ook bij mij ten aanzien van de huidige phase van ons kerkelijk leven. Ik zie gevaren, waartegen langs den gewonen kerkelijken weg in de toekomst kan worden opgetreden; ik zie daarnaast ook *acute* moeilijkheden, voortvloeiende uit uw afwijzing van de bezwaren, ingebracht tegen de bovenbedoelde bepaling ter zake van de kerkelijke examina. Zouden kandidaten van den kansel geweerd worden, die de meening van twee emeriti hoogleraren (dr S. Greijdenus en dr S. O. Los) en van onderscheidene dienaren des Woords deelen en uit dien hoofde niet kunnen verklaren, dat „volgens de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat bij het opwassen uit hun wandel of leer het tegendeel blijkt”, dan zouden daarmee ernstige moeilijkheden geschapen zijn. Ze zouden er zijn, indien de consequentie getrokken werd, dat de toegang tot den kansel ontzegd werd ook aan allen, die hem thans rechtens betreden, doch evenmin bedoelde uitspraak tot de hunne zouden kunnen maken. Maar ze zouden er evenzeer zijn, indien deze consequentie niet werd getrokken. In dat geval ware immers voor den toegang tot onze kansels tweeërlei voorwaarde geschapen. Dit ware erger dan een richtingsstrijd. Zakelijk genomen, zou het neerkomen op een toevoeging aan het onderteekingsformulier voor dienaren des Woords en hoogleraren in dier voege, dat zij niet voor den één, doch wél voor den ander zou gelden. Maar reeds daardoor zou een kloof tusschen examinatoren en examinandi zijn gegraven. Dat zulk een kloof reeds ergens op te merken viel, is u bekend; en dat er meer dienaren des Woords bij betrokken zijn geweest, dan zich met een bezwaar tot u wendden, eveneens. Bestendinging van zulken toestand ware onbillijk tegenover de kandidaten niet alleen, doch ook tegenover de kerken; en straks een onrecht mede ván die kerken. Ze zouden in spreken dan wel zwijgen den één binden, daar waar ze den ander in zwijgen of spreken vrij lieten. En vergroot zouden de moeilijkheden worden door het feit, dat van *twee* zijden bezwaren zouden rijzen tegen de proclamatie van bedoelde uitspraak aangaande het „zaad des verbonds” tot formulier van eenigheid in den dienst des Woords en in dien van het „ambt der doctoren of professoren in de theologie” (art. XVIII K.O.). Niet alleen toch zij zouden tegen zoodanige proclamatie bezwaar moeten hebben, die de uitspraak zakelijk onjuist achten (waarbij de gronden weer verschillend kunnen zijn), doch ook diegenen, die haar als formulier van eenigheid verwerpen, ongeacht haar zakelijke juistheid dan wel onjuistheid. Van laatstbedoelden zou meer dan één indachtig zijn aan wat wijlen ds J. L. Schouten schreef in Amsterdamsche Kerkbode (aangehaald in „De Bazuin” van 22 Februari 1929):

„Wanneer wij de historie van de kerken der Afscheiding verder raadplegen, komen wij tot de ontdekking, dat er voor en na wel verschil van gevoelen inzake verbond en doop tot openbaring kwam, maar dat men er nimmer een grond voor kerkelijk uiteengaan in heeft gevonden. De meeningen liepen soms nog al heel wat uiteen, maar de eenheid op kerkelijk gebied werd er niet door verbroken”.

V. Acut werden deze moeilijkheden en gevaren mijns inziens door tweeërlei oorzaak:

a. doordat in 1942 aan een enkele zinsnede uit de verklaring van 1905 een accent niet alleen, doch ook een kerkrechtelijke beteekenis gegeven is, welke daaraan te voren vreemd waren;

b. doordat de ingebrachte bedenkingen een antwoord ontvingen, dat duidelijk de teekenen van onrijpheid en overhaasting draagt.

Wat a betreft: na 1905 is op den inhoud van de toen gegeven „verklaring” herhaaldelijk semi-publieke en ook openbare détail-critiek geoeffend, zonder dat iemand deswege bemoeilijkt werd. Zoolang zulke critiek de belijdenis zelve ongemoeid liet, beteckende zij m.i. allermint een inbreuk op recht of plicht tot bewaring van de eenigheid der leer. Het laat zich zelfs denken, dat zij aan deze eenheid bevorderlijk wilde zijn en ook was. En als poging daartoe algemeene erkenning vond. De verklaring van 1905 immers was afgelegd, „ter geruststelling van de consciëntie”; maar niet tot binding van deze aan een détail ervan als aan een formulier van eenigheid. Zij diende „om alle eenzijdigheid in het voorstellen van sommige leerstukken te voorkomen”; doch juist daarom zéker niet, om één van haar vele volzinnen, nog wel losgemaakt uit het verband met de andere, na zooveel jaren ter onderteekening voor te leggen en daarmee de eenzijdigheid in het voorstellen van een bepaald leerstuk, zoo niet erger, te bevorderen. Een formulier van eenigheid was ze niet in haar geheel; hoeveel te minder kon ze het zijn in één van de deelen? En dat dan nog wel in het geval van de hierboven geciteerde zinsnede, welke reeds in 1905 aan meer dan één slechts dán verdraaglijk voorkwam, indien iets anders er tegenover kwam te staan? Evenwel is in 1942 juist aan dit détail een *geheel nieuwe* beteekenis toegekend door de verplichting tot onderteekening met toevoeging van sancties, als ik het desbetreffende besluit letterlijk versta. De latere verklaring uwerzijds, dat „het” in 1942 „aange-

haalde begin" (de bovenbedoelde zinsnede) „moet worden verstaan... in verband met al hetgeen er volgt" neemt toch niets weg van het feit, dat aan candidaten toch die ééne zinsnede ter aanvaarding wordt voorgelegd. En uw nadere verklaring, dat „het in den aard der zaak" ligt, dat *geheel* de uitsprakenreeks van 1905 „door de synode als bindend is beschouwd", maakt de moeilijkheid eer grooter dan kleiner. Als door Utrecht 1905 uitgesproken wordt, dat „Gods Woord in Rom. 4 : 25" „uitdrukkelijk" spreekt „van eene objectieve rechtvaardigmaking door de opstanding van Christus *bezegeld*", is dit dan een bindende uitspraak? Ook voor hen, die met prof. dr S. Greijdanus (Komm. i. l. 251, 252) van oordeel zijn, dat in Rom. 4 : 25 de woorden „om onze rechtvaardigmaking" willen zeggen: „om onze *te geschieden* rechtvaardiging, en niet: om onze *geschiede* rechtvaardiging"? Wanneer dan voorts vastgesteld wordt, dat het „*minder juist*" is, te zeggen, dat de doop aan de kinderen der geloovigen „bediend wordt op grond van hunne onderstelde wedergeboorte", is dit dan bindend? Ook voor wie meenen, dat zulk zeggen zeer bepaald „*onjuist*" is? En als nu de uitspraak ons voorgelegd wordt, dat „volgens de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren... totdat het tegendeel blijkt", is dit dan bindend voor hen, die van meening zijn (afgedacht nog van de vraag, of zij de uitspraak zelf juist achten), dat de belijdenis dit nergens uitspreekt? Alsmede voor hen, die met instemming in de verklaring van 1905 de erkenning aantreffen, dat „aangaande de wijze, waarop deze wedergeboorte bij „onze" kinderen geschiedt, nergens in onze belijdenisschriften uitspraak wordt gedaan"? Zij zullen voor een groot deel dit niet alleen van de „wijze", doch ook van den „tijd" der wedergeboorte onzer kinderen vaststellen. Want wel zullen zij instemmen met onze belijdenis, als deze met betrekking tot die kinderen van godzalige ouders, welke God in hunne kindsheid uit dit leven wegneemt, verzekert, dat deze ouders niet moeten twifelen aan de verkiezing en zaligheid dezer kinderen; en wel zullen zij daarmede erkennen, dat wat den *tijd* der wedergeboorte betreft althans van *déze* kinderen een zekere limiet is aangenomen, doch zij zullen waarschijnlijk tevens met dankbaarheid zich herinneren, dat wijlen ds J. L. Schouten eens een predikant der Chr. Geref. Kerk van na 1892 met nadruk verzocht heeft, kennis te nemen van volgende door ds Schouten als juist erkende uitspraak van wijlen ds T. Bos:

„Van kinderen die in hunne kindsheid sterven kan niet een gevolg getrokken worden aangaande den staat van alle kinderen... Wat van zulke kinderen des verbonds gezegd kan worden, is nog niet van toepassing op de kinderen des verbonds, die groot worden... Dat is een sprong in de redeneering, die niet mag gedaan. Wat waar is voor de kinderen die jong sterven, is daarom nog niet waar voor alle kinderen des verbonds" (Amsterdamsche Kerkbode, aangehaald in „De Bazuin" 8-3-1929).

Deze algemeene regel zal denzulkten voorkomen, de bepaling van een limiet (als hierboven, voor wat den tijd der wedergeboorte betreft, voor de vroeg stervende kinderen redelijkerwijze aanneembaar geacht werd) te verhinderen voor „het zaad des verbonds", dat tot het „opwassen" komt. Maar de in geding gebrachte zinsnede van 1905 wil, dat men het zaad des verbonds zal houden voor *wedergeboren*; dat wil dus zeggen voor „verbondszaad", waarin de wedergeboorte *reeds geschied* is op elk moment van dit „houden voor". Dit „houden voor" begint uiteraard reeds bij de geboorte, zoo niet eerder. Het houdt dus een bepaling aangaande het tijdstip der wedergeboorte in, in dier voege, dat deze geacht wordt geschied te *zijn* vóórdat het „houden voor wedergeboren" als denk-acte der ouderen geschieden kan; in feite dus vóór de geboorte of althans vóór den doop der kinderen. Is dit bindend, ook voor hen, die met instemming prof. dr H. Bavinck hooren uitspreken:

„Lang niet allen waren daarom wedergeboren, toen zij den doop ontvingen. Zelfs is het niet te bewijzen, dat de uitverkorenen altijd in hun jeugd, vóór den doop of zelfs vóór de geboorte, door den Heiligen Geest zijn wedergeboren; God is vrij in de uitdeeling zijner genade"? (Gereformeerde Dogmatiek, 4e druk, IV, 508).

Is de uitspraak der zinsnede bindend, ook voor hen, die nog steeds niet weten, waarmee de woorden „krachtens de belofte" moeten verbonden worden: met „houden voor", dan wel met „wedergeboren en in Christus geheiligd", of misschien met de gansche rest van de uitspraak, zooals b.v. prof. dr S. Greijdanus zich afvraagt? Dat elke andere verbinding dezer woorden onderling tevens weer een anderen inhoud der uitspraak zelf meebrengt, is duidelijk. Maar nog nimmer werd aangaande de eigenlijke strekking dezer woorden een officieele uitspraak gedaan, ook niet toen in 1905 verklaard werd, dat God in de „daadwerkelijke wedergeboorte" een *belofte* vervult; hetgeen Hij trouwens terecht gezegd werd te doen „naar zijne vrijmacht op zijnen tijd, hetzij vóór of onder of na den doop". Dat Hij beloofd zou hebben, de wedergeboorte vóór den doop, en daarmede vóór den rechten aanvang van ons „houden voor" te doen geschieden, is hiermee terecht ontkend. Daaruit zou volgen, dat binnen het kader van den gedachtengang van 1905 de uitdrukking „wedergeboren" minstens door de woorden „of te wederbaren" zou moeten worden aangevuld. Maar dit is nog nimmer geschied. Dergelijke vragen bleven rusten. Omdat tot nu toe niemand gebonden werd aan het deelwoord „wedergeboren". Wij zijn dan ook door den onderteekeningseisch

gebracht in een *nieuwen* toestand; nieuw, zoowel voor wat het onderteekenen zelf, als voor wat het beperken der onderteekening tot die eene zinsnede met het deelwoord „wedergeboren” betreft.

En wat *b* aangaat: het stempel van overhaasting en onrijpheid drukt m.i. uw beslissing op de ingebrachte bezwaren. Ten deele zie ik dit als een nadeel, dat onvermijdelijk was in de huidige situatie van ons kerkelijk leven; voor een ander deel echter als een schade, die te voorkomen ware geweest.

Met het eerste doel ik allereerst op het feit, dat over de diepgaande vraagstukken, die in de bezwaarschriften en het bij u ingediende Praeadvies aan de orde zijn gekomen, in alle eeuwen der christelijke kerk strijd gevoerd is en ook onder ons de theologische bezinning nog steeds verre bleef van een wetenschappelijke beëindiging van die worsteling door een algemeen aanvaardbare solutie. En voorts denk ik in dit verband aan de van de Kerkenordering afwijkende wijze van samenroeping uwer synode. Tengevolge van de naar mijn meening foutieve handelingen, welke de synode van Sneek-Utrecht zich heeft veroorloofd, hebben zich onregelmatigheden voorgedaan, die uw synode in haar voorbereiding en in het aandeel nemen van de kerken in deze voorbereiding zwaar drukten. Art. XLVII der Kerkenordering b.v. bepaalt, dat „in het *scheiden*” ook „der generale synode” „eene kerk” zal „verordend worden, om met advies der classis den tijd en de plaats der naaste synode te stellen”. En art. XLVI wil, dat de besluiten eener voorgaande synode zullen gelezen zijn en dus daarvoor bekend gemaakt zijn, reeds *tijdens* de voorbereiding der volgende synode in de „mindere” vergaderingen. Beide bepalingen vorderen dus een geruimen tijd *tusschen* de eene en de andere synode. In werkelijkheid evenwel was de voorgaande synode nog niet eens gesloten (ze is zelfs nimmer *niet*-provisorisch gesloten), toen de roepende kerk reeds aan het convoceren was toegekomen. De bij Kerkenordering voor deugdelijke voorbereiding vereischte tijdsruimte tusschen beide synodes ontbrak. Noch voor de ratificatie der genomen besluiten, noch voor het bij de kerken aanhangig stellen der in te dienen bezwaarschriften is tijd gelaten. Gevolg daarvan was, dat bezwaarden de kerken niet meer konden bereiken en uw eigen leden niet genoegzaam konden studeeren over de opgeworpen vraagpunten. De zaak, die ons bezig houdt, ging vrijwel buiten de kerken om en van het uitvallen der kerkelijke pers zwijg ik dan nog.

Maar ik zie daarnaast ook een schade, die wél te vermijden ware geweest. Wél het praeadvies van uw commissie I is uwerzijds gedrukt, doch niet de bezwaarschriften, waarop het sloeg. Het werd voor uw leden moeilijk, beide met elkaar te vergelijken en na te gaan of op de argumentatie der bezwaarschriften in alles werd ingegaan door het praeadvies. Bovendien is dit laatste op zulk een tijdstip bij uw leden aangekomen, dat ze tot grondige bestudeering niet in staat kunnen zijn geweest vóór den aanvang der besprekingen. U vergunne mij de opmerking, dat blijkbaar van den dogmatischen hoogleeraar der kerken geen praeadvies verwacht werd, hoewel bekend kon zijn, dat hij tegen een advies in betrekking tot deze materie in een *niet-besloten* vergadering nimmer bezwaar had gemaakt; ik meldde u reeds, dat het praeadvies mij in handen kwam toen heel de aangelegenheid door u reeds was afgehandeld. Daarnaast moet ik wel aangaande dit praeadvies zelf iets zeggen, dat mij als opmerking reeds van *dit* oogenblik ten goede worde gehouden, ook al kan ik, wegens u bekende verhindering van gelijk contact met de kerkeraden als u hebt gehad in de toezending van het praeadvies, hetgeen ik ga zeggen niet in een breed stuk ten overstaan van diezelfde kerkeraden thans fundeeren: ik bedoel met mijn opmerking voorhands niet meer en niet anders, dan mede te werken tot verhindering van grooter schade. Sedert eenige weken heb ik de gelegenheid ontvangen en dankbaar gebruikt, om het praeadvies op cardinale punten te toetsen. De resultaten van dien arbeid zijn grootendeels reeds op schrift gesteld; en zoodra ook mij wederom contact met onze kerken mogelijk mocht gemaakt zijn, ben ik bereid die resultaten, indien noodig en binnen het kader van wat ik kerkrechtelijk geoorloofd acht, over te leggen. Bijzondere aandacht had daarbij wat het praeadvies geeft aan bijzonderheden omtrent de meening onzer vaders. Dit gedeelte kan niet en mag niet op rekening van slechts één der opstellers worden gesteld; immers, alle redacteurs van het praeadvies zijn voor het geheel verantwoordelijk; en bovendien beroept het praeadvies zelf zich bij herhaling, b.v. bl. 20 en 58, op de vermelde „historische uitingen, die als de meest authentieke toelichtingen” aangaande de strekking der eerste doopvraag of de beteekenis der verbondsbelofte „mogen worden beschouwd”. Naar mijn meening nu is dit beroep bijna doorlopend onjuist; verwaarloost het belangrijke elementen; geeft het van bepaalde meeningen een verwrongen beeld; ja laat het iemand het omgekeerde van wat hij uitsprak zeggen. Het noemt den auteur der voorrede in de Statenvertaling op het Nieuwe Testament iemand die „in de leer des verbonds niet al te diep was doorgedrongen” (bl. 57), ook als hij spreekt van een geven Gods „onder zekere voorwaarden”; maar wanneer het met instemming zes theologen uit de schriftelijke conferentie met de Remonstranten aanhaalt, zijn het juist zes, die allen de belofte voorwaardelijk noemen. Het constateert bij Ursinus, één der opstellers van onzen Catechismus, een opvatting der belofte Gods als niet-conditioneel (bl. 75); doch Ursinus leert bij herhaling niet

alleen het bestaan van verbondsvoorwaarden ook onder het Nieuwe Testament, doch ook voorwaardelijke, niet categorische beloften. Het verwijst voor zijn opvatting aangaande de „heiligheid”, bedoeld in 1 Cor. 7 : 14 naar een kroongetuige (Chamierus), die niet alleen zelf de meening van het praeadvies heet voor te staan, doch ook zou gelden als voorbeeld van de *algemeene* exegese uit de dagen der vaderen (bl. 73). In werkelijkheid evenwel betoogt deze kroongetuige juist het omgekeerde van wat het praeadvies hem in den mond legt; terwijl hij dan bovendien nog verzekert, dat zijn opvatting, die dus tegenover die van het praeadvies staat, in de dagen der vaderen *algemeen* was. Het geeft (bl. 76) van Bullinger een zoogenaamd citaat, dat diens werkelijke meening geheel averechts „weergeeft”; en dat geheel ten onrechte constateert, dat wie de voorwaarden van het verbond laten wegen, de genade en de belofte Gods verwaarloosen, volgens Bullinger; feit evenwel is, dat Bullinger juist verlangde, dat men die voorwaarden zou laten wegen. Bij de bespreking van Beza (bl. 70) legt het hem een uitspraak aangaande Calvijn in den mond, die in werkelijkheid door Beza als een verzinsel van een van Calvijn's lasteraars wordt gebrandmerkt. Handelt het over een publicatie van een colloquium te Londen (1655), dan laat het (bl. 73) daaruit een belangrijk gedeelte weg. Het beroept zich op Datheen (bl. 72, 21), doch bedenkt niet, dat volgens diens eigen woorden de door hem gebruikte qualificatie der kinderen ook door de met hem disputerende wederdoopers werd aanvaard; die toch zeker niet een wedergeboorte der kinderen naar de opvatting van 1905 leerden. We gaan niet verder. We spreken onze droefheid erover uit, dat dergelijke arbeid niet alleen uw synode heeft geleid, doch ook aan onze kerkeraden werd toegezonden en naar het schijnt ook mondeling wordt verdedigd in onze kerken en zijn van oordeel, dat een praeadvies, dat na rijp beraad was opgesteld, bij voorbaat zelfs den meest critischen beoordeelaar de mogelijkheid zou hebben ontnomen, de juistheid van zijn beroep op de vaderen en daarmee een van zijn sterkste argumenten, reeds bij eerste confrontatie met de vaderen te betwisten, desgewenscht in het openbaar.

VI. De moeilijkheden, waarvoor de kerken staan, zijn door het indragen van dergelijke onjuiste beweringen in een synodaal praeadvies, niet verminderd, doch vermeerderd. Een averechtsche beschouwing aangaande het gevoelen onzer vaderen indragen in de kerken, beteekent vergrooting van den afstand tusschen broeders, die samen naar de meening der vaderen een onderzoek instellen en verzwaring van het dogmatisch én van het kerkrechtelijk conflict. Hoe zal men die candidaten, die door ernstige studie, hetzij vóór dan wel ná hun examen van de onjuistheid der argumentatie van het praeadvies overtuigd worden, in hun consciëntie vrede doen hebben met een hun gestelden onderteekeningseisch? Juist nu de materiele inhoud der bestreden zinsnede in geding gekomen is en in dit geding naar mijn innige overtuiging niet deugdelijk bescheid gegeven is op uitgebrachte critiek, zal het acute gevaar van ernstige moeite en verwarring niet bezworen kunnen worden door den eisch van instemming uit te breiden tot het *geheel* der verklaring van 1905. Deze uitspraken als geheel heb ik zelf verdedigd tegen critiek van christelijk gereformeerde zijde, toen deze onzen kerken meeningen toedichtte, welke de hare niet konden zijn en toen men van die zijde daarop *het recht grondde voor een als kerk in isolement blijven staan*. Ik kon dit doen in goede consciëntie, omdat aan de verklaring van 1905 geen confessioneel karakter was toegekend en ik van oordeel was, dat wie op de basis der drie formulieren van eenigheid stonden, met ons moesten samenleven om 's Heeren wil. En ook, omdat naar mijn meening wat in de bekende zinsnede weersproken werd, zelf weerspraak vond in wat overigens in 1905 was uitgesproken. Een uitspraak aangaande een consequentie uit de belijdenis is zelve nog niet ipso facto inhoud der belijdenis, evenmin als een bewering omtrent een deductie uit Rom. 4 : 25 zelf zonder nadere toetsing als werkelijke inhoud van die schriftplaats mag worden aangediend. Maar als nu mijn eigen kerken een zinsnede, waarin zulke consequentie getrokken wordt, tot een sjibboleth maken bij de bewaking van den weg naar den kansel en zulks handhaven ook na uitgebrachte, doch niet rijpelijk overwogen en beantwoorde critiek, vallen zij dan niet zelf in de fout, die ik in de woordvoerders der christelijke gereformeerde kerk meende te moeten bestrijden? Zelf ben ik van oordeel, dat de bezwaren geenszins weerlegd zijn en acht ik de aangevochten zinsnede in zich zelf onjuist. Maar afgedacht daarvan — het heeft voor het oogenblik geen direct belang voor uw agendum — als verklaring ter geruststelling der consciënties kan men hartelijk verdedigen, wat men in zijn details als formulier van eenigheid zou wraken. In het eene geval toch ziet men bepaalde grenzen getrokken, binnen welke het wetenschappelijk-theologisch denken zich heeft te bewegen; maar in het andere staat men voor een formuleering, in casu een gedetailleerde, die pretendeert, voor aller *belijdenis* de van God geopenbaarde waarheid vast te leggen. Nu eenmaal op wettige wijze de inhoud van één bepaalden volzin uit het geheel van 1905 aan zakelijke critiek is onderworpen, voor het oog van 's Heeren kerk en het daarop gevolgde tegenbetoog sterk aanvechtbaar is gebleken, terwijl het toch de kerkeraden zocht, eer nog met de bezwaarden gesproken werd, nu is de vraag niet langer, of men een theologische grenslijn kan ontzien, doch of men een materieel bestreden zinsnede moet aanvaarden

als uitdrukking in-zich-zelf van goddelijke openbaring. Ik zelf kan dit niet, gelijk ik trouwens aan de Hoogeschool der kerken in mijn studententijd haar heb hooren bestrijden; en het blijkt, dat anderen het evenmin vermogen. Blijft de onderteekeningseisch gehandhaafd, dan is de teerling geworpen. Maar naar mijn vaste overtuiging is hij dan geworpen zonder dat de consequenties zijn onder de oogen gezien; hetgeen ik zou willen betoogen op grond van wat ik reeds aanvoerde en onder herinnering aan het feit, dat tijdens mijn langdurig medewerken aan den arbeid der deputaten der Amsterdamsche en der praeadviseerende commissie der Sneeker-Utrechtsche synode nimmer een woord is gesproken over die onderteekeningseisch. De teerling, nog eens, is dan geworpen. En wat zullen de gevolgen zijn? Dezelfde Paulus, die Timotheus, een jood door één zijner ouders, besneed (Hand. 16 : 3) zoolang in dezen geen principiele *eisch* was gesteld, heeft, toen zoodanige eisch wél gesteld werd, nadrukkelijk geweigerd, Titus te besnijden, die volbloed heiden was; want toen die eisch eenmaal gesteld was, zag Paulus de *vrijheid* der kerk daarmede gemoed en weigerde hij daarom ook maar één stap tegemoet te komen (Gal. 2 : 1—5; vgl. 5 : 2, 3). Zoo kan ook nu, zelfs onder wie tot nu toe tegen 1905 niet opponeerden, het verlangen rijzen, dat nú het ingebrachte bezwaar ook deugdelijk en breed worde onderzocht. En dat tot behoud van de vrijheid der profetie plaats worde opgehouden voor een weerspreken van het betoog van het praeadvies voor het forum der kerken, zoolang het nog zin heeft in en voor de groote gave Gods, die tevens Zijn dwingende opdracht is: de kerkelijke gemeenschap en de schriftuurlijke eenigheid der leer.

VII. Komende tot mijn advies zwijg ik over de mogelijkheid van intrekking of terzijdestelling der uitsprakenreeks van 1942, waarop ik overigens ernstige critiek gegrond acht: naar mijn meening zijn ze op onderdeelen onduidelijk, zien ze niet naar twee zijden en voldoen ze niet aan den wil der Amsterdamsche synode van 1936. Nu evenwel uw synode het praeadvies met zoo groote instemming heeft ontvangen, zal zij aan terzijdestelling of terugneming wel niet een oogenblik denken.

Maar misschien is er een andere mogelijkheid van het elkander vinden. Mocht uw vergadering tot de overtuiging komen, dat door allerlei oorzaak de tijd voor rustige voorbereiding ook door langdurige bestudeering vóór en tijdens de synode ontbroken heeft en dat hierbij factoren in het spel geweest zijn, die evenmin u zelf als de bezwaarden in eigen hand hadden; en mocht zij bij nadere overweging tot de overtuiging komen, dat het uit een oogpunt van de bewaring der eenheid door gemeenschappelijke strijd voor het winnen van het rechte inzicht nuttig en wenschelijk is, bezwaren tegen de argumentatie van het praeadvies (waarmee immers ernstige vragen zijn gemoed) ter toetsing over te geven aan de mindere vergaderingen, aleer nog een onherroepelijke laatste beslissing viel, vooral nu voor wat mij betreft de bereidheid daartoe verzekerd wordt tegen den tijd, dat ik de kerkeraden wederom zal kunnen bereiken en desgewenscht onder belofte van beperking van dezen arbeid tot den kring der kerkeraden totdat een volgende synode over de zaak zal hebben beslist, dan zal misschien bij u een klankbodem kunnen gevonden worden naar ik hoop en bid voor dit mijn advies:

dat uw synode alsnog uitspreke, te kunnen verstaan, dat bij velen het bezwaar leeft, dat de tijd voor genoegzame bestudeering van bezwaarschriften en praeadvies ontbroken heeft door allerlei oorzaak; alsmede het bezwaar, dat uit inhoud en nadere bespreking van bezwaarschriften en praeadvies gebleken is, dat daarbij vraagstukken aan de orde gekomen zijn, welke in het huidige stadium in eenige vaststelling van een kerkelijk dogma geenszins een oplossing konden erlangen;

dat zij, mede om door waarheid den vrede te dienen, bereid is aan zulk bezwaar tegemoet te komen;

en dat zij daarom voor wat de kerkelijke examina betreft, besluit terug te keeren tot den toestand van vóór 1942, zulks onder inwachting van den tijd, waarin door alle betrokkenen op voet van gelijkheid contact met de mindere vergaderingen alsnog kan worden verkregen en de in geding zijnde vraagpunten successievelijk langs den kerkelijken weg kunnen worden in bespreking gegeven.

Inmiddels verblijf ik, onder toebidding van schriftuurlijke en dus Geestelijke leiding, met hoogachting, uw broeder

K. SCHILDER.

BIJLAGE LXIV.
Art. 341.

SCHRIJVEN van de generale synode aan de kerken.

*Aan de raden van de gereformeerde kerken in Nederland.**Weleerwaarde en eerwaarde broeders.*

De generale synode van de gereformeerde kerken, vergaderd te Utrecht richt zich wederom tot de kerken met een boodschap, waartoe de ernst van de tegenwoordige omstandigheden haar dwingt. Ditmaal zijn het echter niet de moeilijkheden van buiten af en de nood van volk en land, die haar nopen een bijzonder woord tot de kerken te spreken, doch de onrust en zwarigheden in eigen kerkelijken kring. De verwachting, welke na de leerbesluiten van 1942 met recht gekoesterd mocht worden, dat, waar deze beslissingen met algemeene stemmen genomen en over het algemeen met blijdschap en dankbaarheid ontvangen werden, door deze leeruitspraken, die zakelijk niets nieuws in onze kerken invoerden, de rust in het kerkelijk leven geheel zou terugkeeren en wij in deze benauwende tijden met elkander in eenigheid des geloofs verder konden samenwerken en samenstrijden, is helaas niet in vervulling gegaan; integendeel, de beroering en verwarring zijn vooral in het laatste jaar toegenomen en hier en ginds bleven zelfs de conflicten niet uit. Twee kerkeraden verklaarden reeds, dat zij zich om des gewetens wille aan de besluiten der generale synode niet konden onderwerpen, alhoewel zij voorloopig deze weigering hebben ingetrokken; uit den kring der bezwaarde broeders, die bij de synode gravamina hebben ingediend, klonken stemmen, welke eveneens van niet-gehoorzamen spreken, terwijl prof. dr K. Schilder zich, nu de synode op zijn verzoek en advies niet is ingegaan, tot de kerken afzonderlijk heeft gewend om bij haar tegenover de synode gehoor te vinden.

Het is met name dit laatste feit, dat de generale synode er toe gedrongen heeft dit schrijven aan de kerken te zenden, waarin zij zich met grooten ernst wil keeren tegen de kerk-ontbindende actie, die thans helaas in ons midden is ingedrongen en steeds verder dreigt voort te gaan.

Met dit laatste zegt de generale synode geen woord te veel; wat prof. Schilder in zijn missive aan de kerkeraden doet, is toch niets minder dan dit, dat hij de kerken poogt te stellen tegen haar generale synode; dat hij feitelijk ontkent, dat in die synode de kerken vergaderd zijn; dat hij den goeden gereformeerden, kerkrechtelijken weg, om nl. bij de volgende synode bezwaren in te dienen en tot zoo lang zich te onderwerpen, verlaat, en dat hij voor de afzonderlijke kerkeraden de volle vrijheid opescht om binnen het kerkverband de besluiten van de generale synode niet uit te voeren. Dit optreden moet zoo scherp mogelijk worden afgekeurd; het is in wezen „mouterij in kerken”, en er zou, indien deze weg ook in de toekomst vrijelijk bewandeld wordt, geen kerkelijk samenleven meer mogelijk zijn. Dan kan, zoowel in het classicale en particulier-synodale als in het generaal-synodale ressort, elke kerkeraad de uitvoering van de besluiten der meerdere vergaderingen weigeren; dan zou ieder, die beweert gewetensbezwaren te hebben, vrij zijn om in het kerkelijk leven eigen meening en wil te volgen; dan is er tenslotte geen gemeenschappelijke arbeid, ook niet ten opzichte van de opleiding tot den dienst des Woords, meer mogelijk, omdat de kerkeraden naar deze opvatting de vrijheid hebben zich, indien zij naar hun oordeel gegronde bezwaren hebben, aan dit alles te onttrekken, — en dan wordt de eenheid der kerk prijsgegeven voor een independentistisch individualisme, dat tot groote schade is van alle kerken; de onderlinge gemeenschap en trouw eischen om Christus' wil, dat elke plaatselijke kerk zich schikt naar wat de kerken in haar generale synode besloten hebben, en zoo zij ernstige bezwaren mocht koesteren, deze in den kerkelijken weg indient. De generale synode moet dan ook de handelwijze van prof. Schilder, waardoor hij de autoriteit der meerdere vergaderingen aantast, scherp veroordeelen, en zij vertrouwt, dat door u het oor niet geleend is aan een woord, dat dezen hoogleeraar aan de Theologische Hoogeschool der kerken zeker niet voegt en lijnrecht ingaat tegen wat onder ons altijd als regel naar de Heilige Schrift gegolden heeft.

De generale synode gevoelt zich ook genoodzaakt enkele opmerkingen te maken over het stuk, dat eerst in haar midden is behandeld en door prof. Schilder aan u is toegezonden; zij wil dit doen in de orde van de punten, die de auteur zelf gevolgd heeft.

Wat punt II betreft moet de generale synode u er op wijzen, dat de houding van prof. Schilder, om het niet scherper te zeggen, al heel vreemd is; wanneer de synode van oordeel is (het gaat hier over de behandeling van de meningsverschillen door de generale synode van Sneek-Utrecht in Mei-Juni 1942), dat deze behandeling, enkel en alleen wegens de tijdsomstandigheden, niet publiek maar in besloten vergaderingen dient te geschieden, meent Prof. Schilder het recht te hebben zich daaraan te onttrekken; daardoor keert hij de goede orde onder ons ten eenenmale om; de generale synode beslist hoe zij de zaken zal behandelen en dan hebben de afzonderlijke leden en zeker de praeadviseerende leden zich daarnaar te voegen, *en niet omgekeerd*; niet

prof. Schilder heeft de synode de wet voor te schrijven, maar zij bepaalt de gedragslijn, die hij heeft te volgen, — en wat zou er tenslotte van welke vergadering ook terecht komen, indien de leden, aan wier wensch niet kan worden voldaan, zich het recht toe-eigenen om aan de werkzaamheden niet deel te nemen en daarna tegen de genomen besluiten te ageeren? Voorts merkt de synode bij dit punt ook op, dat prof. Schilder geheel en al op voet van gelijkheid behandeld is; dat hij niet publiek mocht schrijven kon en mocht voor de generale synode (nl. die van 1939—1942) geen reden zijn om de afhandeling van de meeningsverschillen uit te stellen; in de commissievergaderingen en op de synode kon hij alles zeggen, wat hij wilde en meende te moeten zeggen; alles is gedaan om hem te bewegen aan de vergaderingen der synode deel te nemen, — en zooals hij in 1942—1943 over de wettigheid der vorige synode uitgebreide missives in den lande verzonden heeft, en thans over de besluiten van deze synode aan alle kerkeraden zijn geschriften zendt, had hij ook toen, voorzoover dit noodzakelijk en kerkrechtelijk geoorloofd was, van zijn gedachten schriftelijk mededeeling kunnen doen. Zijn wegblijven van de vergaderingen der vorige synode in Juni 1942 is in geen enkel opzicht te rechtvaardigen en ontnemt hem feitelijk het recht tot het uiten van bezwaren, zooals hij later heeft gedaan.

Bij punt IV wil de generale synode met grooten nadruk verklaren, — en dat tegenover veler verkeerde meening, — dat zij noch met twee maten gemeten noch tweërlei voorwaarde gesteld heeft; zij heeft wel ten opzichte van de candidaten, die het praeparatoire of het peremptoire examen afleggen, bepaald, dat de classes zich vergewissen zullen, dat dezen met de besluiten der generale synode instemmen (van een eisch tot onderteekening is niet gesproken), maar zij heeft tevens verklaard, dat zij van de dienaren des Woords en dus ook van de hoogleeraren vertrouwt, dat dezen er mede instemmen. Wel heeft zij zich daarna ten aanzien der broeders, die in den kerkelijken weg een gravamen hadden ingediend, beperkt tot de uitspraak, dat er in onze kerken niets *geleerd* mag worden, dat met de gedane uitspraken niet tenvolle in overeenstemming is; maar ook voor de bezwaarde candidaten heeft zij den weg ontsloten om na het afleggen van zulk een meer beperkte verklaring te worden toegelaten. Dat zij van de dienaren des Woords en van de hoogleeraren niet, gelijk van de candidaten, een opzettelijke verklaring heeft geëischt, is omdat zij van de eersten, die reeds in het ambt stonden, naar recht en billijkheid mocht verwachten, dat dezen zich naar den kerkelijken regel zouden gedragen, en is geheel in overeenstemming met hetgeen in 1926 is geschied en toen algemeen werd goedgekeurd.

Wat punt Va aangaat, antwoordt de generale synode eerst, dat ook na de beslissingen van 1905, al volgde er geen opzettelijke uitspraak, de instemming met en het zich houden aan deze besluiten verondersteld en verwacht werd; dit kon ook niet anders, omdat de synode bij het in geding zijnde punt uitdrukkelijk verklaarde, dat volgens *de Belijdenis* onzer kerken, krachtens de belofte Gods het zaad des verbonds enz.; zij heeft zich dus op de confessie beroepen, haar beslissing als confessioneel aangediend, en vertrouwd, dat deze de instemming had van alle kerken en haar ambtsdragers. Thans is in dezelfde lijn gehandeld. Daarbij heeft de synode van 1939—'42 niet een zin losgerukt uit zijn verband; zij heeft alleen de woorden, waartegen nu de bedenkingen rijzen, aangehaald met de daarop volgende zinsnede, omdat de zaak, die in deze bewoordingen ligt uitgedrukt, in het geding was; bovendien heeft de generale synode van 1943 ten overvloede verklaard, dat zij de geheele verklaring van 1905 ten volle voor haar rekening neemt, en wanneer de candidaten onderzocht worden of zij met de besluiten van 1942 instemmen, beteekent dit zeker niet, dat zij het overige van de besluiten van 1905 kunnen en mogen loslaten.

Bij ditzelfde punt acht de generale synode tegenover het betoog op blz. 5 en 6 het niet ondienstig te wijzen op enkele uitspraken van prof. dr H. Bavinck en prof. L. Lindeboom. De eerste merkt o. a. in zijn Dogmatiek deel IV blz. 557 op, dat toen de gereformeerde kerken in *verval* kwamen, de doop allengs geheel van de wedergeboorte werd losgemaakt, „en, wijl men hem toch voor de kinderen wilde handhaven, opgevat en gerechtvaardigd als een sacrament der kerk en als een onderpand van het zaad der geloovigen in het algemeen, of als eene bevestiging van de objectieve, conditioneele belofte des Evangelies, of als bewijs van gemeenschap aan het uitwendig genadeverbond, of als waarborg van eene verliesbare, met de zaligheid niet onverbrekkelijk verbondene, en later door persoonlijk geloof te bevestigen wedergeboorte, of als een opvoedingsmiddel, dat de gedoopten op later leeftijd tot de oprechte bekeering aanspoort”. Hij zegt op blz. 580 en 581, dat, als kinderen der geloovigen zóó te beschouwen zijn als de Schrift ons leert, (nl. begrepen in de gemeente van Jezus Christus en in de weldaden des verbonds), zij naar de goddelijke instelling van den doop aanspraak hebben op dit sacrament, in dezelfde en zelfs in sterkere mate dan de volwassenen, die belijdenis doen. Naar het oordeel der liefde „houden wij hen, die belijdenis doen, voor geloovigen en deelen hun de sacramenten uit; en naar datzelfde oordeel rekenen wij de kinderen der geloovigen tot de geloovigen zelve, omdat zij met hunne ouders in het verbond der genade begrepen zijn”. Op blz. 582 merkt hij op: „De echte, wezenlijke christelijke doop is die, welke aan de geloovigen bediend wordt”, al legt hij tevoren den nadruk

hierop, dat God vrij is in de uitdeeling Zijner genade en de vrucht van den doop ook op veel later leeftijd kan doen genieten; dit laatste echter doet niets af van dit feit, dat wij de kinderen als geloovigen te rekenen hebben; godzalige ouders mogen niet twifelen aan de verkiezing en zaligheid hunner vroeggestorven kinderen, „en zelfs bij die kinderen, die opwassen, mag en moet zoolang naar het oordeel der liefde, welke in de kerk van Christus heerschen moet, aan hun zaligheid worden geloofd, als het tegendeel niet duidelijk blijkt. Uit de kinderen der geloovigen wordt toch voortdurend de gemeente, de vergadering der ware Christgeloovigen gebouwd” (blz. 581). En tenslotte zegt hij op blz. 583 dit sterke woord: „De weldaden van den doop zijn bij kinderen dezelfde als bij volwassenen, nl. de vergeving der zonde, de wedergeboorte en de inlijving in de gemeente van Christus. En deze worden niet eerst in den doop geschonken, maar zijn reeds door het geloof het deel van hem, die overeenkomstig den wille Gods den doop ontvangt. De doop schenkt geen enkele weldaad, welke niet in het Woord reeds beloofd en door het geloof werd aangenomen, maar hij schenkt dezelfde weldaden als het Woord, slechts op eene andere wijze en in een anderen vorm, zoodat het geloof, naar de mate, welke God aan een iegelijk geschonken heeft, er door bevestigd en versterkt wordt. Ook voor kinderen gaat deze regel door. Want gelijk zij onbewust door den Heiligen Geest wedergeboren en met het geloofsvermogen begiftigd kunnen worden, zoo kunnen zij ook door dienzelfden Heiligen Geest buiten hun weten in dat geloofsvermogen versterkt worden”. De synode geeft deze uitvoerige aanhalingen, omdat door prof. Schilder op blz. 6 de indruk gewekt wordt alsof op prof. Bavinck een beroep kan gedaan worden voor een bezwaar tegen de uitspraak van 1905. In de eerste plaats strijdt de gegeven aanhaling niet met eenig deel van de verklaring van 1905, terwijl bovengenoemde uitingen en de geheele historische en thetische uiteenzetting, die prof. Bavinck van dit vraagstuk geeft, het tegendeel bewijzen. Hij is, blijkens de Acta van 1905, de geestelijke vader geweest van de uitspraak van 1905. En wat prof. L. Lindeboom betreft, deze heeft op het Tweede Congres voor Gereformeerde Evangelisatie, op 3 Mei 1916 te Rotterdam gehouden, een referaat gegeven over het onderwerp *Evangelisatie en genadeverbond*, en daarin van het verbond der genade dit gezegd: „In den engeren zin, waarin wij gewoon zijn te spreken van het genadeverbond, behooren daartoe allen en alleen die personen en geslachten, die gedoopt zijn in den Naam van God Drieëenig en hun leven richten naar het Woord en de inzettingen des verbonds. Deze menschen wonen ook samen, levende in de gemeenschap der heiligen als de gemeente van Jezus Christus, den Heere, in Wien zij zijn uitverkoren ten eeuwigen leven. Het genadeverbond is de vrucht van het genadig welbehagen van God, Die Zijnen Zoon van eeuwigheid tot Middelaar en Hoofd van alle uitverkorenen en tot een fundament der zaligheid heeft gesteld (Artt. tegen de Remonstranten I, 6). In de belofte van den Verlosser en Zaligmaker (Gen. 3 : 15) is reeds in 't verloren paradijs het genadeverbond wezenlijk gegeven. Abraham, uit wiens zaad de Christus zou voortkomen, heeft bij de belofte het teeken en zegel en alzoo ook den verbondsvorm ontvangen (Gen. 17). Door de besnijdenis werden hij en zijn zaad en al de geslachten der kinderen Israëls, geteekend en verzegeld als bondgenooten van God. Van dat verbond getuigt geheel het Oude Testament, jubelen de profeten en de psalmen als Israëls heerlijkheid boven al de volken der aarde (Psalm 147 : 19 en 20), naar het welbehagen des Heeren, die Zijn Verbond gedenkt van geslacht tot geslacht en trouwe houdt in eeuwigheid (Psalm 105 : 8—10). Israël heeft het Verbond verworpen, zijn Messias gekruisigd. In zijne plaats heeft God gesteld de gemeente des Nieuwen Testaments uit alle volken, waarvan de leden zijn allen, die gelooven in den Naam van het vleeschgeworden Woord; die niet uit den bloede, noch uit den wil des vleesches, noch uit den wil des mans, maar uit God geboren zijn (Joh. 1 : 12 en 13). Aan de gemeente heeft God de *bediening* des Verbonds toevertrouwd. Al weten wij, dat ook onder het Nieuwe Testament niet alles Israël is, wat in Israël leeft (Rom. 9 : 6), aan God verblijft het kennen der harten, en Hij voert door Zijn verbond Zijn eeuwigen raad uit, zich door en uit de geslachten al Zijne gekenden toebereidend tot de zaligheid. De gemeente heeft allen, die den weg des Verbonds houden, met hun zaad te erkennen en te behandelen als bondgenooten Gods. Maar — ook die alleen. Allen, die het verbond verzaken en verachten, moeten uit de gemeenschap van het volk des verbonds worden verwijderd; hun moet worden betuigd, dat zij geen deel in het rijk van Christus hebben, zoo zij zich niet bekeeren. En ziet, hier begint nu het terrein van het genadeverbond in den ruimsten zin. Daartoe behooren allen, die persoonlijk of in hunne geslachten het teeken en zegel van Gods verbond hebben ontvangen en, van den weg des verbonds afgedoold, leven buiten de gemeenschap van God en Zijn volk, in de leugen en de ongerechtigheid. De zoodanigen zijn niet *heidenen*; de term „gedoopte heidenen” is een innerlijke tegenstrijdigheid. Zij zijn ook niet christenen. Zij zijn geen bondelingen, en toch ook nog niet geheel los van het verbond. Op hen behoudt God Zijn verbondsrecht; voor hen is nog heil besloten in de beloften van het verbond, dat doorgaat in de geslachten. En nu zijn juist deze personen en geslachten de voorwerpen der evangelisatie. De schapen der kudde verzorgt de goede Herder door de bediening des Woords en der sacramenten

in de gemeenschap der heiligen; met hen heeft de evangelisatie niet van doen, al zijn er ook grensgevallen tusschen deze landpalen. De evangelisatie heeft het afgedwaalde en weggedrevene te zoeken en weder te brengen; haar arbeid ligt op het breede terrein van het genadeverbond in den ruimsten zin" (Handelingen, blz. 19—21). De generale synode meende u deze breede aanhaling te moeten voorleggen omdat hieruit duidelijk blijkt, dat het gevoelen der bezwaarden, die o. m. van de onderscheiding tusschen uit- en inwendige zijde van het genadeverbond niet weten willen, in strijd is met de opvatting van prof. Lindeboom, die in het genadeverbond ziet de realiseering van Gods welbehagen in Jezus Christus, — en dat in volkomen overeenstemming met hetgeen de vaders der Afscheiding in dezen geleerd hebben.

Wat voorts de door prof. Schilder beweerde tegenstelling betreft tusschen het eerste en laatste deel van de in het geding zijnde uitspraak van 1905, moet de synode u er op wijzen, dat deze redeneering al zeer spitsvondig is en tevens geheel onjuist. Tot het eerste door de synode van 1942 aangehaalde gedeelte behoort toch ook de zinsnede, dat dit geenszins zeggen wil, dat daarom elk kind wedergeboren zou zijn; er zijn er onder, die dit nimmer worden; waarom zouden er niet onder kunnen zijn, die het pas op later leeftijd worden? Wanneer, — en de synode neemt dit voorbeeld om het nauwe verband tusschen de beide sacramenten, tusschen doop en avondmaal, — wanneer de kerk van Christus haar gedoopte kinderen, die toch leden der gemeente zijn, houdt voor wedergeboren en in Christus geheiligd, d. i. hen rekent tot het lichaam van Christus, tot de kudde van den goeden Herder, en tegelijk het tijdstip hunner wedergeboorte aan Gods vrijmachtige beschikking overlaat, doet zij niet anders dan wanneer zij haar belijdende leden, die tot het heilig avondmaal zijn toegelaten, voor geloovigen houdt, en toch tegelijk de mogelijkheid niet ontkent, dat er onder hen zijn, die, toen ze belijdenis des geloofs aflegden, nog niet wedergeboren waren maar later door des Heeren Geest gegrepen zijn. Wij kunnen niet in de harten zien; wij hebben eenerzijds naar den regel des verbonds te oordeelen en anderzijds Gods vrijmacht te erkennen, en geen schijnbaar sluitende redeneering kan en mag ons van deze tweevoudige gehoorzaamheid afvoeren.

In punt Vb beschuldigt prof. Schilder de generale synode, dat haar arbeid het stempel van overhaasting en onrijpheid draagt; hij meent voor deze aanklacht gronden te vinden in het Praeadvies en in het feit, dat dit Praeadvies vier dagen voor de desbetreffende zittingen aanvingen, de leden bereikte, terwijl hij daarbij beweert, dat de bezwaarschriften zelve niet ter kennis van de leden kwamen en het voor deze leden „moeilijk werd beide met elkaar te vergelijken" (blz. 8 bovenaan). Deze laatste bewering is geheel onjuist; *alle* gravamina zijn tevoren aan de leden der synode toegezonden, deels vóór het Praeadvies, en deze hadden dus wel de gelegenheid beide met elkaar te vergelijken; deze gelegenheid werd hun ook niet ontnomen doordat het Praeadvies slechts enkele dagen vóór de zittingen der synode in handen kwam; deze rondzending geschiedde zóó tijdig, (in 1905 werd het rapport over de leeruitspraken naar de gewoonte der toenmalige synoden slechts voorgelezen op de synode), dat alle leden zich van zijn inhoud op de hoogte konden stellen, en bij de behandeling is van overhaasting en onrijpheid niets gebleken. Prof. Schilder kan over deze behandeling niet oordeelen, daar hij zelf niet aanwezig geweest is. Voorts wil de synode niet nalaten hier met een enkel woord te protesteeren tegen de lichtvaardige en onwetenschappelijke wijze, waarop prof. Schilder aan het slot van punt V het Praeadvies bestrijdt. Typeerend voor zijn methode is, dat al deze aanvallen zich richten tegen de historische bijlage, dus tegen de laatste 11 bladzijden van het 78 bladzijden groote Praeadvies, en verder, dat prof. Schilder wel beweert, dat dit historisch gedeelte verschillende onjuistheden bevat, maar voor geen dezer beweringen eenig argument bijbrengt. De hoofdzaak is echter voor de synode thans iets anders. Zij stelt de vraag: *waarom* heeft prof. Schilder in dit stuk juist zijn aanval gericht op dit gedeelte, en het debat geleid op een terrein, waar men niet met vrucht kan debatteeren dan met historische stukken, die hij in dit stuk juist *niet* kan geven, en die door de kerkeraden, tot welke hij zich thans richt, ook niet of moeilijk beoordeeld kunnen worden? Het Praeadvies heeft juist andersom gehandeld; het heeft den nadruk gelegd *niet* op deze particuliere uitingen van theologen maar, na de Schrift, op de belijdenisschriften en formulieren, die aan al onze ambtsdragers bekend zijn, en die kerkelijk gezag bezitten. Het heeft duidelijk doen uitkomen, dat het hier geen ingewikkelde en moeilijk uit te maken kwestie is, maar een punt, waarover onze formulieren, zooals ook in 1905 is geconstateerd, zich duidelijk genoeg uitspreken. Had prof. Schilder een vruchtbare en voor u te controleeren critiek willen leveren, dan had hij zich op deze groote hoofdzaak van het Praeadvies moeten werpen, en b. v. moeten aantoonen, dat het dankgebed na den doop (waarmede volgens het Praeadvies heel de zaak reeds beslist is, natuurlijk behoudens beroep op Gods Woord) *niet* zegt, wat de opstellers van het Praeadvies (in navolging van de synode van 1905) er in hebben gelezen. Wat hij thans heeft gedaan is slechts geschikt om op ongemotiveerde wijze verwarring en onzekerheid te stichten aangaande datgene, waarin volgens het eenparig oordeel der synoden van 1905 en 1942 onder ons zekerheid behoort te bestaan.

Ook de kerkrechtelijke opmerkingen, die in dit punt gemaakt worden, zijn buitengemeen zwak. Art. XLVII der K.O. bedoelt zeker niet, dat pas in de laatste zitting de roepende kerk wordt aangewezen; *in het scheiden* wil zeggen, dat eer de synode uit elkaar gaat deze aanwijzing is geschied. Art. XLVI wordt door prof. Schilder al heel wonderlijk geëxegetiseerd. Hij zegt, dat dit artikel wil, dat de besluiten eener voorgaande synode zullen gelezen zijn, en dus daarvoor bekend gemaakt zijn, reeds *tijdens* de voorbereiding der volgende synode in de „mindere” vergaderingen; er staat echter in dit artikel alleen, dat de instructies der dingen, die in meerdere vergaderingen te behandelen zijn, niet eerder zullen geschreven worden, voordat over de daarin voorgestelde punten de besluiten der voorgaande synoden gelezen zijn, en wel opdat men zou nagaan of er over die punten vroeger al besluiten genomen waren. Meer niet. Van een *ratificatie der genomen besluiten*, zooals prof. Schilder op blz. 7 zegt, is in onze kerken nimmer sprake geweest; niet alleen is het, zooals ds Joh. Jansen in zijn Korte Verklaring van de Kerkenordering 2e druk blz. 107 terecht opmerkt, nimmer de gewoonte geweest, dat de punten van het agendum voor de meerdere vergadering eerst aan de mindere vergadering toegezonden werden, maar ook is een ratificatie, d. i. een bekrachtiging of goedkeuring, nooit van de kerken gevraagd; het zou ook geheel en al in strijd zijn met de eerste beginselen van ons gereformeerd kerkrecht, dat nl. de meerdere vergaderingen geen bestuurscolleges zijn maar vergaderingen der kerken; de kerken komen in de generale synode samen en nemen haar besluiten, en de beslissing door deze kerken in synodale vergadering is tevens haar ratificatie. Prof. Schilder poogt door deze voorstelling van zaken een vreemde en ongereformeerde praktijk in ons kerkelijk leven in te voeren, die zoo sterk mogelijk moet worden weerstaan. En wat nu de feiten zelve betreft, de beslissingen, waartegen de bezwaren rezen, zijn reeds genomen in Juni 1942; in Januari 1943 besloot de generale synode van 1939—1942, dat haar opvolgster einde Juni van dat jaar zou samenkomen; er was dus sinds Juni 1942 en Januari 1943 voldoende tijd, ook voor de mindere vergaderingen, om, indien er gravamina opkwamen, deze ernstig te behandelen en in te zenden, maar zulks is niet geschied. De gravamina tegen de besluiten van Juni 1942 zijn niet eerder bekend geworden dan kort voor den aanvang van deze synode, en deze korte termijn is niet te wijten aan het gebrek aan tijd. Tenslotte moet ook nog iets gezegd worden over de zinsnede op blz. 8: „ook al kan ik, wegens u bekende verhindering van gelijk contact met de kerkeraden als u hebt gehad in de toezending van het Praeadvies enz.”; prof. Schilder stelt zich ook hier op één lijn met de generale synode der kerken; het is alsof er in onze kerken twee partijen zijn: de synode en hij, en alsof beiden met evenveel recht tegenover de kerken kunnen optreden. Deze redeneering bewijst weer zijn geheel onjuiste opvatting van de meerdere vergaderingen; daarin komen de kerken samen; evenmin als in een plaatselijke kerk bij een geschil gesproken kan worden van twee partijen, de kerkeraad en een broeder of zuster, die behandeld wordt, zoo is dit ook niet het geval met de generale synode en welk lid der kerken ook, en het teekent de geheele houding van prof. Schilder, dat hij niet het gezag der synode erkent maar *naast* haar wil staan.

Wat prof. Schilder in punt VI blz. 10 schrijft, heeft de synode niet minder verbaasd; in de eerste plaats stelt hij een valsche tegenstelling door te beweren, dat de beslissing van 1905 *niet* bedoeld is als een confessioneele uitspraak *doch* alleen is genomen ter geruststelling der consciëntien, welke laatste uitdrukking uit het rapport van 1905 is aangehaald; de synode wijst slechts op wat in de Voorrede voor de Vijf Artikelen tegen de Remonstranten gezegd wordt: „soo ist dat dese Synodus tot Godes eere, behoudnisse van de oprechtigheydt der salichmakende waerheyt, *gherustheydt der consciëntien*, vrede en welstand der Nederlandsche kercken besloten heeft...”, en deze besluiten waren ongetwijfeld confessioneele uitspraken. In de tweede plaats merkt de synode op, dat de voorstelling, welke prof. Schilder thans van zijn strijd tegen ds Jongeleen en de Christelijke Gereformeerden en van zijn verdediging van de besluiten van 1905 geeft, niet klopt op zijn polemieck in „De Bazuin” van 1927—1929; in den 75sten jaargang no. 39 zegt hij van het *geheiligd in Christus* als innerlijke, subjectieve heiligheid, dat dit altijd de opvatting van de beste gereformeerden geweest is; in no. 43 heet het, dat ds Jongeleen met zijn bezwaren tegen 1905 zich radicaal van Kampen vóór 1892 heeft losgemaakt (vgl. ook no. 39, 41); in no. 52 citeert hij met groote instemming de critiek van het „Gereformeerd Jongelingsblad” op het in dezen tijd nog als eens aangehaalde boek van prof. Heyns, en voegt daaraan toe: „de dictaten, die ik nog van prof. Bouwman bezit, bewijzen, dat hij op verscheiden punten volmaakt anders denkt dan Prof. Heyns”; in den 76sten jaargang no. 30 haalt hij met instemming een artikel aan van ds P. de Jong, waarin deze wijst op de woorden van Hendrik de Cock in zijn verhandeling van het leerstuk des heiligen doops (Veendam 1837), dat de kinderen des verbonds voor geloovigen moeten gehouden worden en dat de verbondsheiligheid „de ware heiligheid insluit”; van Hendrik de Cock zegt hij in no. 20 van den 77sten jaargang: „De Cock doopte op grond van het *genadeverbond*; maar dan zoo, dat hij dat genadeverbond niet — zooals „De Wekker” en ds Jongeleen — enkel en alleen opvatte als een *aanbod* van genade, doch in den veel rijkeren zin als

de weg van *schenking* en toepassing der genade. Vandaar De Cocks veelvuldig gebruik maken van den tekst: de *kinderen* der belofte voor het zaad (GEESTELIJK zaad) GEREKEND zijnde"; in no. 31 vinden we een beroep op Guido de Bray en Petrus Datheen; in den 77sten jaargang no. 37, 38 en 52 geeft hij aanhalingen van o. a. Calvijn en ds A. Littooy, en nergens blijkt iets van de bezwaren, die prof. Schilder nu te berde brengt; toen werd in elk geval de indruk gegeven, dat hij zich geheel met 1905 vereenigde en de besluiten van 1905 verdedigde. Met geen enkel woord heeft hij toen uitgesproken wat hij thans zegt op blz. 11: „en acht ik de aangevochten zinsnede in zichzelf onjuist”, en ook is er door hem bij geen enkele synode, ook niet bij deze, een gravamen ingediend. Daarom bedroeft het de synode, dat hij thans op deze wijze met zijn bezwaren komt, en dat hij thans publiek meedeelt: „Blijft de onderteekeningseisch gehandhaafd, dan is de teerling geworpen” (blz. 11). Wat bedoelt prof. Schilder hiermee? Is dit een dreigement? Mag een hoogleeraar der kerken op deze wijze zijn oppositie aankondigen en trachten te rechtvaardigen? Niemand zal hem het recht betwisten bezwaren te hebben of die in te brengen, doch hij doe dit in den rechten weg, en zeker niet met een wensch, waarin een onbillijk verwijt ligt opgesloten: „het verlangen dat nu het ingebrachte bezwaar ook deugdelijk en breed worde onderzocht” (blz. 12). De gravamina zijn deugdelijk en breed onderzocht en besproken en na ernstig en rijp overleg afgewezen.

Wat het laatste, punt VII, aangaat moet de generale synode opmerken, dat dit advies uitgaat van een oordeel over den tijd der bestudeering, dat de synode niet deelt; het is niet de vraag of alle leden der kerken genoegzame gelegenheid hebben; zoo is het ook in 1905 en 1920 (zaak-Netelenbos) en 1926 niet geschied; de vraag is of de generale synode zelve de gravamina grondig en ernstig kan behandelen en zij verzekert alle kerken, tegenover welk verwijt ook, dat deze vraag bevestigend mag worden beantwoord.

Broeders, het schrijven der synode is wel wat lang geworden maar het optreden van prof. Schilder maakt deze uitvoerige boodschap noodzakelijk; wanneer een hoogleeraar aan de Hoogeschool der kerken zich op deze wijze tegenover de synode stelt en zich niet ontziet de kerkeraden tot verzet aan te sporen, mag de synode niet zwijgen en moet zij u wel ten ernstigste waarschuwen tegen het groote gevaar, dat ons kerkelijk leven bedreigt. Wat de synode van 1939—'42 uitgesproken en wat zij zelve besloten heeft, is niets nieuws in onze kerken doch een handhaving van de thans op felle wijze aangevochten beslissingen van 1905; van deze met groote eenparigheid aanvaarde basis wil men thans de kerken afvoeren en daarbij kerkrechtelijk een weg volgen, die — de synode herhaalt dit met grooten nadruk — leiden moet tot ontbinding van ons kerkelijk leven. De generale synode roept u met allen ernst toe deze tweevoudige verkeerde actie tegen te staan en op deze wijze alles te bestrijden wat de verdeeldheid in de hand zou werken. De weg voor het indienen van bezwaren bij de volgende generale synode staat voor iederen kerkeraad open, maar de niet-uitvoering van de genomen beslissingen en het openlijk verzet daartegen is in wezen, hoe hard dit klinken moge, scheurmaking. Onze God moge ons voor dit kwaad bewaren. Hij binde ons door Zijn Geest samen in de eenigheid des waren geloofs en Hij geve in Zijn ontferming, dat in deze ontzettende tijden, nu Zijn hand zwaar op de volkeren drukt, wij in den rechten weg naar Zijn Woord elkander mogen zoeken tot heil van Zijn kerk en tot eer van Zijn naam. Hij bestrale u met Zijn licht en verootmoedige ons voor Zijn aangezicht.

Namens de generale synode,

het moderamen:

Dr G. C. BERKOUWER, *praeses.*

Ds W. L. MILO, *assessor.*

Dr J. HOEK, *scriba.*

Dr E. D. KRAAN, *scriba.*

Utrecht, 25 Februari 1944.

BIJLAGE LXV.

Art. 342.

RAPPORT van de commissie tot het uitbrengen van advies inzake eenige ingekomen stukken.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

In handen van uw commissie zijn gesteld twintig missives, die
 a. deels aandringen op het bewaren van de eenheid in onze kerken en het voorkomen van scheuring;
 b. deels critiek oefenen op de handelingen van de synode inzake de meeningsverschillen;

- c. deels een hartelijk pleidooi voeren voor prof. dr K. Schilder en zijn optreden;
 d. deels critiek oefenen op het optreden van dezen hoogleeraar; en
 e. deels uiting geven aan groote dankbaarheid voor den arbeid der synode.
 Zij stelt u voor: [volgt in art. 342].

Dr K. DIJK, *rappporteur*.

BIJLAGE LXVI.
 Art. 344.

SCHRIJVEN van deputaten voor Kampen, enz.

Den weleerwaarden zeergeleerden heer dr M. B. van 't Veer.

Weleerwaarde zeergeleerde heer en broeder!

Namens deputaten, benoemd door de generale synode inzake de kwesties Kampen en Giessendam-Nederhardinxveld heb ik de eer u in antwoord op uw aan hen gericht schrijven van 21 Februari 1944 het volgende te berichten.

Op de jongste samenkomst der synode was ter tafel een ingekomen schrijven d.d. 21 Februari 1944 van de dienaren des Woords S. J. Popma, E. T. v. d. Born en B. Holwerda. Daar dit schrijven verwant is aan het uwe, meenen deputaten uw schrijven het best te kunnen beantwoorden door u (met goedvinding der synode) mededeeling te doen van het antwoord, door de synode aan bovengenoemde broeders gezonden. Dit antwoord luidt aldus:

„De synode is van oordeel, dat hetgeen in de bewuste uitspraak van 1905 is verklaard, ook zou kunnen worden uitgedrukt op de door u aangegeven wijze, althans wanneer, ter voorkoming van misverstand, in de door u aangegeven formulering eenige wijziging werd aangebracht, zoodat ze zou luiden als volgt:

„dat volgens de belijdenis onzer kerken de kinderen der geloovigen krachtens de belofte Gods te rekenen zijn tot de gemeente van Christus, welke is de vergadering van hen, die wedergeboren en in Christus geheiligd zijn, totdat bij het opwassen uit hun wandel of leer het tegendeel blijkt”.

De synode heeft geen bezwaar uit te spreken, dat wie de leeruitspraken van 1905 en 1942 in bovengenoemden zin verstaat, met deze beslissingen volkomen in overeenstemming is”.

Tenslotte willen deputaten, naar aanleiding van het feit, dat u aan uw schrijven had toegevoegd een copie van de verklaring, door u afgelegd op de kerkeraadvergadering van Januari 1944, nog het volgende opmerken. U maakt daarin melding van de tien punten van de „Verklaring van gevoelen”; die de bezwaarden in druk lieten verschijnen; en u zegt daarvan:

„Het verblijdt me, dat de synode van de daarin afgelegde verklaring geen enkel woord als onrechtzinnig heeft gebrandmerkt. Ook onder degenen, die niet bezwaard gebleken zijn, leeft de overtuiging, dat in onze kerken volle ruimte is gelaten voor deze verbondsbeschouwing, naast de andere, die b.v. in het Praeadvies haar uitdrukking vond”.

Ter voorkoming van misverstand meenen deputaten u te moeten mededeelen, dat bovengenoemde „Verklaring van gevoelen” op de synode uit den aard der zaak niet in behandeling is geweest, daar de synode niet tot taak had, de verbondsbeschouwing der broeders te onderzoeken, maar de bezwaren, die zij tegen de uitspraken van 1905 en 1942 hadden ingebracht; en er dus uit haar stilzwijgen dienaangaande geen conclusies zijn te trekken aangaande een in onze kerken bestaande ruimte voor tweeërlei verbondsbeschouwing in den door u aangeduiden geest. Aangaande dit punt mogen we u verwijzen naar het schrijven, door de generale synode op 23 November 1943 aan de kerken gezonden.

Namens deputaten voornoemd,

BIJLAGE LXVII.
 Art. 362.

PRAEADVIES van de commissie voor „zwarigheden” inzake het schrijven van ds B. A. Bos te Assen aan de generale synode der Gereformeerde Kerken, vergaderd te Utrecht 24 Febr. 1944.

Uwe commissie heeft ook te rapporteeren over den brief, door ds B. A. Bos d.d. 18 Februari 1944 aan de synode gericht, waarin hij meedeelt te willen terugkomen

op de stem, die hij als lid der synode 16 December 1943 gegeven heeft aan het toen genomen besluit, waarin na de samensprekingen van deputaten met de broeders, wier gravamina waren afgewezen, o.m. er nadruk op werd gelegd, „dat in onze kerken niets mag worden geleerd, dat met de betrokken leeruitspraken niet ten volle in overeenstemming is”.

Uw commissie wijst er allereerst op, dat afgezien van de gevallen, waarin minderheidsmemories en korte verklaringen ter opneming in de Acta te accepteren zijn, het een ongewone zaak is, dat een lid der synode, dat de vergaderingen bijwoont, schriftelijk zijn gevoelen bij de synode kenbaar maakt. Ds Bos heeft gelukkig wel beseft, dat hij zich een afwijking van den regel veroorloofde. Maar hij achtte zich, gelijk hij in den aanhef van zijn schrijven meedeelt, in de *noodzakelijkheid* gesteld, of, zooals hij zich even later in wat minder sterke taal uitdrukt, hij gaf er de *voorkeur* aan, van den schriftelijken uitingsvorm gebruik te maken.

Als redenen daarvoor noemde hij:

1° dat hij zóó zijn woorden beter kon overwegen;

2° dat het zóó voor de synode gemakkelijker zou zijn rustig van zijn gevoelen kennis te nemen.

Wij willen het een en ander niet ontkennen, maar zijn toch van meening, dat men in deze lijn verder redeneerende en handelende, de synode-werkzaamheden zou doen ontfaan in de *wisseling* en *bestudeering* van een onafzienbare reeks schriftelijke stukken, die zóó tijdrovend en verwarrend zouden zijn, dat voor een vruchtbare mondelinge samenspreking geen tijd en krachten meer beschikbaar zouden wezen.

Alleen de overweging, dat het hier een zelden voorkomende en ernstige aangelegenheid geldt, kan naar het oordeel van uw commissie de synode bewegen, dezen brief van een aanwezig lid in grondige behandeling te nemen.

Omdat verschillende dingen in het schrijven dooreengemengd zijn, verdient het aanbeveling het niet op den voet te volgen. We meenen een goede orde aan te brengen, wanneer we alles om deze hoofdzaken concentreeren:

1. het verzoek van ds Bos aan de synode zijn op 16 December 1943 uitgebrachte stem als niet gegeven te willen beschouwen, hem zijn woord terug te geven, omdat hij thans overtuigd is de verantwoordelijkheid voor het toen genomen besluit niet mee te kunnen en te mogen dragen;

2. zijn mededeeling, dat hij zich niet met een vrije consciëntie onder de beslissing der synode kan voegen, ze niet kan aanvaarden;

3. de bezwaren, in verband met een en ander door ds Bos naar voren gebracht.

I. Wat het eerste punt betreft, uw commissie oordeelt, dat de synode aan het verzoek van ds Bos niet zal kunnen voldoen.

Er is een volkomen wettige stemming gehouden, die geheel volgens de te stellen vereischten verlopen is. Er is op niemand, ook niet op ds Bos, een ongeoorloofde pressie uitgeoefend. Er is ook noch bij hem, noch bij de stemopneming, een *vergissing* in het spel geweest. Wat in de Acta is geformuleerd en aan alle kerkeraden is meegedeeld, is *feitelijk* en *rechtens* ten volle juist: met op één na algemeene stemmen is de beslissing van 16 December 1943 genomen. En de ééne stem tegen was niet van ds Bos. Men zou in wezen de stemming ongeldig verklaren door het aantal stemmen vóór, met één te verminderen, of het aantal tégenstemmen te verdubbelen. Men zou, wat er *geschied* is, (zij het ook met de beste bedoelingen) in de opteekening *vervalschen*. En men zou de poort openen voor allerlei van binnen en van buiten opkomende verzoeken om een eens gegeven woord in te trekken en ongedaan te maken.

De „goede orde”, die naar art. I K.O. in overeenstemming met de Heilige Schrift „in de gemeente van Christus te onderhouden is”, vordert, dat de synode zich houdt aan de officiële fixatie van de werkelijkheid van hetgeen heeft plaats gevonden en zich daarvan niet laat afbrengen door subjectieve gevoelens, al zijn deze ook van den meest respectabelen aard.

Een man een man, een woord een woord! Of liever: gedane zaken nemen geen keer! Ds Bos wil, dat de synode zijn stem beschouwt als niet gegeven. Mag de synode die stem dáárvóór houden? Neen! *Dit* zou ongeoorloofd wezen, wijl in strijd met de waarheid. Ds Bos *is* en *blijft* onder de voorstemmers van het besluit van 16 December 1943. En *hij alleen heeft en behoudt* voor zijn *stem*, op dien dag in algeheele vrijheid gegeven en daarmede ook van het feit van zijn medewerking tot het toen genomen besluit, de volle verantwoordelijkheid tegenover God en menschen. Gesteld al, dat de synode het zou mógen, ze zou ds Bos van die verantwoordelijkheid noch geheel, noch ten deele kunnen ontslaan.

Wat de synode wél kan doen, is nota nemen van zijn verklaringen, hoe hij thans staat tegenover de mee door zijn stem — vóór genomen beslissing. Daármee, niet met de innerlijke worsteling, die aan het uitbrengen van zijn stem voorafging, heeft de synode rekening te houden. Zoo komen we als vanzelf tot het tweede punt.

II. Wanneer de mededeeling van Ds Bos, na rustige overweging op papier gezet, dat hij zich niet met een vrije consciëntie onder de beslissing der synode kan voegen en ze niet kan aanvaarden, zou beteekenen, dat hij inplaats van zich daaraan te

onderwerpen, daartegen zal ingaan, dan zou naar het gevoelen der commissie de synode geroepen zijn tot vermaan en eventueel tot tuchttoefening in engeren zin. Kan volgens Voetius, Zepperius en Hyperius de volledige censuur reeds toegepast worden op leden, die de synode ontijdig verlaten; is Thysius het met hem eens, dat tuchtwaardig zijn wie zonder goeden grond weigeren ter vergadering te komen, stelt Voetius het als een algemeenen regel, dat de meerdere vergaderingen bevoegd zijn om censuur te oefenen, zoowel wegens overtreding van kerkelijke bepalingen als wegens ongehoorzaamheid aan synodale besluiten; kan dit volgens hem ook tot de adiaphora (de onverschillige, „middelmatische dingen”, vgl. art. LXXXVI K.O.) uitgebreid worden, speciaal geldt het wel in gevallen van handelingen tegen beslissingen inzake de leer (Voetius, Pol. Eccl. IV, 203, 218, I, 256, 272, 286—288, 431, Zepperius, Pol. Eccl. ed. 2 cap. 666, Syn. Pur. Theol. 49, 32, 52). Wanneer de generale synode, dat zijn — het kan niet genoeg gezegd worden — *al de gereformeerde kerken* in vergadering bijeen — op grond van Schrift en belijdenis gedane leeruitspraken heeft gehandhaafd, dan kan toch niet worden toegelaten, dat men tegen de aangenomen kerkleer ingaat. En dan heeft de synode allereerst een taak met betrekking tot leden van haar vergadering, die openlijk verklaren zich niet te zullen houden aan hetgeen wettig is vastgesteld. Zij zou een slecht voorbeeld geven, wanneer zij niet met het oog op het welzijn der kerken en de terechtbrenging van de dwalenden tegen een dergelijk verzet met alle haar ten dienste staande middelen zou optreden.

We willen het in dit stadium bij deze algemeene opmerkingen laten. En wel, omdat tot onze blijdschap ds Bos zelf de mogelijkheid opent, dat verschillende van zijn sterk klinkende uitdrukkingen in verzachtenden zin kunnen worden geïnterpreteerd. Er mag toch zwaar gewicht worden gelegd op het begin van zijn slotconclusie:

„Om al deze redenen zal het de synode duidelijk zijn, dat ik mij zeer bezwaarlijk naar haar besluiten kan schikken”. Daarin lezen wij: het gaat voor ds Bos zéér bezwaarlijk, maar hij kan zich schikken. Zijn bezwaren zijn toegenomen; hij zou *nu* tegen het bedoelde besluit stemmen; hij acht het niet uitgesloten, dat de bezwaren voor hem zóó ondragelijk zullen worden, dat hij zich volstrekt niet meer schikken kan, maar zóóver is het nu nog niet.

Uw commissie meent, dat de synode, *totdat onverhoopt het tegendeel mocht blijken*, mag aannemen, dat de verklaring van ds Bos: zich zeer bezwaarlijk te kunnen schikken naar de genomen besluiten, zijn diepste bedoeling weergeeft. In die verklaring zou de synode voorshands kunnen berusten.

III. Wat de bezwaren betreft, door ds Bos in zijn schrijven naar voren gebracht, deze zijn voor een groot deel ter synode zakelijk reeds aan de orde geweest.

Tegenover de zienswijze van ds Bos „dat de besluiten van 1942/1943 — niet het minst wat de binding betreft — van die van 1905 verschillen”, is er op gewezen, dat besluiten van een generale synode naar art. XXXI K.O. altijd voor vast en bondig zijn te houden, dat dit zeer nauw luistert ten opzichte van besluiten inzake de leer en dat het bindend karakter van de verklaring van 1905 op het punt, waarom het thans gaat, nog geaccentueerd werd, doordien daar met zooveel woorden werd gezegd, dat hetgeen verklaard werd „volgens de belijdenis onzer kerken” is.

Aan de woorden van de *inleiding* van het praeadvies van 1905 moet ds Bos niet teveel waarde toekennen.

Na de suggestie van prof. Lindeboom, dat de synode wel de conclusies zou overnemen, maar niet geacht mocht worden zich over de historische en andere beschouwingen en overwegingen der commissie uit te spreken, heeft de *commissie* daarmee haar instemming betuigd, zoodat de motieven van het praeadvies alleen voor háár rekening bleven.

Onder dit voorbehoud maken we over de inleiding van het praeadvies nog een enkele opmerking. Dat de daarin voorkomende historische uitdrukking „ter geruststelling van de consciëntie” in geen deele de strekking had de „binding” van de verklaring te verzwakken, zal na de vaststelling van de laatstelijk aan de kerkeraden gerichte missive door ds Bos wel erkend worden.

Uit het verloop van de besprekingen ter synode van 1905 in verband met het inleidend betoog van het praeadvies en met name uit de woorden van prof. Lindeboom blijkt, dat de synode onderscheidene kwesties, die in de kerken in discussie waren geweest, welbewust aan de libertas prophetandi (vrijheid om te profeteeren) overliet en daarover geen uitspraak deed, maar dat zij wel ter dege bedoelde de gewijzigde conclusies van het praeadvies als verklaring algemeene kerkelijke rechtsgeldigheid te geven. Dat prof. Lindeboom, nadat zakelijk al zijn amendementen waren overgenomen, zich met de verklaring kon vereenigen, beteekende, dat het hem mogelijk geweest was, om, gelijk hij het uitdrukte, „met een goede en onbezwaarde consciëntie en een blij en dankbaar hart de verklaring aan de kerken voor zijne rekening te nemen en daarnaar zich te gedragen”.

Zich daarnaar gedragen — hoe kan het anders in kerken, waarin geen leervrijheid heerscht? Aan de met beroep op Schrift en belijdenis aangenomen kerkleer heeft ieder zich te houden en niemand mag een tegenovergestelde leer verkondigen.

Wanneer ds Bos, gelijk hij veronderstelt, nimmer in conflict gekomen is met de verklaring van 1905, behoeft hij ook nimmer in conflict te komen met de uitspraken van 1942 en 1943.

Dat de verklaring van 1905 een bindend karakter heeft, zal voor ds Bos zeker gemakkelijk te aanvaarden zijn, wanneer hij verlost wordt van de dwanggedachte, dat deze verklaring groote tegenstrijdigheden bevat. Het is al meermalen opgemerkt, dat deze meening toch eigenlijk een ernstige belediging is voor mannen als Rutgers, Bavinck, Kuyper, Lindeboom, Noordzij, Bouwman, Honig, Littooy, Elzenga, Klaarhamer, Fernhout enz.

Ds Bos wil de besluiten van de synodes van 1942 en 1943 „eerlijk nemen”. Maar hij moet dan ook hetzelfde „eerlijk nemen” veronderstellen bij de vaders van 1905 met betrekking tot de toenmalige verklaring. Doch er is meer. Wanneer ds Bos beweert, dat uit de verklaring van 1905 volgt, dat God van hem eischt *aan te nemen*, dat de kinderen der geloovigen reeds vóór hun doop wedergeboren zijn, dan is dit alleen juist, wanneer hij onder „aannemen” niet verstaat: ontwijfelbaar zeker achten, maar: *beschouwen, rekenen*, totdat enz. Op soortgelijke wijze, als waarop ik op grond van verschillende aanwijzingen een groep personen voor goede Nederlanders houd, zonder dat ik hoofd voor hoofd zeker van hen ben. Of liever, zooals de synode al meermalen op het voetspoor der vaders heeft aangegeven: in denzelfden zin als waarin ik van 's Heeren wege geroepen ben de belijdende leden der gemeente voor geloovigen te *houden*, zonder dat ik met vaste zekerheid weet, dat zij het allen *zijn*. Bij deze eenig juiste opvatting van het „houden voor”, die ook te vinden is bij de geestelijke vaders van 1905, is van tegenstrijdigheid geen sprake.

Evenmin is reëel de tegenstrijdigheid door ds Bos gezien tusschen het „geheiligd zijn”, waarvoor naar de verklaring van 1905 de kinderen moeten worden gehouden, totdat het tegendeel blijkt en het „geheiligd zijn” naar goede historische interpretatie niet van elk gedoopt kind hoofd voor hoofd, maar, zooals ook Hendrik de Cock telkens verzekerde, van de kinderen der belofte, die, als Izak, voor het zaad gerekend worden. Er is ook hier geen tegenstrijdigheid, maar goede aansluiting en volkomen harmonie. De synode zal het met ds Bos eens zijn, dat de houding van ambtsdragers, die in hun ambtelijken arbeid doen, alsof er door onze generale synode geen besluiten zijn genomen, oneerlijk is en schadelijk voor een gezond kerkelijk samenleven. De synode zal het in ds Bos prijzen, dat hij zulke ambtsdragers tot oprechtheid aanspoort. Maar naar het oordeel van uw commissie is geheel onjuist de bewering van ds Bos, dat het de door de synode genomen besluiten zijn, die onbedoeld in onze kerken een toestand van onwaarachtigheid veroorzaken, dat deze toestand door de synode ongewild in de hand wordt gewerkt, met name door de poging (die ds Bos overigens zeer waardeert) om de eenheid der kerken te handhaven door een afwijkend, niet gepropageerd gevoelen te dulden.

Zoo redeneerende, zou men ook kunnen beweren, dat een *soepel* voorschrift van een vader oorzaak was van het heimelijk zich onttrekken van den zoon. Men vraagt zich af, welke gevolgen in dit redebeleid voor rekening van den vader zouden komen, indien hij een *gestreng* voorschrift gaf!

Ds Bos moet er steeds aan vasthouden, dat wanneer *hij* eerlijk kan zijn en *is*, zijn mede-ambtsdragers, die toch evenzeer weten, dat God oprechtheid en waarheid eischt, eveneens eerlijk *kunnen* en *moeten* wezen.

De bedenking, ook door ds Bos geuit, dat er een onbillijke incongruentie is tusschen de houding van de synode tegen predikanten en tegen candidaten, is in de laatste missive van de synode aan de kerkeraden besproken. In *wezen* is er geen ongelijkheid en voorzoover die er in den *vorm* bestaat, houdt de synode zich aan den alouden regel der distributieve gerechtigheid, dat ongelijken (in casu broeders, staande vóór het ambt en broeders, staande *in* het ambt) ongelijk behandeld moeten worden.

Ds Bos acht het voorts een bezwaar, dat, nu aan de classes is overgelaten, op welke wijze zij zich willen vergewissen van de instemming der candidaten met de genomen leerbeslissingen, *verschillende wegen* worden gevolgd. Naar de meening van uw commissie kan er toch niet veel op tegen zijn, wanneer die onderscheidene wegen maar naar hetzelfde gestelde doel leiden. De synode zag in deze pluriformiteit meer *goed* dan *kwaad*. Al beschouwde zij eenvormigheid hier niet bepaald als een vloek, wars van alle hiërarchie, beducht voor alle noodeloos ingrijpen, afkeerig van alle niet strikt vereischte bemoeiingen, steeds begeerig de mindere vergaderingen zooveel mogelijk haar gang te laten gaan en ze zoo min mogelijk aan banden te leggen, heeft zij de classes de vrije hand gelaten in het vertrouwen, dat in de verscheidenheid de eenheid niet te loor zou gaan. Bij nader inzien, zal ds Bos dit moeten toejuichen, althans als de beste voorloopige oplossing moeten erkennen.

Ds Bos oppert nog een bezwaar. Maar hij zegt daarover te zwijgen. Uw commissie zal daaraan dan ook maar het zwijgen toedoen.

Omdat het niet steeds ten volle duidelijk is, wat ds Bos in zijn schrijven bedoelt met uitdrukkingen als: in conflict komen, wijst uw commissie er nog eens op — en ds Bos zal daarmee wel willen instemmen — dat ieder, ook al is hij het met de

synode niet eens en al behoudt hij bezwaren, zich kan en móét houden aan wat de wettige vergadering der kerken besluit en elke breuk moet voorkómen, tenzij, zooals prof. Rutgers zegt, *een evidente uitspraak van Gods Woord* het hem verbiedt. In denzelfden zin uitte zich de praeses der groote synode van Dordt: „wat het schermen met uw consciëntie betreft, weet gij wel, dat Gods Woord het eenige richtsnoer van ons geweten is? Toont ons dan één uitspraak uit de Heilige Schrift”. Ook als de consciëntie het vermoeden van achtbaarheid niet mist, moet men zich wachten voor den schijn, dat men, om in de taal van andere leden van de Dordtsche synode te spreken, zijn *pertinentia conscientia* noemt.

Tenslotte verklaart uw commissie goede hoop te hebben, dat een rustige samenspreking van b.v. een tweetal andere synodeleden met ds Bos, die op zoo royale wijze uiting geeft aan wat hem heen en weer slingert, onder Gods zegen er toe zou kunnen leiden, dat zijn bezwaren, mogelijk reeds verminderd door dit rapport, tot nog geringere proporties zullen worden gereduceerd, zoo niet weggenomen.

Uw commissie stelt aan de synode voor het volgende uit te spreken: [volgt in art. 362].

Namens de commissie,
G. M. DEN HARTOGH, *rappporteur.*

BIJLAGE LXVIII.
Art. 367.

SCHRIJVEN van deputaten voor advies inzake de
financieele contrôle.

Aan het moderamen van de generale synode van Utrecht.

Hooggeachte heeren en broeders,

Door deputaten voor advies inzake de financieele contrôle wordt het bezwaar gevoeld, dat de *décharge* voor het financieele beheer van deputaten der synode over de eerste helft van het jaar, waarin de synode samenkomt, in gedrang komt.

Immers, wanneer deputaten per datum van hun aftreden een rekening en verantwoording opstellen, dan kan deze rekening en verantwoording de synode niet meer tijdens haar normale zitting bereiken. De stukken moeten, nadat zij zijn opgesteld, door een accountant worden gecontroleerd. De accountant moet rapport uitbrengen, deputaten voor advies moeten de verantwoording van hun advies voorzien. Met het een en ander zijn in den regel verscheidene maanden gemoeid. Het lot van deze verantwoording zal dan zijn, dat zij drie jaren op *décharge* blijft wachten totdat de volgende synode bijeenkomt. Dit is echter zeer onbevredigend voor de aftredende deputaten, die in dit geval drie jaren na hun aftreden op *décharge* moeten wachten.

Deputaten voor advies stellen de volgende oplossing voor: [volgt in art. 367].

BIJLAGE LXIX.
Art. 381.

CONCEPT-ANTWOORD op het schrijven der
Amersfoortsche predikanten.

In antwoord op uw schrijven van 15 Maart j.l. laat de generale synode u het volgende weten:

Een officieel antwoord op uw vragen is niet te geven. Het synodebesluit omvat niet meer dan hetgeen u werd toegezonden en de synode ziet ook geen reden om daaraan thans nog iets toe te voegen.

Wel echter is de synode bereid u mede te deelen wat door den rapporteur van de deputaten ad hoc ter synode mondeling — een schriftelijk rapport is niet gegeven — werd aangevoerd ter motiveering van de door de deputaten voorgestelde (en door de synode aanvaarde) wijzigingen:

a. dat aan de „gemeente” werd toegevoegd „welke is de vergadering van enz.” was om af te snijden, dat iemand op de gedachte zou komen, alsof het „wedergeboren en in Christus geheiligd” slechts op de gemeente als geheel zou slaan en niet op de afzonderlijke leden. M.a.w. doel was om te doen uitkomen, dat het „rekenen tot” de gemeente insluit het „oordeel der liefde”, waarvan in de verklaring van 1905 wordt gesproken;

b. dat de uitdrukking „wedergeboren en in Christus geheiligd” door deputaten werd geprefereerd, was, omdat ze hierin wel niet een officieele verklaring, maar toch een vingerwijzing zagen aangaande de strekking van de eerste doopvraag, waar het „in Christus geheiligd” ook voorkomt; en zij allen schijn wilden vermijden, alsof de synode deze vingerwijzing niet meer ten volle voor haar rekening nam;

c. de vraag, of er zakelijk verschil bestaat tusschen de uitdrukking „totdat het tegendeel blijkt” en de door u voorgestelde bewoordingen, is in de bespreking niet behandeld. Wel kan hierbij worden opgemerkt, dat, zooals ook uit het sub a en b gezegd blijkt, het doel der synode was, duidelijk te doen uitkomen, dat er tusschen deze formuleering en die van 1905 geenerlei schijn van materieel verschil mocht bestaan.

BIJLAGE LXX.
Art. 382.

PRAEADVIES van commissie V inzake een brief van 7 Januari 1933, gericht aan de generale synode door de Nederlandsche broederschap van accountants.

In het aan deze synode door commissie V uitgebrachte praeadvies over het rapport van deputaten voor advies inzake de financiële contrôle werd voorgesteld onder 3°: „dat alle deputaatschappen bij het benoemen van een „accountant gebonden zijn aan de keuze uit leden van het „N.I.v.Acc. of de Ver. van Acad. gev. Acc.”.

De synode heeft dit voorstel aangenomen.

Tegen dit besluit richt zich het schrijven van de Nederlandsche broederschap van accountants, over welk schrijven thans door commissie V aan u wordt gerapporteerd.

In dit schrijven tracht de Nederlandsche broederschap van accountants aan te toonen, dat de leden van deze vereeniging door de synode op één lijn behooren te worden gesteld met de accountants, leden van de beide grootste vereenigingen, waarvan de synode heeft bepaald, dat zij alleen voor de deputaatschappen tot accountant kunnen worden aangesteld.

Uw commissie heeft deze zaak uitvoerig onderzocht en terzake ook overleg gepleegd met de deputaten voor advies inzake de financiële contrôle.

Als resultaat van dit onderzoek kan de commissie aan de synode mededeelen:

dat van het door de synode reeds genomen besluit om alleen gebruik te maken van de diensten van leden van het N.I.v.A. en van de V.A.G.A. zeker niet kan worden gezegd, dat het onjuist is, of ten onrechte aan bepaalde accountants een voorkeur zou geven,

dat immers, in het algemeen gesproken, zonder zulks nu in bijzonderheden voor u te gaan aantonen, zeker kan worden gesteld, dat het lidmaatschap van de beide genoemde groote vereenigingen, de meeste waarborgen geeft voor een richtige uitvoering van het werk,

dat daarmee niet wordt ontkend, dat ook onder de leden van de kleinere, later opgerichte en niet zulke hooge eischen aan vakbekwaamheid stellende accountantsvereenigingen wel bekwame en betrouwbare accountants kunnen voorkomen,

dat het uw commissie billijk voorkomt om, in afwachting van de wettelijke regeling van het accountantsberoep, ook voor dié accountants de mogelijkheid open te laten om op te treden als accountant van de deputaatschappen van de generale synode,

dat het daarbij echter noodig is om toezicht te laten houden op de benoemingen en wel door deputaten voor advies inzake de financiële contrôle.

Uw commissie adviseert daarom aan de generale synode te besluiten: [volgt in art. 382].

G. PH. WIELENGA, *rapporteur*.

BIJLAGE LXXI.
Art. 405.

SCHRIJVEN van de deputaten voor „zwarigheden” aan den kerkeraad van Landsmeer.

Aan den kerkeraad van de gereformeerde kerk van Landsmeer.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De generale synode heeft met belangstelling kennis genomen van uw schrijven van 13 April j.l. Zij betreurt het, dat u zoo spoedig tot het vormen van een oordeel en het uiten van bezwaren zijt overgegaan en niet eerst de door de synode aanstonds in uitzicht gestelde Toelichting hebt afgewacht. Het verwijt van gemis aan genoegzame bezadigdheid en bedachtzaamheid en sparende liefde treft waarlijk de synode niet. Ernstige kennisneming van de Toelichting moet u daarvan overtuigen. Het zal u kunnen blijken, dat de beroering in het kerkelijk leven, waarover de synode zich

bedroeft, niet te wijten is aan de met eenparige stemmen door haar voorgangster aangenomen, noodzakelijk geachte leeruitspraken, maar aan het onverwachte, merkwaardig felle verzet tegen een klein onderdeel daarvan, met name aan het verzet langs onkerkelijken weg. Het zal u door de Toelichting ook duidelijk geworden zijn, dat het schorsingsbesluit van 23 Maart j.l. terecht gegrond is op artt. LXXIX en LXXX K.O.

De synode merkt voorts naar aanleiding van bepaalde bezwaren uwerzijds op:

a. dat het schorsingsbesluit in openbare zitting is voorgelezen in overeenstemming met hetgeen in vroegere tuchtgevallen is geschied en de synode verder voor de door u bedoelde publicatie niet verantwoordelijk is;

b. dat de generale synoden in het kerkelijk leven algemeene leiding hebben te geven, gelijk zij ook onder moeilijke omstandigheden in de oorlogsjaren hebben gedaan, maar dat zij zich er voor moeten wachten, den kerkeraden het werk uit de handen te nemen, ook voor wat betreft de praktische vragen van dezen tijd;

c. dat de leeruitspraken, met name die inzake genadeverbond en zelfonderzoek juist bijzonder de strekking hebben veruitwendiging en valsche gerustheid tegen te gaan;

d. dat door deze en de vorige synode geen speciale binding of nadruk is gegeven met betrekking tot een bepaald onderdeel der leeruitspraken, maar volgens haar deze uitspraken in haar geheel tot de aangenomen kerkleer behooren, waaraan ieder zich moet houden.

Tenslotte wekt de synode den kerkeraad, die zoo terecht het gezag der synode door de liefde en het gebed der gemeente gedragen wil zien, op, om voor zijn deel daartoe steeds de meest geëigende middelen aan te wenden.

Met broedergroet,

namens de synode,

BIJLAGE LXXII.
Art. 420.

HERDERLIJK SCHRIJVEN van de generale synode aan de kerken.

Aan den raad van de gereformeerde kerk op de adreszijde vermeld.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders.

De generale synode, vergaderd te Utrecht op 2 Juni 1944, gevoelt zich gedrongen om in dezen bewogen tijd een enkel woord tot u te richten.

Om haar besluiten inzake prof. dr K. Schilder, welke zij als voor Gods aangezicht en na ernstig overleg en biddend genomen heeft, is in de kerken een beroering ontstaan, die groote schade dreigt te berokkenen aan ons gansche kerkelijk en niet minder aan het persoonlijk geestelijk leven. De eenheid van het huis des Heeren wordt geschaad. De onderlinge liefde gaat onrustbarend kwijnen. Oneenigheid en wantrouwen dringen in de gemeenten binnen en verwijderen broeders en zusters van hetzelfde huis van elkander en om dat alles wordt de naam des Heeren gesmaad en wordt de kracht gebroken, waarmede onze kerken in het midden der wereld voor Zijn eer hebben uit te komen.

Inzonderheid wil de synode u wijzen op het feit, dat velen, die bezwaren hebben tegen de genoemde beslissingen, — inplaats van zich alleen in den kerkelijken weg met hun gravamina te wenden tot de volgende generale synode, — zich handelingen veroorloven, waarin een onverantwoordelijke miskenning van het gezag der kerkelijke vergaderingen tot uiting komt; deze handelingen bestaan o.m. hierin, dat geschriften worden uitgegeven en verspreid, waarvan een deel in vorm en toon lijnrecht ingaat tegen den eersten eisch der christelijke liefde en wellevendheid en die alle tegen de generale synode en haar besluiten actie voeren.

Dat dit alles in het midden der kerken mogelijk is, moet ons allen met schaamte vervullen en het stemme ons tevens tot diepe verootmoediging, dat met Christus' kerk om al deze dingen door de wereld gespot wordt.

In dezen weg mogen de kerken niet voortgaan opdat zij niet den toorn Gods over zich brengen. Daarom wekt de generale synode u met allen ernst op om alles in het werk te stellen, dat deze zondige weg verlaten worde en zij vermaant u in den naam des Heeren tot broederlijke liefde en heilige eenheid, tot sterkere samenbinding en inniger beoefening van de gemeenschap der heiligen. Zij keert zich met alle kracht en waarschuwt u ten zeerste tegen iedere handeling, die den kerkelijken weg verlaat en ingaat tegen de autoriteit der kerkelijke vergaderingen. Zij bindt u op het hart elke actie in deze richting tegen te staan en in gehoorzaamheid aan des Heeren Woord u te onthouden van iedere beweging, die kerkontbindend zou werken en zij roept u met grooten aandrang op tot verootmoediging en gebed.

Wat ons vóór alles te doen staat is ons te vereenigen in een vurige smeeking tot den Heere, dat Hij onder ons krachtig werke door Zijn Geest, opdat alle zonden worden afgebroken door gerechtigheid en de waarheid en de vrede onder ons bewaard blijven. Daarbij verwacht de synode, dat gij vooral in deze weken, welke voorafgaan aan het afloopen van den schorsingstermijn aan prof. Schilder gesteld, onzen God zult aanroepen om den grooten nood van ons kerkelijk leven aan Hem op te dragen, om u in diepe verootmoediging voor Hem neer te buigen en Hem te smeeken, dat Hij de tuchttoefening over prof. Schilder moge bekronen met zijn Goddelijken zegen.

Hij vereenige ons tenslotte allen in de gemeenschappelijke bede: doorgrond ons, o God en ken ons hart; beproef ons en ken onze gedachten. En zie, of er bij ons een schadelijke weg is en leid ons op den eeuwigen weg (Psalm 139 : 23, 24).

Met broedergroeten, namens de synode:

Het moderamen:

Prof. dr G. C. BERKOUWER, *praeses.*

Ds W. L. MILO, *assessor.*

Dr J. HOEK, *scriba.*

Dr E. D. KRAAN, *scriba.*

N.B. Het is de bedoeling der synode, dat u bovenstaand schrijven van den kansel doet voorlezen op den eerstvolgenden Zondag.

Utrecht, 5 Juni 1944.

HET MODERAMEN.

BIJLAGE LXXIII.

Art. 429.

RAPPORT van de commissie voor de zwaarigheden
over de besprekingen met cand. H. J. Schilder.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Op een van uw vorige zittingen is door het destijds nog bestaand deputaatschap inzake de kandidaten gerapporteerd, dat er een bespreking had plaats gevonden met candidaat H. J. Schilder, peremptoir geëxamineerd door de classis Gorinchem, in verband met zijn beroep naar de kerk van Noordeloos, welke er helaas niet toe geleid had, dat aan genoemde classis kon worden geadviseerd candidaat Schilder toe te laten tot den dienst des Woords en der sacramenten.

Deputaten hadden aan candidaat Schilder aangeboden om, indien hij dat begeerde, nog eens met deputaten samen te spreken. Candidaat Schilder heeft van dat aanbod gebruik gemaakt en een tweede bespreking met deputaten gehad. Kwam in het eerste onderhoud vooral de verklaring van 1905, bepaald ook het „houden voor” aan de orde, in de tweede is ook op de andere punten, waarover de uitspraken van 1942 loopen, gelet. Ook de tweede bespreking leidde helaas tot geen gunstig resultaat.

Daarna heeft candidaat Schilder een uitvoerige memorie overhandigd aan uw rapporteur van heden, die de besprekingen had geleid. Bij deze gelegenheid heeft uw rapporteur nog een langdurig persoonlijk onderhoud met br Schilder gehad.

Uit de memorie van candidaat Schilder mogen de volgende punten worden aangestipt:

1. Hij blijft bij zijn ter classis Gorinchem ingenomen standpunt.
2. Hij houdt bezwaren tegen de bewuste zinsnede uit de verklaring van 1905.
3. Hij kan geen instemming betuigen met de leeruitspraken van 1942.
4. Hij weigert te aanvaarden, dat de sacramenten, gelijk in art. 33 N.G.B. wordt geleerd, aanwezig geloof verzekeren.
5. Hij heeft er bezwaar tegen om de door u gewijzigde Amersfoortsche verklaring te onderschrijven.

Deputaten constateeren voorts, dat candidaat Schilder niet beloofd heeft niets tegen de leeruitspraken van 1942 te zullen leeren.

Daar intusschen de zaak van de kandidaten door u was ondergebracht bij het deputaatschap voor de zwaarigheden, zijn de stukken van candidaat Schilder (er was n.l. behalve de memorie ook een tweetal door hem opgestelde rapporten over de gehouden besprekingen ingediend) in een vergadering van laatstgenoemde deputaten behandeld. Op grond van den inhoud der memorie vonden deputaten geen vrijheid een gunstig advies uit te brengen aan de classis Gorinchem, doch ook geen vrijheid om deze belangrijke zaak zelf af te doen. Vandaar, dat zij zich met een voorstel tot uw vergadering wenden. Dat voorstel moet helaas luiden aan de classis Gorinchem te berichten, dat candidaat Schilder niet kan worden toegelaten tot den dienst des Woords en der sacramenten.

Deputaten stellen u voor:

overwegende, dat candidaat Schilder bezwaren houdt tegen de leeruitspraken van

1942, bepaald door de daarin voorkomende aanhaling uit de verklaring van 1905; overwegende, dat candidaat Schilder niet beloofd heeft niets te willen leeren, wat met genoemde leeruitspraken in strijd is;

te besluiten:

- a. aan de classis Gorinchem te berichten, dat candidaat H. J. Schilder niet kan worden toegelaten tot den dienst des Woords en der sacramenten;
- b. aan de classis 's Gravenhage, die candidaat Schilder praeparatoir heeft geëxamineerd, afschrift te zenden van dit besluit en het rapport;
- c. afschrift van dit besluit te zenden, aan candidaat H. J. Schilder en de kerk van Noordeloos.

F. W. GROSHEIDE, *rapporteur*.

BIJLAGE LXXIV.
Art. 435.

SCHRIJVEN van de generale synode aan de kerken.

Aan den kerkeraad van de gereformeerde kerk op het adres vermeld.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders!

In aansluiting aan het schrijven d.d. 5 Juni 1944, waarin de generale synode, in verband met den ernstigen toestand in onze kerken, een oproep tot verootmoediging en gebed heeft doen uitgaan, zij thans nog het volgende ter uwer kennis gebracht.

Zooals u reeds gebleken is, heeft de synode zich in haar laatstgehouden zittingen met ernst beziggehouden met de kerkontbindende verschijnselen, die zich in den laatsten tijd in onze kerken voordoen. De synode beschouwt als zoodanig het optreden van sommigen, die zich met enkele besluiten van de generale synoden van 1905, 1939-'43 en 1943-'44 niet kunnen vereenigen en thans door mateloze propaganda zooveel mogelijk leden van onze kerken voor hun gevoelens trachten te winnen en van de uitspraken der kerkelijke vergaderingen trachten te vervreemden. Hoewel de synode op geenerlei wijze te kort wil doen aan het recht eener wettige critiek op hetgeen door kerkelijke vergaderingen werd besloten, is zij van meening, dat veel van hetgeen thans in onze kerken openbaar wordt ver buiten de grenzen van dit recht treedt en voor den welstand der kerkelijke samenleving funeste gevolgen moet hebben. Vooreerst zijn er symptomen, die met onmiskenbare duidelijkheid wijzen op een georganiseerde actie binnen de kerken, die ten doel heeft de besluiten der kerkelijke vergaderingen tegen te staan en ongedaan te maken, met name door het land te overstroomen met een welhaast talloze menigte van pamfletten, waarnaast dan nog zijn te noemen de vergaderingen, die met soortgelijke bedoelingen op verschillende plaatsen worden belegd. Voorts schroomt men in vele van deze geschriften niet, openlijk de goede trouw en de eer der generale synoden, zoowel van die van 1905 als van die der laatste jaren, in twijfel te trekken en aan te tasten. Met name moet uw synode hier wijzen op de geschriften, die in den jongsten tijd van de hand van prof. dr S. Greijdanus verschijnen en blijkbaar door een te Voorburg zetelend comité van actie op groote schaal worden verspreid. De onbewezen en ook onbewijsbare beschuldigingen en verdachtmakingen, de grenzenloze aanmatiging, welke deze geschriften kenmerken, leggen niet alleen een droevig getuigenis af van de gezindheid waarin ze geschreven zijn, doch beteekenen ook, juist omdat zij komen van een broeder, die zoo vele jaren een plaats van vertrouwen en eere in onze kerken heeft ingenomen, een groot gevaar voor de eenheid der kerken en voor de bewaring van den heiligen regel, dien men in het kerkelijk verkeer dient in acht te nemen.

Terwijl uw synode u de verzekering geeft, dat zij voor haar deel tegen deze onkerkelijke actie zal optreden met de middelen, die haar ten dienste staan en dat zij met name zal voortgaan met prof. dr S. Greijdanus in dezen te handelen, wil zij anderzijds niet nalaten ook u op te wekken ten aanzien van de hier dreigende gevaren het opzicht en de tucht krachtig te handhaven en voorzover dit in uw gemeente noodig mocht zijn, ook voor uw deel het aangewezen kwaad met wijsheid en beslistheid te bestrijden en toe te zien, dat er geen tweedracht in de kerken worde aangericht. De synode wil — het zij nogmaals uitgesproken — de rechtmatige critiek geenszins aan banden leggen, maar moet wel met nadruk doen uitkomen, dat deze critiek haar kracht niet behoort te zoeken in het groote getal of het vele rumoer en dat zij bovenal zich gebonden moet weten aan de kerkelijke trouw en aan den eisch der erkenning van het naar Goddelijke en menschelijke ordening onder ons geldende kerkelijke gezag.

Het is daarom ook, dat de synode nog eens haar besluit van 16 December 1943 in herinnering wil brengen, „dat in onze kerken niets mag worden geleerd, dat met de

betrokken leeruitspraken niet ten volle in overeenstemming is" en de kerkeraden opwekt, daarop ernstig toe te zien en aan deze beslissing de hand te houden. Elke propaganda, met name door ambtsdragers, tegen deze aangenomen leer, niet alleen in den eigenlijken ambtelijken arbeid, maar ook in lezingen, geschriften en vereenigingsarbeid, dient te worden nagelaten en geweerd. De synode legt hierop nadruk, omdat zij in de overtuiging staat, dat het bewaren van de goede kerkelijke orde en de duurzame handhaving van de eenigheid der leer, welke ook onze vaders blijkens het onderteekningsformulier van essentiële beteekenis voor het kerkelijke samenleven hebben geacht, een zóó kostbaar patrimonium zijn, dat hiervoor wel met alle kracht gewaakt en gestreden moet worden. En de synode spreekt de verwachting uit, dat alle ambtsdragers hun onderteekening gestand zullen doen, voor trouwbrek zich zullen wachten en er diep van doordrongen zullen zijn, dat alleen in dezen weg het huis des Heeren gebouwd en het goede voor Zion verkregen kan worden.

Moge aldus, door den eensgezinden arbeid van allen, die van Christus' wege tot de regeering der kerk zijn geroepen en onder biddende inwachting van de genade des Heeren, voorkomen worden, dat onze kerken aan twist en tweedracht worden overgegeven, de kudde van Christus verstrooid en de heiligheid van des Heeren huis verduisterd wordt; en moge, in dezen ons door de Schriften zoo duidelijk getoonden weg, de waarheid en de vrede in ons midden worden bevestigd.

Met broedergroeten,

voor de synode, het moderamen:

Prof. dr G. C. BERKOUWER, *praeses.*

Ds W. L. MILO, *assessor.*

Dr J. HOEK, *scriba.*

Dr E. D. KRAAN, *scriba.*

N. B. Het ligt in de bedoeling der synode, dat dit rondschrĳven in alle kerkelijke mededeelingen-bladen gepubliceerd wordt.

HET MODERAMEN.

Utrecht, 10 Juni 1944.

BIJLAGE LXXV.

Art. 449, 450.

RAPPORT inzake schrĳven van prof. Greijdanus van 12-6-'44 aan de generale synode.

In handen van uw commissie is gesteld het schrĳven van prof. Greijdanus, gedateerd 12-6-'44, ter fine van advies. Uwe deputaten maken daarbij de volgende aanteekeningen:

1° De synode heeft zich maar niet blindelings achter het stuk, opgesteld door prof. dr H. N. Ridderbos en dr Polman, geplaatst en daarvan de verantwoordelijkheid op zich genomen, daar dit stuk reeds grootendeels, zelfs tot in de woorden toe, in het op de synode uitgebrachte rapport geconcipeerd was. Natuurlijk was prof. Greijdanus daarvan niet op de hoogte, maar daarmee is zijn al te haastig oordeel van droeve oppervlakkigheid en gebrek aan verantwoordelijkheidsbesef niet gerechtvaardigd.

2° Waar is, dat in het bedoelde stuk geen bewijs wordt bijgebracht voor de beschuldiging aan het adres van prof. Greijdanus. Maar de synode heeft het noodig geoordeeld de kerken mede te deelen, dat door haar met prof. Greijdanus om zijn publicaties gehandeld wordt. En dit niet om de ophitsers tevreden te stellen, niet om de stemming „wij zullen hem wel inpeperen" te ventileren of om het gevleugelde woord van Neptunus over de bewogen wateren van ons kerkelijk leven uit te schreeuwen, zooals prof. Greijdanus schrĳft, hetwelk we met verontwaardiging afwijzen. De synode heeft dit gedaan ter waarschuwing van hen, die door het onwaardig geschrĳf van prof. Greijdanus licht tot zondige excessen gedreven konden worden, verder den schadelijken invloed van deze publicaties nog zoo veel mogelijk af te dammen en niet het minst ter geruststelling van talloos velen in ons kerkelijk leven. Verder heeft zij dit niet gedaan, dan nadat zij bewijzen voor deze ernstige beschuldiging, ontleend aan het geschrĳf: De leer der veronderstelde wedergeboorte, in een rapport had aangebracht en besproken en een commissie uit de synode daarover met prof. Greijdanus persoonlijk, helaas zonder eenig resultaat, had gehandeld.

3° Een scherp afkeurend woord mag niet achterblijven over de qualificaties en disqualificaties van uw vergadering en van personen, die opnieuw dit schrĳven ontsieren.

En zij stellen u voor dit schrĳven bij de andere stukken te voegen en tegelijk daarmee te behandelen en verder uit te spreken, dat de synode het bedoelde schrĳven ten volle voor haar rekening neemt.

BIJLAGE LXXVI.
Art. 454.

RAPPORT inzake het samenroepen eener buitengewone generale synode.

In handen van deputaten zijn gesteld eenige voorstellen en verzoeken, waarin de wenschelijkheid wordt uitgesproken, dat de synode haar zittingen thans beëindige en er ten spoedigste een nieuwe, buitengewone synode worde samengeroepen.

De classis Gorinchem spreekt uit, dat de zittende synode wel als een wettige synode moet beschouwd worden, maar dat het naar haar oordeel niettemin in het belang van de eenheid en vrede der kerken zou zijn, dat, zoo er geen verzoening tot stand komt binnen den gestelden termijn, deze synode met prof. Schilder niet verder gaat dan tot de eenmaal uitgesproken schorsing en de verdere behandeling dezer aangelegenheid overlaat aan een saam te roepen buitengewone synode.

De kerkeraad van Baarn geeft als zijn oordeel te kennen, dat de periode tot aan de eerstvolgende synode in 1946 veel te lang is met het oog op de beroering in de kerken, terwijl het ook voor prof. Schilder zelf zeer bezwaarlijk moet worden geacht, zoolang te moeten wachten, eerdat zijn zaak kan worden afgehandeld. Vandaar dat de kerkeraad den wensch uit, dat nog dit jaar een extra synode samenkomt. Uitdrukkelijk voegt hij er de verklaring aan toe, dat dit verzoek in geen enkel opzicht eenige afkeuring inhoudt omtrent de besluiten der thans zittende synode noch een diskwalificatie van de personen, die haar samenstellen.

De kerkeraad van Alblasterdam meent, dat prof. Schilder in de gelegenheid moet worden gesteld alsnog rekenschap van zijn gevoelen te geven, en dat dit het best kan gebeuren ten overstaan van een buitengewone synode, die daartoe zou moeten worden samengeroepen en die uit nieuwe afgevaardigden zou moeten worden samengesteld.

De classis Axel dringt er op aan, dat de synode geen verdere maatregelen tegen prof. Schilder zal nemen en haar zittingen onmiddellijk zal beëindigen. Zij wil vervolgens, dat er ten spoedigste een buitengewone synode worde bijeengeroepen, welke een veel bredere samenstelling heeft dan gewoonlijk, en wel zoodanig dat elke particuliere synode zes afgevaardigden zal zenden. Voorts zou die synode, na te zijn bijeengekomen, de vraag moeten overwegen, of de hoogleeraren nog als praeadviseurs zullen uitgenoodigd worden. Op den Zondag, voorafgaande aan de opening dier synode, zou in alle kerken een bidstond moeten gehouden worden.

Iets dergelijks wordt eveneens bepleit door ds H. Bouma van Niezijl in een uitvoerige missive, waarin deze betoogt, dat bij de onderhavige kwestie in geding zijn beschouwingen over aard, grenzen, oorsprong en bevoegdheid der meerdere vergaderingen, waarover geen eenstemmigheid bestaat, en voorts dat prof. Schilder geen gelegenheid heeft gehad zich te laten hooren.

Eindelijk valt nog te memoreeren, dat enkele kerkeraden en personen, die bij de synode hun bezwaren kenbaar maken tegen de over prof. Schilder uitgesproken schorsing, in hun missives eveneens de gedachte opperen, dat de behandeling dezer kwestie aan de volgende synode, welke voor dit doel eerder dan naar gewone orde zou moeten worden bijeengeroepen, behoort te worden overgedragen.

Deputaten maken er opmerkzaam op, dat in geen dezer stukken de bevoegdheid der thans zittende synode om de onderhavige kwestie te behandelen, wordt aangevochten. Het is dan ook niet om deze reden, maar om andere redenen, dat men aandringt op het overbrengen van deze aangelegenheid naar een nieuwe, buitengewone synode. Zoo is er sprake van het belang van de eenheid en vrede der kerken. Het is echter zeer de vraag, of het beleggen van een synode, welke zich in hoofdzaak zou hebben bezig te houden met de kwestie van de schorsing van prof. Schilder, wel ten goede zou komen aan den vrede en de rust in de kerken, die men beoogt. Het zou wel eens kunnen blijken, dat de beroering daardoor in plaats van te verdwijnen nog toeneemt. Wanneer het nu om dwingende redenen noodzakelijk zou zijn niettemin zulk een buitengewone synode samen te roepen, zou over het genoemde bezwaar moeten heengestapt worden. Maar dergelijke dwingende redenen worden niet genoemd en zijn ook, naar het oordeel van deputaten, bezwaarlijk aan te voeren.

Hierbij komt nog, en dit is van veel meer belang nog op te merken, dat geen van de particuliere synoden, welke kortgeleden alle vergaderd hebben, den voorslag om een buitengewone generale synode uit te schrijven heeft overgenomen. Blijkbaar hebben deze kerkelijke samenkomsten, die geacht moeten worden de kerken in haar respectieve ressorten te vertegenwoordigen, geen genoegzame gronden gevonden om in dien zin tot de generale synode voorstellen te richten. Zij verwachten kennelijk van deze synode niet dat zij zal heengaan, maar integendeel dat zij, in de ernstige situatie waarin onze kerken momenteel verkeerden, haar arbeid zal voortzetten en zal doen wat haar roeping met zich medebrengt.

Naar het oordeel van deputaten zou het daarom onjuist zijn, wanneer de synode in dit stadium besloot haar zittingen te sluiten en plaats te maken voor een nieuwe, buitengewone synode.

Mitsdien stellen deputaten het volgende voor: [volgt in art. 454].

D. NAUTA, rapporteur.

BIJLAGE LXXVII.

Art. 456.

**RAPPORT inzake een verzoek van de classis
Zaandam en een brief van haar praeses.**

De classis Zaandam verzoekt de generale synode, dat zij met handhaving van haar leeruitspraken, de binding der kandidaten en ambtsdragers aan de uitspraak „dat het zaad des verbonds enz.” wil opschorten, totdat over dit punt meer eenstemmigheid is verkregen.

Dr M. Bouwman van Nieuwendam verklaart, dat hij als praeses dier vergadering het verzoek der classis Zaandam heeft ondertekend, maar dat hij persoonlijk daartegen ernstige bezwaren heeft, die breed door hem wordt ontvouwd.

De synode besluit: [volgt in art. 456].

BIJLAGE LXXVIII.

Art. 462.

**RAPPORT van deputaten voor zwaarigheden inzake
ingekomen stukken, handelende over het schrijven
van der generale synode van 5 Juni 1944, be-
stemd voor voorlezing van de kansels.**

Deputaten hebben ook te rapporteeren over eenige missives, die betrekking hebben op het schrijven der generale synode aan de kerkeraden van 5 Juni j.l.

De kerkeraad van Groningen deelt onder dagteekening van 12 Juni 1944 mede, dat hij lettend op zijn uitspraak, dat de schorsing van prof. Schilder onwettig en onrechtvaardig moet worden geacht en oordeelende, dat deze uitspraak niet in overeenstemming is te brengen met de grondgedachte van het schrijven der generale synode, heeft besloten aan het verzoek tot voorlezing van den kansel niet te voldoen.

De kerkeraad van Assen bericht (d.d. 14 Juni 1944), dat de voorlezing heeft plaats gehad met weglating van den zin „en Hem te smeeken, dat Hij de tuchttoefening van prof. Schilder moge bekronen met Zijn Goddelijken zegen”, welke omissie geschiedde, omdat de kerkeraad de gronden voor de schorsing niet overtuigend achtte, en de synode verzocht had de schorsing op te heffen en in verband daarmee van oordeel was de gemeente niet te kunnen opwekken Gods zegen over deze tuchttoefening af te bidden, noch den voorgangers dit gebed te kunnen opleggen.

De kerkeraad van Berkel en Rodenrijs meldt in een missive (d.d. 16 Juni 1944) waarvan aan alle leden en praeadviseerende leden een gedrukt exemplaar is toegezonden, dat hij aan het verzoek der synode niet heeft kunnen voldoen, omdat hij blijkens vroeger ingezonden brieven de schorsing onrecht acht, zelf niet in den geest van de bedoeling van de synode kan bidden, dat in den weg van „bekeering” van den „zondaar” de toegepaste maatregelen weer opgeheven kunnen worden, en het onwaarachtig zou geweest zijn om de gemeente op te wekken te bidden om een „zegen” waarvan de kerkeraad het „zegenrijke” niet vermag in te zien.

Deputaten hebben met voldoening geconstateerd, dat de genoemde kerkeraden de kwestie, waarover het hier gaat, „een zeer ernstige aangelegenheid” — gelijk de kerkeraad van Berkel en Rodenrijs het noemt — hebben geacht en het plichtmatig hebben gerekend de generale synode op de hoogte te brengen van het feit, dat zij of niet of slechts ten deele aan de hun kenbaar gemaakte bedoeling van de synode hebben beantwoord, zulks met opgave van hun overwegingen.

Het is ook een niet geringe zaak in het kerkverband, wanneer de kerken, in generale synode bijeen, met het oog op groote moeilijkheden in het kerkelijk leven, ter opwekking en bestiering van het gebed der gemeente, na rijp overleg een stuk ter afkondiging in den dienst des Woords, aan de kerkeraden aanbieden en dan een kerkeraad besluit deze stem der gezamenlijke kerken, niet of niet ten volle te laten doorklinken.

In zekeren zin is het, juist omdat het de allergewichtigste handeling van het gebed der gemeente en het daarvoor vereischte inzicht in den nood en de ellende, ook der kerken, betreft, nog meer dan gewoon ingrijpend, wanneer van kerkeraadswegen niet aan de uitgesproken verwachting van de „meeste” vergadering der kerken wordt voldaan en aldus de gelijkheid en de eenheid der kerken wordt verstoord.

Anderzijds geldt het hier in deze aangelegenheid betreffende het gebed der gemeente een te teere materie, dan dat de normale binding van besluiten der generale synode met de bij terzijdestelling mogelijke gevolgen bepaald tot gelding zouden moeten gebracht worden.

De synode heeft ten geleide van haar schrijven dan ook de voorzichtige formulering gekozen: „Het is de bedoeling der synode, dat u bovenstaand schrijven van den kansel doet voorlezen”.

Nu de genoemde kerkeraden, die den inhoud van het aan hen gerichte schrijven hebben nagegaan en dus gelegenheid hebben gehad van de waarheid daarin besloten zich te laten doordringen, gemeend hebben in het belang van de werkelijke stichting

van hun gemeente het niet of slechts verkort door te moeten geven, zijn deputaten van gevoelen dat de synode, zonder nader te treden in alle overwegingen der kerkeraden, kan volstaan met uit te spreken, dat zij met leedwezen van hun mededeeling kennis heeft genomen.

Slechts van één overweging willen deputaten nog iets zeggen. De kerkeraad van Berkel en Rodenrijs acht het een wel zeer eigenaardigen kerkelijken weg, die in het schrijven der synode gewezen wordt in de woorden: „in plaats van zich alleen in den kerkelijken weg met hun gravamina te wenden tot de volgende generale synode”.

De kerkeraad leest hierin, dat hij zich alleen tot een *volgende* generale synode mag richten. De kerkeraad ziet voorbij, dat het woord: alleen, behoort bij „in den kerkelijken weg”, en niet uitsluit, dat men zich ook tot de *zittende* synode wendt.

Wanneer de kerkeraad beweert, dat van de kennisgeving van bezwaren aan de zittende synode en aan de kerken allerminst geldt de passage in het schrijven der synode: „Dat dit alles in het midden der kerken mogelijk is, moet ons allen met schaamte vervullen”, dan verwaarloost de kerkeraad de onmiddellijk voorafgaande woorden: „zich handelingen veroorloven, waarin een onverantwoordelijke miskennis van het gezag der kerkelijke vergaderingen tot uiting komt; deze handelingen bestaan o. m. hierin dat geschriften worden uitgegeven en verspreid, waarvan een deel in vorm en toon lijnrecht ingaat tegen den eersten eisch der christelijke liefde en wellevendheid, en die alle tegen de generale synode en haar besluiten actie voeren”. *Dit alles* en niets anders had de synode op het oog.

Deputaten achten het bedroevend, dat de kerkeraad ten aanzien van deze dingen zonder schaamte is en slechts oorzaak voor schaamte vindt in het besluit tot schorsing zelf.

Tenslotte hebben deputaten te rapporteeren over een brief van de particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg, die met betrekking tot het schrijven van 5 Juni der generale synode 13 Juni 1944 heeft uitgesproken:

„het ten zeerste te betreuren, dat daarin niet uitkomt, dat de generale synode rekening heeft gehouden met de zeer ernstige bezwaren van hen, die niet aan het verzoek der synode kunnen voldoen om God te smeeken, dat Hij de tuchttoefening over prof. Schilder moge bekronen met Zijn Goddelijken zegen”.

Deputaten zijn van oordeel, dat in deze uitspraak het karakter van de tuchttoefening, die heeft plaats gevonden, te zeer uit het oog is verloren. Wanneer in den Naam des Heeren de kerken in meeste vergadering bijeen een liefdemaatregel van discipline toepassen op een naar haar overtuiging dwalenden broeder, dan kan en mag die vergadering niet anders dan zich op het standpunt stellen, dat de kerken, die zij vertegenwoordigt en al haar leden, zal het wél zijn, den onmisbaren zegen Gods over deze handeling hebben af te smeeken.

In denzelfden geest zal elke kerkelijke vergadering, zal ook elke kerkeraad, in voorkomende gevallen van bekendgemaakte censuur handelen. Ook al weet de kerkeraad, dat er gemeenteleden zijn, die groote bezwaren hebben tegen een bepaalde tuchttoefening, welke ze ongegrond achten, waardoor ze niet in denzelfden zin als de kerkeraad kunnen bidden, dan mag het ambtelijk gebed toch niet neutraal of kleurloos zijn, maar dan moet voor het aangezicht des Heeren worden neergelegd, dat er christelijke discipline is geoefend, waarover Zijn gunst tot behoud van den dwalende, tot welzijn der kerk en tot eer des Heeren wordt ingeroepen. Uiteraard moeten de bevoordingen, waarmede tot gebed wordt opgewekt en ook de uitingen in het gebed werkelijk *kerkelijke* taal zijn in overeenstemming met Gods Woord en de liefde van Christus.

Binnen het kader van de kerkelijke tuchttoefening mag niemand met reden aan de gebezigde woorden aanstoot kunnen nemen. Aan dit vereischte voldoet toch stellig de rustige, waardige, volstrekt niet krasse uitdrukking: „Hem te smeeken, dat Hij de tuchttoefening . . . moge bekronen met Zijn Goddelijken zegen”. Te meer omdat daaraan voorafgaat en daarop volgt een aandrang tot gemeenschappelijke verootmoediging. Ten overvloede wijzen de deputaten er op, dat de generale synode, zooals ook de afgevaardigden van de particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg zullen kunnen getuigen, zelfs nog opzettelijk om zooveel mogelijk de bezwaarden tegemoet te komen een wat sterkere uitdrukking door de tegenwoordige formule heeft vervangen. Verder te gaan, zou aan de werkelijkheid en de waarheid tegenover God en menschen te kort hebben gedaan en ook rechtmatige ergernis verwekt hebben bij de zeer vele kerkeraden en kerkleden, die een, zij het sobere, qualificatie door de meeste vergadering der kerken van hetgeen door haar is geschied en wat door haar wordt verwacht, niet zouden willen missen.

Deputaten stellen u het volgende voor: [volgt in art. 462].

BIJLAGE LXXIX.
Art. 477.

RAPPORT van commissie I inzake een aantal voorstellen tot wijziging van de door de synode van 1942 genomen leerbeslissingen inzake het verbond der genade.

Aan de generale synode te Utrecht.

Wederwaarde en eerverwaarde broeders.

In handen van uw commissie zijn gesteld:

- a. een voorstel van den kerkeraad te Amsterdam inhoudende een nieuwe formulering van de leeruitspraak inzake het verbond der genade sub 3;
- b. een bezwaarschrift tegen het sub a genoemde voorstel van een minderheid van den Amsterdamschen kerkeraad;
- c. een voorstel van ds J. C. Hagen te Zwijndrecht, dr P. Prins te Dordrecht, ds J. van der Schaft te Zwijndrecht, ds W. Scheele te Zwijndrecht tot nadere precisering van de leeruitspraak inzake het verbond der genade;
- d. een voorstel van dr J. Thijs te Zwolle van soortgelijke strekking;
- e. een brief van br H. A. Verduin te 's Gravenhage bevattende een voorstel van gelijke strekking als het sub c en d alsmede een concept van een brief door u te zenden aan prof. Schilder;
- f. een schrijven van de broeders R. Been, D. Everaars, S. Luiten en B. Wiegmans, leden van de gereformeerde kerk te 's Hertogenbosch, houdende de vraag, of het door u afgewezen gevoelen in geen geval meer in de gereformeerde kerken kan worden geduld.

Uw commissie is van oordeel, dat het goed is alvorens zij overgaat tot de overweging van de gedane voorstellen, eenige opmerkingen te maken van formeelen aard. Vast staat dat elke plaatselijke kerk in het volle bezit is van de *potestas dogmatica* en dat zij dus mag trachten te komen tot een formulering van het dogma. Zij heeft ook het volle recht voorstellen van dit karakter in te dienen bij de synode. Dat laatste recht mag ook aan de leden der kerken niet worden ontzegd.

Toch is uw commissie van oordeel, dat bij het doen van voorstellen op dogmatisch gebied, groote voorzichtigheid en terughoudendheid eisch zijn. Gereformeerde kerken, die in één kerkverband samenleven, doen dat en kunnen dat doen, omdat er bij haar eenstemmigheid is op het stuk van de leer. Zij zijn het eens over de leer zelf en over de wijze, waarop die behoort te worden gehandhaafd. Meer dan eenig stuk is de leer een zaak van de gezamenlijke kerken en daarom behoort de leer behandeld te worden op de vergadering van alle kerken, de generale synode. Komt daar nu een grooter of kleiner aantal voorstellen, die niet eerst gedurende een wat langere periode zijn getoetst, en in allerlei kringen zijn onderzocht, dan is het bijna onmogelijk, dat de generale synode tot welgefundeerde leeruitspraken komen zal. Opgemerkt mag worden, dat het feit, dat de leeruitspraken in 1942 met algemeene stemmen konden worden aanvaard, ook daarvan het gevolg is geweest, dat de kwesties, waarin zij een oplossing geven, gedurende geruimen tijd door deputaten der synode en in een synodecommissie zijn getoetst.

Is het dus in het algemeen reeds niet wenschelijk, dat voorstellen inzake de leer zonder meer bij de synode aanhangig worden gemaakt, nog veel grooter is de formeele bedenking tegen de voorstellen, die thans zijn ingediend, omdat zij zich richten tegen de eenmaal door u genomen beslissing. Natuurlijk mogen tegen zulke beslissingen bezwaren worden ingebracht, maar dan moeten dat bezwaren zijn op grond van Schrift en belijdenis. Doch daarvan is bij de thans gedane voorstellen geen sprake. De onjuistheid van de leeruitspraak in geding wordt door geen der voorstellers uitgesproken. Er wordt alleen gewezen op een meerdere doelmatigheid. De vraag kan rijzen, of dit voldoende grond is om wijzigingen aan te brengen. Een nieuwe uitspraak veroordeelt altijd min of meer de oude. En men mag betwijfelen, of dit geschieden mag, in gevallen, waarin niet bewezen is, dat de uitspraak ingaat tegen de Schrift of voor 't minst, dat zij de Schriftgegevens minder juist weergeeft.

Hetzelfde geldt ten aanzien van een ander, zij het minder belangrijk punt. Er zijn voorstellen gedaan, die minder ver gaan dan de verklaring van 1905 en een winst, die toen behaald is, weer zouden laten verloren gaan. We denken hier bepaald aan wat toen gezegd is over de wedergeboorte. Het moge juist zijn, dat daarvoor thans minder belangstelling is dan omstreeks 1905, dat houdt nog niet in, dat de synode er dan maar niet meer over spreken moet. Wij zien in onze dagen, dat de belijdenisuitspraken over de sacramenten, die langen tijd ternauwernod nog noodig werden geacht, door den loop der dingen weer naar voren zijn gekomen. En dat moet ons leeren, dat we het eens gewonnene niet moeten prijs geven. Ook niet om redenen van practischen aard. Al voert men redenen van practischen aard aan, dit zegt toch in

wezen, dat men zich met het eens vastgestelde niet meer kan vereenigen. Dan wordt er dus metterdaad iets prijsgegeven, zonder dat blijkt, dat de Schrift daartoe noopt. Wij willen niet vergeten, dat de Nederlandsche Geloofsbelijdenis in den loop der jaren op een aantal punten is gewijzigd, maar die wijzigingen betroffen niet den inhoud, doch de formuleering, of waren aanvullingen. De thans gedane voorstellen bewegen zich echter althans voor een deel in de richting van wijziging van den inhoud. En daartegen is bezwaar. De kerkeraad van Amsterdam heeft deze dingen wel gevoeld (zie nota sub 2), maar, als hij oordeelt, dat door zijn formuleering niets wordt prijsgegeven, moet dat oordeel, zooals straks blijken zal, door uw commissie worden afgezezen.

Wanneer uw commissie thans overgaat tot de bespreking van de voorstellen, handelt zij eerst over dat van den kerkeraad van Amsterdam, dat wel het meest ingrijpend is.

Daar de brief, bevattende het voorstel en de toelichtende nota, in het bezit is van alle leden der synode, kan volstaan worden met de vermelding van het voorstel. De kerkeraad van Amsterdam doet de vraag, of de derde conclusie inzake het verbond der genade niet aldus zou kunnen worden gelezen: „dat dus de kinderen des verbonds naar de belofte Gods in Christus geheiligd zijn en dat zij daarom te beschouwen en te behandelen zijn als kinderen, welke deelen in die genadige gezindheid Gods, tengevolge waarvan Hij op Zijn tijd de wedergeboorte werkt, totdat bij het opwassen uit hun wandel of leven blijkt, dat zij het bloed des Testaments onrein achten, waardoor zij geheiligd waren”.

De brief, waarin dit voorstel is opgenomen, bevat ook een aantal opmerkingen, die betrekking hebben op de zaak van prof. Schilder. Daar hierover geen nieuwe gezichtspunten worden geopend en geen opmerkingen worden gemaakt, die niet reeds door u zijn behandeld of nog door u behandeld zullen worden, acht de commissie, die trouwens alleen in opdracht heeft, de dogmatische voorstellen te onderzoeken, het niet noodig of wenschelijk, nader op deze punten in te gaan. Zij heeft er slechts behoefte aan om tegenover het Amsterdamsche schrijven op te merken, dat dit schrijven — de brief van de minderheid van den kerkeraad vestigt er terecht de aandacht op — zich weer op het verkeerde standpunt plaatst, dat de synode en prof. Schilder twee partijen zijn, die tot elkander moeten worden gebracht. In dit verband merkt uw commissie nog op, dat de beoordeeling van het concept-schrijven aan prof. Schilder, opgesteld door br Verduin, ook niet tot haar bevoegdheid behoort, doch in handen zal moeten worden gesteld van het moderamen.

Komende tot den inhoud van het voorstel van Amsterdam bespreekt uw commissie het, om herhaling te vermijden, met de toelichtende opmerkingen uit den brief en de bijgevoegde nota.

Dan moet allereerst worden opgemerkt, dat onjuist is de uitspraak van den kerkeraad van Amsterdam, dat de leeruitspraken van 1942 blijkbaar lang niet algemeen instemming hebben gevonden en niet berusten op groote eenparigheid van gevoelen. Het is immers zóó, dat die besluiten in 1942 zijn genomen met algemeene stemmen. Verder zóó, dat slechts van een klein aantal broeders bezwaren zijn binnen gekomen, en dat die in hoofdzaak slechts één der uitspraken betreffen, nog wel een, die overgenomen was uit de verklaring van 1905 en daarin aangeduid werd als te zijn volgens de belijdenis. Vele brieven zijn aan u overgereikt, maar die betreffen vooral de schorsing van prof. Schilder, de binding aan de uitspraken en slechts enkele gaan op den inhoud der uitspraken in. Dit punt is van beteekenis, omdat het terstond brengt tot de vraag, of een nieuwe formuleering, gelijk de kerkeraad van Amsterdam hoopt, de rust in de kerken herstellen zal. Het mag op den aangegeven grond worden betwijfeld, nog daargelaten, dat uw commissie reeds in het begin van haar rapport heeft opgemerkt, dat voor nieuwe formuleering slechts onder bepaalde voorwaarden plaats mag worden gevraagd.

Het bijzondere van de uitspraak van den kerkeraad van Amsterdam is, dat zij in afwijking van hetgeen in 1905 werd verklaard, het rechtstreeksche verband van den doop (en dus ook van het in Christus geheiligd zijn) met de wedergeboorte prijs geeft. Dat is een groot verlies te achten. De Schrift geeft op plaatsen als Joh. 3 : 3; Hand. 10 : 47; 22 : 16; Rom. 6 : 4; Tit. 3 : 5; Jak. 1 : 18; 1 Petr. 1 : 23; 1 Joh. 3 : 9 recht tot de genoemde verbinding. En nu dit verband eenmaal gelegd is, moet dat niet worden te niet gedaan. In de eerste plaats niet, omdat daardoor een streep gehaald wordt door den vroeger gestreden strijd over wedergeboorte en doop, en de in dien kamp behaalde winst. In de tweede plaats niet, omdat daardoor de beteekenis van den doop als bezegeling (aan den geloovige) van de ontvangen genade, ook van die der wedergeboorte, niet tot haar recht komt en ook de beteekenis van het in Christus geheiligd, hetwelk de kerkeraad van Amsterdam immers wil zien opgevat als heiligheid, die meebrengt de vergeving der zonden (zie nota sub 3), wordt ondermijnd. Wanneer de nota sub 5 opmerkt, dat het een fout in ons denken is, als we vreezen het verband tusschen belofte, wedergeboorte en doop los te maken, merkt uw commissie op, dat dit verband niet los gemaakt mag worden, omdat onze belijdenisschriften

(zie Heidelbergse Catechismus antwoord 71) en ons doopsformulier het staande houden en zulks, als reeds werd aangegeven, naar de Schrift.

Wanneer de Amsterdamsche kerkeraad in plaats van houden voor liever van beschouwen en behandelen spreekt, behoeft daartegen geen overwegend bezwaar te worden gemaakt, gelijk reeds door u bij het aanvaarden van de gewijzigde Amersfoortsche verklaring is uitgesproken; al moet worden opgemerkt, dat hierdoor een vaak gebruikte wijze van spreken onnoodig zou worden prijs gegeven.

Wel bezwaar moet uw commissie echter maken tegen de beschouwingen, die in verband met de bewuste uitdrukking in de nota sub 4 en 5 worden gemaakt. Daar wordt immers geleerd een begrepen zijn van de kinderen in de ouders, die er toe leiden moet, dat het geloof van de ouders een grond geacht wordt van den doop van de kinderen. Daartegen moet worden opgemerkt, dat de belofte Gods den kinderen zelf geldt, Hand. 2 : 39. Als in het dankgebed van het Doopsformulier gedankt wordt, dat God ons en onzen kinderen de zonden vergeven heeft, moet dat, blijkens het „dit uw kind” van het voorbed, niet verstaan worden van een soort complex, maar is de beteekenis, dat dit ook (de uitzonderingen daargelaten) van de kinderen individueel geldt. De grond, die door den kerkeraad aangevoerd wordt, nl. dat er bij de kinderen nog niet van een wedergeboorte door het Woord en van een werking van het bewustzijn sprake kan zijn, moet uw commissie afwijzen. Ook hier dreigt het gevaar, dat we achter de verklaring van 1905 zouden teruggaan. Toen is immers uitgesproken, dat door de Gereformeerden tegenover de Luthersche en de Roomsche kerk steeds is beleden, dat de wedergeboorte niet geschiedt door het Woord of de sacramenten als zoodanig, maar door de almachtige en wederbarende werking des Heiligen Geestes. De gedachte van den kerkeraad leidt er toe aan te nemen, dat de kinderen op een andere wijze dan de volwassenen, in het verbond Gods en Zijn gemeente zijn begrepen.

Bezwaren zijn voorts te maken tegen de uitdrukking: deelen in de genadige gezindheid Gods. De woorden zijn onduidelijk. Zij verplaatsen ons teveel naar den strijd, die over de gemeene gratie is gevoerd, waarin door sommigen onderscheid is gemaakt tusschen genade en gunst. Waarom wordt niet van genade gesproken zonder meer? Wat ligt in gezindheid? Toch niet een stemming, of hoedanigheid, die nog niet tot daden behoeft te leiden, zoodat de bedoeling zijn kan, de wedergeboorte kan doch behoeft niet te volgen? Zulk een gezindheid, die nog niet tot daden behoeft te leiden, ware bij onzen God, die immers zuiver actie is, onmogelijk aan te nemen. De onderscheiding, die de nota sub 12 noemt, tusschen goedgunstigheid en genadeweldaad maakt de zaak niet beter, doch erger, want in feite onderstelt ze juist een scheiding tusschen gezindheid en daad, die bij God niet mag worden aangenomen.

Ten slotte is er bezwaar te maken tegen de aanhaling van Hebr. 10 : 29, omdat (afgezien van de vraag, wat de juiste vertaling en verklaring van deze plaats is) de Amsterdamsche uitspraak het „geheiligd” hier blijkbaar verstaat in een anderen zin dan in den aanhef, wat tot misverstand moet leiden.

Zoo komt uw commissie tot de slotsom, dat de vraag van den Amsterdamschen kerkeraad ontkennend moet worden beantwoord.

De door hem voorgestelde formulering verbreekt het rechtstreeksch verband tusschen wedergeboorte en doop, dat de synode van 1905 had gelegd, en zij lijdt aan onduidelijkheid, zoodat zij allerminst geschikt is om de uitspraak der synode van 1942 over het genadeverbond ten derde te vervangen.

In de tweede plaats heeft uw commissie u te adviseeren over het voorstel van de dienaren des Woords J. C. Hagen, P. Prins, J. van der Schaft en W. Scheele. Deze predikanten verzoeken uw vergadering een nadere aanvulling te geven van de leeruitspraken van 1942. En dat wel in dezen zin, dat de synode zou uitspreken:

1° dat wij wel terdege *alle* kinderen der geloovigen kinderen des verbonds mogen en moeten noemen;

2° dat alle kinderen der geloovigen dus bij hun doop ontvangen het reëele teeken en zegel des verbonds;

3° dat tot alle kinderen des verbonds de roeping tot geloof en bekeering uitgaat met een zoodanige klem, dat bij afwijking van die roeping gesproken kan worden van *bondsbreuk* en *bondswraak*.

Tegen de eerste van deze uitspraken zal niemand bezwaar maken. Dat wij alle kinderen der geloovigen kinderen des verbonds mogen noemen, is door de synode reeds uitgesproken in haar schrijven van November 1943.

Veel moeilijker is het te oordeelen over de tweede uitspraak. Hier is misvatting mogelijk. Wij staan steeds voor de door ons niet op te lossen moeilijkheid, dat van de kinderen, die God ons in Zijn Woord beveelt te doopen, er toch, voorzover wij kunnen zien, verloren gaan. Zoo leert ons ook de Schrift. Genesis 17 : 12 vlg. leert wel niet anders, dan dat ook Ismaël moet worden besneden en toch zegt Gen. 17 : 21: Maar Mijn verbond zal ik met Izaäk oprichten. Vgl. ook Rom. 2 : 25 vlg. Onze belijdenis leert in art. 33, dat het sacrament ook dient om ons geloof te voeden en te onderhouden, neemt dus de aanwezigheid van geloof aan. En in art. 35 lezen we, dat Simon

de toovenaar bij zijn doop niet ontving de waarheid van het sacrament, niet Christus, die er door beteekend werd.

Wat bedoelen nu de broeders met de uitdrukking: ontvangen het reële teeken en zegel des verbonds? Dat de doop op volkomen wettige wijze wordt bediend, wanneer hij bediend wordt aan de kinderen der geloovigen naar de inzetting van Christus? Dat zal ieder toestemmen. Maar als bedoeld zou zijn, dat bij elken doop de waarheid van het sacrament, Christus, wordt medegedeeld, zou daartegen bezwaar moeten worden ingebracht. Wij kunnen dus het best ons houden aan de uitspraak onzer belijdenis (art. 35): „De goddelooze ontvangt wel het sacrament tot zijn verdoemenis, maar hij ontvangt niet de waarheid van het sacrament”.

Een soortgelijke opmerking moet worden gemaakt ten aanzien van de derde stelling. Dat tot alle kinderen des verbonds de roeping tot geloof en bekeering moet uitgaan, is volkomen juist en werd door de synode van 1936 in haar uitspraak omtrent zelf-onderzoek met nadruk verklaard. Wat het spreken van „bondsbreuk” en „bondswraak” betreft, hierbij zal steeds in acht moeten worden genomen, dat wie eenmaal deelgenoot van het verbond is geworden in den vollen zin des woords, er niet meer uit kan vallen. Wij zijn echter van meening, dat de synode aangaande dit punt geen uitspraak kan doen, tenzij zij van de leer des verbonds zelve een korte uiteenzetting geve, waarvan zij zich tot dusver en o. i. terecht heeft onthouden.

Zoo komt uw commissie tot de slotsom, dat in het voorstel der brs Hagen c.s., met name in het sub 2° genoemde, een te waardeeren pogen is te zien om misverstand, dat inderdaad bestaat, op te heffen en te voorkomen. Voorts, dat het wel goed kan zijn, indien de synode in een schrijven, dat wellicht toch naar de kerken gaat, ook iets zegt omtrent het sacrament en de opvatting afwijst, dat de synode den schijndoop zou leeren. Maar indien de synode tot zulk een uiteenzetting besluiten zou, zou die wel in wat andere woorden moeten worden geboden, dan door de brs Hagen c.s. is geschied. Het behoort niet tot de taak van uw commissie u een formuleering aan de hand te doen.

In de derde plaats was in handen van uw commissie gesteld een schrijven van dr J. Thijs te Zwolle. Ook dr Thijs oppert de gedachte om door een andere formuleering der gedane uitspraken, met welke hij ten volle instemt, en die hij zakelijk wil gehandhaafd zien, te komen tot meer zuivere toestanden. Dr Thijs zou willen uitspreken, dat het geloof niet slechts eisch is, doch ook gave des verbonds en dat God aan de bondelingen ook het geloof toezegt en in de tweede plaats, dat de band tusschen het geloof en het sacrament niet wordt losgemaakt. In de nieuwe uitspraak zouden dan geen termen moeten worden opgenomen, waarover strijd is ontstaan. En die uitspraak zou in plaats van die over het verbond der genade sub 2 en 3 kunnen worden gesteld, of ook daarnaast kunnen worden geplaatst.

Dr Thijs doet dan de volgende formuleering aan de hand:

2° dat de Heere aan de kinderen der geloovigen den Heiligen Geest, die het geloof werkt, heeft toegezegd (Heid. Catech. antw. 74). Dat echter deze toezegging niet aan alle deze kinderen, doch alleen aan het uitverkoren zaad vervuld wordt en dat de Heere haar aan dit zaad vervult op den tijd, die Hem behaagt (Rom. 9 : 6 v.v.);

3° dat de kerk, als zij aan de kinderen der geloovigen den heiligen doop bedient, hen als geloovige kinderen beschouwt en dat zij dit doen kan, omdat in de Heilige Schrift de kinderen der geloovigen tot de gemeente der geloovigen gerekend worden (Gen. 17 : 7; Joël 2 : 16; Matth. 19 : 14; Hand. 2 : 39; Ef. 6 : 1).

Uw commissie meent, dat tegen deze door dr Thijs gegeven uitspraken wel een enkel bezwaar is in te brengen. Tegen de eerste alinea zou kunnen worden ingebracht, dat zij te veel ruimte laat voor de (door dr Thijs zeker niet bedoelde) opvatting, als zouden belofte en vervulling elkander niet dekken.

Maar ook afgezien hiervan, kan uw commissie u niet adviseeren deze stellingen te geven in de plaats van de door de synode van 1942 gebodene. Vooreerst zou een vervanging van de gedane uitspraken, die trouwens, gelijk door dr Thijs wordt opgemerkt, nog een wijziging in het sub 4° gegevene noodzakelijk zou maken, den schijn verwekken, dat de synode van 1943 niet voor haar rekening nam, wat door die van 1942 was vastgelegd. Het is niet gebleken, dat dit het geval is. Integendeel, door de gravamina ingebracht tegen de beslissingen van 1942 af te wijzen, heeft uw vergadering geoordeeld, dat de uitspraken van 1942 terecht waren gedaan en dat daartegen geen dwingende bezwaren, ontleend aan Schrift en belijdenis, zijn aangegeven. Vervanging zou den schijn wekken, dat dit toch wel is geschied en is daarom niet aan te bevelen. In de tweede plaats verwacht uw commissie niet, dat zulk een vervanging het doel zou bereiken, dat dr Thijs er zich voor stelt. In zijn eerste uitspraak immers gebruikt dr Thijs de woorden uitverkoren zaad. Nu is het volkomen waar, dat dr Thijs verbond en verkiezing niet laat samenvallen, en dat de uitdrukking, door hem gebezigd, met hetgeen de Schrift ons leert in overeenstemming is. Toch is te vreezen, dat zij, die beweren, dat de synode voor het minst door toelichting en praeadvies een bepaalde vroeger gedulde verbondsbeschouwing heeft afgewezen, zich op de bewuste woorden

zouden beroepen om te betoogen, dat dit blijkens de vervangende uitspraken, toch wel degelijk het geval is.

Wel kan uwe commissie gevoelen voor de leidende gedachte van dr Thijs, nl. om van zijn formuleeringen gebruik te maken in een schrijven, dat de synode eventueel ook tot nadere toelichting van de leerbeslissingen aan de kerken zenden zou. Daar zulk een schrijven reeds bij het vorige punt ter sprake kwam gaat uw commissie thans niet verder op deze kwestie in.

Zoo is uwe commissie van oordeel, dat de door dr Thijs gegeven uitspraken niet kunnen dienen tot vervanging van enkele der in 1942 gegevene, doch wel waardevol materiaal leveren, en tot nadere toelichting van die uitspraken zouden kunnen medehelpen.

In de vierde plaats heeft uwe commissie u haar oordeel te geven over het voorstel van br H. A. Verduin te 's Gravenhage, luidende: „dat wij gelooven naar den aard der liefde op grond van Gods Woord alsmede overeenkomstig onze belijdenisschriften, dat de kinderen der geloovigen verkoren en in Christus geheiligd zijn, zoolang uit hun leven het tegendeel niet blijkt”.

Uw commissie is van oordeel, dat deze formuleering niet kan worden aanvaard, omdat zij het rechtstreeksche verband tusschen doop en wedergeboorte, zoo als dat door Schrift en belijdenis wordt gelegd, niet genoeg heeft vastgehouden.

Uw commissie is daarom van oordeel, dat de formuleering van br Verduin door uw vergadering niet kan worden aanvaard.

In de laatste plaats heeft uw commissie u te adviseeren over het schrijven van de broeders R. Been, D. Everaars, S. Luiten en B. Wiegmans te 's Hertogenbosch. Deze broeders stellen de hangende kwestie aldus voor, dat enerzijds in onze kerken instemming wordt betuigd met de bewuste zinsnede uit de verklaring van 1905, waarbij de broeders ook eenige kerkrechtelijke gevolgen vermelden, waarover thans niet verder behoeft te worden gehandeld, terwijl er aan den anderen kant talloze goede belijders zijn, die niet kunnen inzien, dat de bewuste woorden overeenkomstig Schrift en belijdenis zijn.

Nu moet uw commissie aanstonds opmerken, dat deze casus-positie niet te aanvaarden is. De verklaring van 1905 heeft als zoodanig gezag in de kerken en bindt en dat geldt nog in het bijzonder van de bewuste woorden, omdat daarvan staat, dat ze zijn volgens de belijdenis der kerken. Meent iemand, dat dit niet het geval is, dan moet hij pogen dat aan te toonen, doch daarvan is in den brief der Bossche broeders niets te bespeuren. Hun schrijven stelt zich zonder meer op het standpunt, dat er twee partijen zijn en dat de synode daarmee heeft te rekenen, vooral nu zulk een belangrijk punt der belijdenis in het geding is. Dit twee-partijen-standpunt, dat een synode-uitspraak van evenveel waarde acht als een gevoelen van een aantal leden der kerken, kan door u niet worden aanvaard.

Wanneer de broeders zich op het in 1905 uitgebrachte rapport beroepen tot staving van hun gevoelen, vergissen zij zich.

Als in dat rapport gezegd wordt, dat het niet noodig of wenschelijk is, dat een generale synode in geschillen, als toen aanhangig waren, een definitieve uitspraak doet, ja dat een synode dit zelfs niet kan of mag doen, is het blijkens de woorden, die op de aangehaalde volgen en die ook door de broeders worden vermeld, niet de bedoeling, dat wat de synode uitsprak niet bindend zou zijn, doch dat een synode niet over alle kwesties het laatste woord heeft te spreken, en niet verder moet gaan dan het noodzakelijke, dus hetgeen noodig is om eenzijdigheid te vermijden en de conscienties gerust te stellen. Leest men de woorden goed, dan onderstellen ze, dat het weinige dat de synode uitsprak, wel degelijk gezag had.

Moet dus worden vastgesteld, dat de broeders zich een verkeerde voorstelling hebben gemaakt van de beteekenis van de uitspraken van 1905, dan is het niet te verwonderen, dat de conclusie, waartoe zij komen ook aan bedenking onderhevig is. Zij stellen de vraag, of het nu absoluut eisch van Gods Woord is, dat het van de uitspraken van 1905 afwijkende gevoelen niet langer in de gereformeerde kerken kan worden geduld. Daarop kan slechts geantwoord worden, dat zulk een afwijkend gevoelen sinds 1905 geen recht van bestaan meer had in de kerken en dat er sinds dien tijd niets is veranderd.

Uw commissie kan dan ook tot geen andere slotsom komen, dan dat uw vergadering, nu zij de gravamina tegen de uitspraak van 1905 ingebracht, heeft afgewezen, de vragen van de Bossche broeders bevestigend moet beantwoorden.

Zoo komt uw commissie tot de volgende voorstellen:

De synode besluit:

I. gehoord het rapport van haar commissie uit te spreken:

a. dat zij haar goedkeuring hecht aan de geste der commissie, dat deze in haar rapport en voorstellen niet is ingegaan op de kerkrechtelijke bezwaren, die direct of

indirect in de haar in behandeling gegeven brieven tegen de besluiten der synode zijn aangevoerd, omdat al deze bezwaren reeds in verband met andere brieven zijn behandeld of nog zullen worden behandeld, en voorts dat de concept-brief aan prof. Schilder gesteld door br Verduin in handen moet worden gesteld van het moderamen, opdat dit overwege, of van het concept op eenige wijze gebruik kan worden gemaakt;

b. dat de vraag van den kerkeraad van Amsterdam, of zijn formulering wellicht de door de synode van 1942 inzake het genadeverbond sub 3 gebodene zou kunnen vervangen, ontkennend moet worden beantwoord, vooral omdat de Amsterdamsche uitspraak het rechtstreeksche verband van den doop (en dus ook van het in Christus geheiligd zijn) met de wedergeboorte, zooals de synode van 1905 dit op grond van Schrift en belijdenis heeft gelegd, prijsgeeft;

c. dat de uitspraken aan de hand gedaan door de predikanten J. T. Hagen, P. Prins, J. van der Schaft en W. Scheele zóó niet kunnen worden overgenomen, doch dat in deze uitspraken waardevolle elementen liggen, waarvan gebruik kan worden gemaakt, wanneer de synode in een schrijven aan de kerken een nadere toelichting zou geven op de leerbeslissingen van 1942;

d. dat de door dr Thijs voorgestelde uitspraak niet geschikt is om de door de synode van 1942 inzake het genadeverbond sub 2 en 3 gedane te vervangen, doch dat ook van deze uitspraak gebruik zou kunnen worden gemaakt, wanneer de synode besloot een schrijven als sub c bedoeld aan de kerken te verzenden;

e. dat de door br Verduin gegeven uitspraak niet kan dienen ter vervanging van eenige door de synode van 1942 gegevene, om dezelfde reden als sub b inzake het Amsterdamsche voorstel werd aangegeven;

f. dat het schrijven der brs R. Been, D. Everaars, S. Luiten en B. Wiegmans uitgaat van een onjuiste opvatting inzake de geldigheid van de uitspraken van 1905.

II. Van de genomen beslissingen kennis te geven aan den kerkeraad van Amsterdam, de predikanten Hagen c.s., dr Thijs, br Verduin en br Been c.s. en aan elk der bericht ontvangenden afschrift te zenden van dat deel van het rapport, dat op zijn of hun zaak betrekking heeft.

III. Te overwegen of het wenschelijk is in een schrijven, dat toch tot de kerken zou uitgaan, of in een bepaald daartoe strekkend schrijven aan de kerken mededeeling te doen van verschillende aan besluit en rapport ontleende gegevens, die dienen kunnen om de leeruitspraken van 1942 beter te doen verstaan.

F. W. GROSHEIDE, *rapporteur*.

BIJLAGE LXXX.

Art. 477.

NOTA van twee leden van commissie I, inzake een aantal voorstellen tot wijziging van de door de synode van 1942 genomen leerbeslissingen inzake het verbond der genade.

Aan de generale synode te Utrecht.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders.

Als leden van commissie I, die uw vergadering te adviseeren had over de bij de synode ingekomen voorstellen tot nadere preciseering van de leeruitspraak inzake het verbond der genade of een nieuwe formulering daarvan, meenen wij ons met het volgende tot u te moeten wenden, zulks omdat wij ons niet kunnen vinden in hetgeen in het rapport der „commissie”, speciaal t.a.v. het voorstel-Amsterdam is gezegd.

I. Het door den rapporteur, prof. dr F. W. Grosheide onderteekende rapport kan niet betiteld worden als een rapport van commissie I, althans niet in dezen zin, dat dit rapport de vrucht zou zijn van een grondige bespreking der ingediende voorstellen en missives in een vergadering van commissie I.

Immers — er is over deze zaak niet vergaderd.

In de vorige zitting der synode was vastgesteld, dat commissie I over deze voorstellen en missives zou vergaderen en 14 dagen vóór de zitting van 24 Juli haar rapport aan de leden der synode zou toezenden. De leden van commissie I hebben geen oproep tot een vergadering ontvangen en deze commissie heeft dus ook geen rapporteur benoemd. Op Donderdag 13 Juli kwam de nota van prof. Grosheide in ons bezit. Een bijgesloten brief van dr Polman verzocht ons eventuele bemerkingen vóór Vrijdag 14 Juli ter kennis te brengen van den rapporteur, opdat deze dan zou kunnen overwegen of de commissie nog zou moeten vergaderen.

Het spreekt vanzelf, dat het ons onmogelijk was in zóó korten tijd grondig kennis te nemen van den inhoud van deze nota, zóó, dat een goed gefundeerd oordeel ter kennis van den rapporteur kon worden gebracht. De tweede ondergeteekende berichtte, dat

hij het met den inhoud niet eens was, vooral t.a.v. hetgeen over Amsterdam's voorstel was opgemerkt; hij achtte vergaderen nú niet meer noodig, omdat naar zijn meening toch niet een gemeenschappelijk rapport zou kunnen geboren worden, gezien den inhoud van de geheel afwijzende conclusie van de nota.

De eerste ondergeteekende was eerst Vrijdag in de gelegenheid een brief te schrijven, waarin hij eenige opmerkingen maakte en meedeelde veel voor het voorstel Amsterdam te gevoelen; maar was ook van oordeel, dat vergaderen tháns niet meer goed mogelijk zou zijn om de geheele zaak grondig te bespreken.

Het is ons niet bekend of de andere leden van commissie I allen met den inhoud van het rapport instemmen.

Onderling overleg en gemeenschappelijke bespreking was toch in deze zaak wel dringend gewenscht geweest, al was het nog zoo moeilijk om te vergaderen met het oog op de slechte en gevaarlijke reisgelegenheden.

Immers, op deze wijze kan geen wel-voorbereide dogmavorming door de kerk geschieden: de „commissie” der synode laat alles practisch over aan één Praeadviseur, al zal deze wel met eenige leden ruggespraak gehouden hebben; en de synode-leden kunnen niet tijdig kennis nemen van een wel-overwogen rapport.

Dit alles moet in de practijk tot de grootste moeilijkheden leiden. We mogen toch wel bedenken, dat in de precaire situatie van ons huidig kerkelijk leven de zuiverheid van belijden, de eenheid der kerk en de ambtelijke positie van velen afhangt van een grondig en rustig en weloverwogen advies, dat door een commissie der synode aan haar wordt uitgebracht.

Al dénken wij er niet aan t.a.v. dezen gang van zaken opzet aan te nemen, wij betreuren het toch, dat hierdoor de ernstige bezinning over deze dingen geschaad wordt; terwijl toch deze ernstige bezinning in de tegenwoordige omstandigheden dringend geboden is.

II. Dit gebrek aan ernstige bezinning moet o.i. vooral schade doen aan het voorstel van den kerkeraad van Amsterdam.

Dit voorstel verdient reeds uit formeel oogpunt meer reverentie, dan de andere voorstellen.

Immers, het is het eenige voorstel van een kerkeraad; en wel van een kerkeraad, die niet „bezwaard” kan heeten in den zin van de bij de synode ingediende gravamina.

Een ernstige toetsing hiervan is toch wel geboden, temeer omdat het in de huidige situatie niet mogelijk is dit voorstel van te voren in de pers te bespreken en in allerlei kringen te onderzoeken. De synode (en haar praeadviseerende commissie) dienen er daarom zélf alle mogelijke aandacht aan te besteden en het grondig te bezien; want het voorstel van Amsterdam is bedoeld als een ernstige poging om de kerken te redden uit de impasse, in welke zij ook naar het inzicht van dezen kerkeraad verkeeren.

Het kan niet worden ontkend, dat Amsterdams kerkeraad gelijk heeft als hij oordeelt: „Deze leeruitspraken hebben blijkbaar lang niet algemeen instemming gevonden en berusten niet op een groote eenparigheid van gevoelen in onze kerken”. Er móet inderdaad gesproken worden van „twee tegenover elkander staande groepen”. Wij meenen, dat dit vooral daarvan een gevolg is, dat de met algemeene stemmen gedane leeruitspraken inzake „genadeverbond en zelfonderzoek” door de Toelichting in een bepaalde belichting is komen te staan; hetgeen door het praeadvies van commissie I op de ingediende gravamina nog te sterker het geval is geworden.

De kerkeraad is nu, volgens zijn missive, van meening „dat nogmaals een poging dient in het werk gesteld te worden” de beide groepen te bevredigen door een formuleering, die aller instemming kan hebben. „Daarom stelt hij u voor de mogelijkheid van een nieuwe formuleering in overweging te willen nemen”. De voorgestelde formuleering wordt niet geacht de eenig juiste vorm van het kerkelijk dogma te zijn; maar de kerkeraad hoopt „dat zij als bouwsteen bij een nieuwe formuleering kan dienen”.

De kerkeraad begeert dus een bijdrage te leveren om de kerken uit de moeilijkheden te redden.

En de synode stelle deze poging op hoogen prijs en wijze haar niet zonder meer af.

III. Wij constateeren nogmaals, dat er groote gevaren bestaan voor ons kerkelijk samenleven.

Daar is verschil van gevoelen over de formule onder ten derde van het „genadeverbond” van 1942, men moge dit dan toeschrijven aan misverstand, aan verschillende beklemtoning van bepaalde belijdenis-waarheden, aan overdrijving van bezwaren, aan verschil van visie op het „houden voor”, of aan nog andere oorzaken.

Zooals de Toelichting op de leeruitspraken doet weten, heeft de synode van 1942 vooral bedoeld: positie te kiezen „tegen twee (onderling nauw verwante) opvattingen, die in de vijfde en zesde conclusie zijn aangegeven” (Toelichting, blz. 12), welke opvattingen hoogstens door een tweetal broeders werden voorgestaan, maar later niet meer in geding waren.

Doch het gevolg van de inzake het genadeverbond gegeven leeruitspraak in haar geheel is, toen ze gelezen werd door de „bezwaarden” in het licht van andere uit-

spraken der Toelichting, geweest, dat zij hún verbondsbeschouwing getroffen achtten.

Het verband tusschen de formule van 1942 eenerzijds en de Toelichting alsmede het Praeadvies van 1943 anderzijds is er en noopt toch de uitspraken in een bepaalde belichting te lezen en te interpreteeren.

Dit maakt het gevaar voor scheuring in onze kerken acuut. Velen kunnen om des gewetenswil de zóó belichte leeruitspraken niet voor hun rekening nemen, temeer omdat zij overtuigd zijn, dat de synode van 1905 niet bedoeld kán hebben dátgene uit te spreken, wat in Toelichting en Praeadvies thans aangaande die uitspraken beweerd wordt.

Wij wagen het te betwijfelen of een schrijven tot de kerkeraden, waarover in het rapport van „commissie I” één en andermaal gesproken wordt, de noodige ontspanning en pacificatie zal kunnen brengen.

Zulke brieven worden licht vergeten, hebben weinig „gezag”; de leeruitspraken blijven staan.

En als de synode b.v. in zulk een brief aan de kerkeraden zou verklaren: „dat zij de opvatting afwijst, dat de synode een schijndoop zou leeren” — dan zou de reactie bij velen zeer waarschijnlijk slechts wezen: dan is er een contradictie te meer in het standpunt der synode.

Als minimum voor een pacificatie zouden we toch wel willen vragen: laat er een zeer duidelijke uitspraak door de synode gedaan worden, dat niemand verplicht is de leeruitspraken te lezen in het licht van Toelichting en Praeadvies, zooals ook de theologische faculteitsvereniging aan de Vrije Universiteit en het studentencorps „Fides Quaerit Intellectum” dit vragen.

IV. Echter, we zijn van meening, dat ook dan nog niet de gewenschte bevrediging gevonden zal worden; geheel anders dan in 1905, toen door de „korte verklaring” wél ontspanning kwam, omdat de indieners van gravamina tegen (o.a.) de leer van de „veronderstelde wedergeboorte” toen overtuigd waren, dat „hoofdpunten zijn vastgesteld, die al meer en meer losgeraakt waren; er zijn uitspraken gedaan, waaraan allen zich voortaan te houden hebben” (zooals ds T. Bos schreef), dus ook zij, die de „veronderstelde wedergeboorte” als grond voor den doop zoo sterk dreven.

Er zijn en blijven bezwaren tegen de uit 1905 overgenomen formule, want deze is niet gelukkig te noemen.

Dit is zelfs op openbare vergaderingen door sprekers, die ter verdediging van de synode-besluiten optreden, toegegeven.

Zoolang men in de formule van 1905 ziet een pacificatie-formule drukt dit bezwaar niet zoo ernstig. Dat blijkt genoegzaam uit de gunstige werking in het verleden. Zij drong excessen, die vóór 1905 bij sommigen gevonden werden, terug.

Maar zoodra men punt 4 van de korte verklaring van 1905 (en vooral een deel ervan, het begin) in een „leer”-uitspraak opneemt, móet het bezwaar van een ongelukkige formule ernstige gevolgen hebben. Immers: een leeruitspraak mag niet meer dan één interpretatie toelaten; ze moet helder en klaar zijn.

Inderdaad zijn de gevolgen niet uitgebleven. Zoo interpreteert b.v. prof. Greijdanus deze verklaring van 1905 in een bepaalden zin en levert van daaruit critiek. Men moge deze interpretatie niet juist achten, toch kan zij niet willekeurig genoemd worden: er zijn immers voorstanders van de formule, die eveneens die interpretatie huldigen. Anderen lezen weer iets geheel anders in of uit die formule en de verwarring neemt almeer toe.

Daardoor zal het ook wel komen, dat de synode in de „binding” zoekt naar een zoodanige omschrijving, dat toch ieder door wat te geven en te nemen er onder leven kan. Nu eens is het: „niets leeren, dat niet ten volle in overeenstemming is met”; dan weer: „niets leeren, dat in strijd is met”; er moeten deputaten komen, om classes en kerken te adviseeren, als er zich zwarigheden voordoen enz.

Nu kan men deze soepelheid natuurlijk waardeeren. Ze bewijst, dat de synode niet graag de dingen op de spits gedreven wil zien en alles wil doen om scheuring te voorkomen.

Maar één en ander voorkómt de moeilijkheden niet.

En wat belangrijker is: dit alles moest niet noodig zijn. Want als de kerk des Heeren de leer vaststelt, een dogma formuleert op grond van de Schrift, dan moet hartelijke instemming niet slechts geëischt worden, maar ook gegeven door állen. Het moet voor ieder een vreugde zijn, dat de kerk zoo klaar en duidelijk Gods Woord vertolkt!

Maar bij onduidelijke formules mág en kán geen hartelijke instemming worden gevraagd.

Daarom meenen we, dat nu de tijd gekomen is om over een andere formule te denken.

En waar een voorslag in dezen geest door een niet-„bezwaarde” kerkeraad werd gedaan, zal deze ernstig onder oogen moeten worden gezien.

V. Zal er een nieuwe formule komen, die aller instemming kan vinden, dan zal zeker aan twee voorwaarden moeten worden voldaan:

a. de essentiele winst, die 1905 bracht, moet behouden blijven;

b. de gerechtvaardigde bezwaren tegen de formule moeten worden ondervangen. Wat a betreft wijzen we er op, dat behalve de afwijzing van bepaalde excessen dit wel tot de essentiele elementen van 1905 gerekend moet worden: dat de kinderen der geloovigen niet te zien of te behandelen zijn als heidenen; ook maar niet als kinderen in een geloovig milieu geboren. De HEERE spreekt immers van „u en uw zaad” en zegt ons daarmee, dat Hij in de uitdeeling van Zijn genadeweldaden in den regel de lijn der geslachten volgt. Zoo is het Zijn eigen wil en werk. Voorts heeft 1905 gehandhaafd het verband tusschen wedergeboorte en doop. Er werd in de uitspraak gegeven een norm voor de behandeling van het zaad des verbonds.

Wat b aangaat — er zijn tegen de formule een aantal gepronde bezwaren aan te voeren:

1. de dubbelzinnigheid boven aangeduid;
2. het samennemen van „wedergeboren” en „in Christus geheiligd” leidt tot tweeërlei foutieve consequentie:

legt men den nadruk op het geheiligd-zijn, dan wordt de onderstelling van wedergeboorte tot de stelling, dat het kind wedergeboren is;

legt men daarentegen den nadruk op het ondersteld karakter der wedergeboorte, dan wordt licht ook het geheiligd-zijn niet meer dan een onderstelling.

3. In de formule van 1905, zooals ze door 1942 gedeeltelijk is overgenomen, is bij het verbond, ook wanneer men dezen term niet in den vollen zin des woords zou oppvatten, niets van verbondsbreuk te vinden.

VI. Wij meenen, dat het voorstel van Amsterdam zowel de vereischte essentiele elementen als onder Va genoemd bevat, als de bezwaren in Vb genoemd ondervangt.

De formule spreekt vrijwel geheel in termen aan Schrift, belijdenis en liturgische formulieren ontleend.

„De Schrift gaat er van uit, dat de kinderen, gerekend in de ouders, deelen in die genade Gods, die langs Gods weg en op Gods tijd de wedergeboorte uitwerkt. Van die genade is de doop het teeken en zegel. Door dien gedachtengang wordt deze formule gedragen. *Het verband tusschen belofte, wedergeboorte en doop wordt dus ten volle gehandhaafd*”. (Nota bij het voorstel, sub 5).

Het „te beschouwen en te behandelen” doet voldoende uitkomen, dat het hier gaat om een bejegeningnorm voor al de kinderen der geloovigen. Misschien kan het bezwaar, dat geopperd is tegen den term: „genadige gezindheid Gods” ondervangen worden door de uitdrukking uit art. 33 der Nederlandsche geloofsbelijdenis daarvoor in de plaats te stellen: „goedwilligheid en genade Gods te onswaart”.

VII. Wij zouden het op grooten prijs stellen, als de synode de Amsterdamsche formule voor haar rekening wilde nemen en dringen daar ten sterkste op aan.

Dit zou dan niet nog behoeven te zijn: een formule, die *definitief* in de plaats zou komen van de derde conclusie aangaande het genadeverbond van 1942.

Zij zou als een *voorloopige* oplossing kunnen worden aanvaard, terwijl dan een volgende synode over de geheele materie een definitieve uitspraak zou kunnen doen.

In dezen oorlogstijd is dringend éénheid en dus pacificatie in het kerkelijk leven geboden!

De synode geve dan desgewenscht, na deze voorloopige oplossing aanvaard te hebben, aan een studie-commissie in opdracht met een voor allen aanvaardbare definitieve formule in rustiger tijden op een synode te komen.

De kerkeraad van 's Hertogenbosch heeft ook reeds in een bij deze synode ingediend voorstel den wensch uitgesproken, dat een nieuwe of buitengewone generale synode „voor de aanhangige dogmatische en kerkrechtelijke kwesties een tweetal commissies benoeme, wier samenstelling reeds het vertrouwen wettigt, dat haar voorstellen onder den zegen des Heeren mettertijd de verdere pacificatie van het leven onzer kerken ten goede zullen komen”.

Maar waarom zou de thans zittende synode niet reeds zulk een maatregel kunnen nemen tot heil van de kerk des Heeren?

Wij zouden derhalve aan uw vergadering willen voorstellen: [volgt in art. 477].

H. VELTMAN.
G. MEIMA.

BIJLAGE LXXXI.
Art. 495.

RAPPORT inzake punt 2 van het verzoek der particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg; het schrijven van ds A. Rolloos te Zwijndrecht en den brief van ds J. F. Heij te Langerak.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Bovengenoemde stukken staan alle in verband met de binding aan de leeruitspraken der synode van 1942.

Uwe deputaten, in wier handen deze stukken gelegd zijn om praeadvies, stellen voorop, dat deze leeruitspraken geen nieuw formulier van eenigheid vormen, doch een verklaring inhouden aangaande eenige punten der leer, die in de formulieren van eenigheid onzer kerken wordt beleden. Terecht wijst ook ds Rolloos hierop; waaruit hij eveneens terecht afleidt, dat deze uitspraken confessioneel gezag hebben en dus bindend zijn.

Wanneer nu dienaren des Woords bij hun ambtsaanvaarding verklaren: „dat wij van harte gevoelen en gelooven, dat alle de artikelen en stukken der leer, in de Belijdenis en den Catechismus . . . , mitsgaders de Verklaring . . . in de synode 1619 . . . gesteld, in alles met Gods Woord overeenstemmen”, dan ligt het in den aard der zaak, dat zij aan de uitdrukkingen dier formulieren geen beteekenis mogen geven naar eigen opvatting, maar deze hebben te nemen in den zin, dien de kerk er aan hecht. En indien de kerk van eenige uitspraken in die formulieren een bijzondere verklaring geeft, moet deze dan ook als gezaghebbend erkend worden. Zoo moeten ook de leeruitspraken van 1942 verstaan worden. Hieruit volgt, dat elk, die het onderteekening-formulier voor de dienaren des Woords onderschrijft, — evenals het daarmede overeenstemmende onderteekening-formulier van ouderlingen en diakenen en dat voor hoogleeraren en lectoren en docenten, — ook de uitspraken van 1905 en 1942 aanvaardt. Daarom is het niet noodig, dat na de uitspraak der synode over deze leerstukken, van alle onderteekenaars gevraagd wordt hun instemming met deze uitspraken te verklaren.

Hiervoor ontstaat eerst dan aanleiding, wanneer, naar de woorden van de synode 1618—19: „zij rechtvaardige oorzaken van verdenking gegeven zullen hebben, waarvan het oordeel zal staan aan de kerkelijke vergaderingen”. Terecht heeft dan ook uw synode de verwachting uitgesproken, dat alle ambtsdragers met de leeruitspraken van 1942 zouden instemmen. Dat de synode hierover niet een uitdrukkelijk besluit heeft genomen, mag ds Rolloos haar niet aanrekenen als „een onverantwoordelijk en onberekenbaar schadelijk verzuim”; en veel minder mag hij erkennen als „het volste recht, om tot de synode het verwijt te richten, dat deze meet met twee maten”. Als de synode met bezwaarde broeders, die als kandidaten voor een classicaal examen zich aanmelden, of die als leden of ambtsdragers der kerken bij haar klagen, of die als leden van haar eigen vergadering zich uitspreken, veel geduld oefent, inzonderheid omdat velerlei bezwaren uit misverstand voortkomen of onder invloed van verkeerde leiding ontstaan, dan mag ds Rolloos nog niet spreken van „een al te slappe, vreesachtige, weifelende, tweeslachtige houding”. Ook is het woord van ds Rolloos, evenmin als van elk ander lid onzer kerken, niet „een vox clamantis in deserto”, maar hij mag, evenmin als ieder ander, met zulke onbewijsbare oordeelen de handelingen der synode niet teekenen.

Als ds Rolloos ten slotte vraagt, „of onze kerken (leden van kerkeraden) ook het recht hebben van de verkieszen ambtsdragers of van afgevaardigden te vorderen, dat zij verklaren in te stemmen met de leeruitspraken der synode”; dan moet dat zeker bevestigend beantwoord worden. Ten aanzien van te verkieszen ambtsdragers zal de kerkeraad zich tevoren kunnen vergewissen, dat zij de leer der kerk, ook in de bijzondere uitspraken, aanvaarden. En bij de verkieszing van afgevaardigden heeft zeker de afvaardigende vergadering het recht zulk een uitdrukkelijke verklaring van instemming te vorderen; vooral wanneer plaatselijke of algemeene toestanden reden geven om aan te nemen, dat niet allen met de leeruitspraken der kerk volkomen instemmen, of daarvoor in bepaalde gevallen genoegzame reden aanwezig is, moet aan de prudentie der betrokken vergadering overgelaten worden.

De particuliere synode van Noord-Brabant-Limburg verzoekt, dat de synode ten aanzien van de binding voorloopig deze oplossing aanvaarde: „dat ambtsdrager kan zijn ieder, die belooft de betreffende leeruitspraken niet te zullen bestrijden en zich overigens in de leer des verbonds zoo dicht mogelijk te zullen aansluiten aan de taal van Schrift en belijdenis en alle harde uitdrukkingen te zullen vermijden”. — De particuliere synode betreft dit bij name op de uitspraken inzake de onderstelde wedergeboorte en het genadeverbond en het zelfonderzoek. Blijkbaar acht de particuliere synode, dat de uitspraken over de andere leerstukken (gemeene gratie enz.) wel door alle ambtsdragers moeten aanvaard worden. Ofschoon zeker wel het eene leerstuk, b.v. dat over de vereeniging der twee naturen in Christus, meer raakt een gronddogma der christelijke kerk, dan het andere, b.v. dat over de gemeene gratie; toch is er groot bezwaar tegen, deze onderscheiding zoover door te voeren, dat de kerk instemming met het eene zou vragen en voor het andere slechts niet-bestrijding; daar zoowel het eene als het andere gegrond is op de Heilige Schrift en overeenstemt met onze belijdenis, moet ieder deze uitspraken als Goddelijke waarheden aanvaarden en kan het niet genoeg geacht worden, dat ambtsdragers slechts beloven ze niet te zullen bestrijden, maar moeten de kerken vasthouden, dat van elken ambtsdrager instemming met deze leeruitspraken verwacht wordt, terwijl hoogstens, wanneer op eenig punt bezwaren openbaar worden, in bepaalde gevallen genoeg kan genomen worden met de belofte, dat men niets zal leeren, wat niet met deze uitspraken ten

volle in overeenstemming is. Het zou niet goed zijn dezen regel te vervangen door hetgeen de particuliere synode voorstelt, omdat hierbij niet zou uitkomen, dat instemming het normale is, terwijl niet-bestrijden verstaan zou kunnen worden in zulk een zin, als zou het wel geoorloofd zijn, te leeren wat ermede in strijd is, indien men het maar niet doet in den vorm eener opzettelijke bestrijding. Ook is het duidelijker te vragen niets te leeren, wat niet ten volle in overeenstemming is met de leeruitspraken, dan te spreken van wat daarmede strijdt, wat toch naar zijn inhoud dezelfde beteekenis zou moeten hebben.

Wanneer voorts de particuliere synode wenscht, dat ambtsdragers beloven zich zoo dicht mogelijk aan te sluiten aan de taal van Schrift en belijdenis en alle harde uitdrukkingen te vermijden; — dan zijn dit dingen, die zoo vanzelf spreken, dat het niet als een algemeene bepaling nog eens zou moeten worden vastgesteld. Het zou ook allicht te veel den nadruk leggen op het gebruik van de taal van Schrift en belijdenis, terwijl ook de dwaalleer zich altijd beroept op sommige letterlijke woorden van Schrift en belijdenis. De dogmata der kerk zijn niet altijd uitgedrukt in de taal der Schrift, b.v. het leerstuk der Drieëenheid; waarom de kerk vooral nadruk legt op de analogie der Heilige Schrift. — Harde uitdrukkingen te vermijden is altijd noodig en vooral in die stukken der leer, waarover de eenvoudigen in verwarring gekomen zijn door misverstand of verkeerde leiding. —

Eindelijk volgt uit deze beschouwingen, dat in de zaak van ds J. F. Heij te Langerak uw synode genoeg kan nemen met zijn verklaring, dat hij zijn bezwaar in den kerkelijken weg zal indienen, waarbij zij echter moet uitspreken, dat hij verplicht is, gedurende den tijd van zijn appèl niets te leeren, wat niet ten volle in overeenstemming is met de leerbeslissingen van 1942.

Evenwel geeft deze brief van ds Heij uw deputaten aanleiding op te merken, dat zij zeker niet aan de classis Gorinchem geadviseerd zouden hebben hem toe te laten tot den dienst des Woords en der sacramenten, indien zij geweten hadden, dat hij aan de gewijzigde Amersfoortsche verklaring, welke hij aanvaardde, een anderen zin gaf dan de bekende zinsnede uit de verklaring van 1905. Ds Heij heeft ongevraagd verklaard de Amersfoortsche uitspraak voor zijn rekening te nemen en daarbij niet doen uitkomen, dat hij in die uitspraak iets anders las dan in die van 1905; het was dan ook voor uwe deputaten een onaangename verrassing, toen zij dit eerst later uit zijn brief vernamen. Over dit gedrag van ds Heij moet wel afkeuring worden uitgesproken; maar voorts kan worden afgewacht, welke bezwaren hij in den kerkelijken weg zal kenbaar maken. Bovendien kan uw synode niet onvermeld laten passeeren, dat ds Heij uit het gesprek met deputaten mededeelingen publiek maakte door de pers, waar was afgesproken, dat dit gesprek niet zou worden gepubliceerd.

Op grond van al deze overwegingen besluite de synode: [volgt in art. 495].

N. DUURSEMA, rapporteur.

BIJLAGE LXXXII.

Art. 504.

RAPPORT van deputaten voor zwaarigheden over de mededeeling van den kerkeraad van Berkel en Rodenrijs inzake zijn houding ten aanzien van het besluit van 16 Dec. 1943, „dat in onze kerken niets mag worden geleerd, dat met de betrokken leeruitspraken niet ten volle in overeenstemming is”.

Volgens de mededeeling van den kerkeraad van Berkel en Rodenrijs in zijn missive d.d. 16 Juni 1944, waarvan een exemplaar aan alle leden en praeadviseerende leden der synode is toegezonden, bestaan in zijn kring niet alleen tegen een enkel punt, maar tegen meerdere van de leeruitspraken zeer principieele bezwaren. De kerkeraad meent, dat zijn door niemand hem te ontnemen verantwoordelijkheid voor de gemeente meebrengt, om die bezwaren, ook in den ambtelijken arbeid, niet te verzwijgen, gelijk hij ook op vergaderingen met de gemeente met name zijn bezwaren over de uitspraken betreffende het genadeverbond breed behandeld heeft.

In verband met deze woorden in het schrijven der synode van 10 Juni 1944 aan de kerkeraden:

„hoewel de synode op geenerlei wijze te kort wil doen aan het recht eener wettige critiek op hetgeen door kerkelijke vergaderingen werd besloten”,

merkt de kerkeraad op, dat hij zijn handelwijze een vorm van zeer rechtmatige critiek-oefening acht.

De kerkeraad meent, dat het gezag van de huidige formuleeringen wel weersproken mag worden en houdt het er voor, dat de autoriteit der meerdere vergaderingen, die

thans tot een „figuur” dreigt te worden, eerst door het zoeken van formuleeringen, waarin allen de taal der Schrift herkennen, een zegenrijke werkelijkheid zou worden. „Want”, zoo heet het, „dan zal het niet zijn een autoriteit, welke meer haar grondslag laat vinden in de vergadering zelf, maar die haar grondslag dan vanzelf ontleent aan de autoriteit van het Woord Gods”.

Deputaten zijn van oordeel, dat in deze laatste uitdrukkingen de waarheid en de werkelijkheid schromelijk worden miskend.

De generale synode zoekt noch vindt den grondslag van haar autoriteit in haar vergadering zelve, maar alleen in het gezag van den Koning der kerk, Die langs den weg der gemeente haar auctoritas of zeggen (art. XXXVI K.O.) gegeven heeft. Zij acht zich voor al haar beraadslagingen en besluiten gebonden aan Gods onfeilbaar Woord en weet zich in volstreekte gehoorzaamheid daaraan onderworpen, zoowel voor haar bestaan als voor haar handelingen. De door deze synode afgelegde nadere verklaringen gelijk ook de leeruitspraken zelve zijn naar haar overtuiging in die gebondenheid en gehoorzaamheid tot stand gekomen en zij acht zich juist daarom geroepen om ze naar haar dure roeping te handhaven met de haar door God gegeven bevoegdheid. De voorstelling, dat deze bevoegdheid, deze autoriteit, afhankelijk zou zijn van het al of niet zoeken van andere formuleeringen, is volstrekt onhoudbaar.

Het *recht* om andere formuleeringen te zoeken mag ook aan den kerkeraad niet worden ontzegd. Maar de kerkeraad heeft binnen het kader van het kerkverband niet het recht hetgeen in de bestaande formuleeringen beleden is, dus den zakelijken inhoud van die formuleeringen, meer of minder te bestrijden. De kerkeraad mag op geenerlei wijze ingaan tegen welk onderdeel ook van hetgeen door de kerken in de generale synode bijeen, d.i. door het wettig leergezag, als leer der waarheid naar Schrift en belijdenis is vastgesteld. De kerken in synode bijeen kunnen en mogen niet anders dan er aan vasthouden, dat wie tegen een of ander onderdeel ingaat, ingaat tegen Schrift en belijdenis en als ambtsdrager in strijd komt met de door hem bij de aanvaarding van zijn ambt gedane onderteekening. Zoo mag de kerkeraad ook in z.g. gemeentevergaderingen niets leeren of doen leeren wat niet ten volle in overeenstemming is met de leeruitspraken, die tot de aangenomen kerkleer behooren. Dát is de strekking van wat in het schrijven van 10 Juni 1944 wordt gezegd, mede in deze woorden:

„Elke propaganda, met name door ambtsdragers, tegen deze aangenomen leer, niet alleen in den eigen ambtelijken arbeid, maar ook in lezingen, geschriften en vereenigingsarbeid, dient te worden nagelaten en geweerd”.

Het blijkt uit de missive van den kerkeraad van Berkel en Rodenrijs, die ook vraagt: „waar ziet uw vergadering de grens van rechtmatige critiek,” dat er bij hem groote onhelderheid heerscht op verschillende punten en dat dit misverstand althans mede een factor is voor zijn afwijken van wat in het kerkverband van hem mag en moet verwacht worden.

Om voortgaande divergentie, die tot het meest ernstige conflict zou kunnen leiden, te voorkomen, zou het naar het gevoelen der deputaten zeer gewenscht zijn, dat namens de synode in een mondelinge samenspreking de blijkbaar noodige inlichtingen en de eventueel noodige opwekkingen worden gegeven.

Zoo komen wij met dit voorstel:

de generale synode, kennis genomen hebbende van de tot haar gerichte missive van den kerkeraad der gereformeerde kerk van Berkel en Rodenrijs, gedateerd 16 Juni 1944,

van oordeel, dat daarin ernstig misverstand uitkomt ten aanzien van de strekking van het besluit der generale synode van 16 December 1943 en het schrijven van de generale synode aan de kerkeraden van 10 Juni 1944,

besluit twee deputaten te benoemen met opdracht:

1. om den kerkeraad in mondelinge samenspreking op de door hem in zijn missive gestelde vragen te antwoorden en hem ook verder van de noodige voorlichting te dienen in overeenstemming met het te dezer zake uitgebrachte rapport van deputaten voor zwarigheden,

2. van dezen arbeid op een volgende zitting van de generale synode verslag te doen.

BIJLAGE LXXXIII.
Art. 507.

BROEDERLIJK SCHRIJVEN aan ds J. S. Post te Axel.

Aan den weleerwaarden heer ds J. S. Post te Axel

Weleerwaarde heer en broeder.

De generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland besloot in haar vergadering van 28 Juli 1944 op uw schrijven van 19 Juni 1944 te antwoorden, dat zij

uw brief met belangstelling heeft gelezen en alle waardeering heeft voor uw ernstige begeerte om, ook door deze missive, de waarheid en den vrede onder ons te dienen; zij heeft van uw zienswijze, die ge openhartig voor haar hebt uitgesproken, — naar uw eigen wensch ernstig kennis genomen en haar aandacht gegeven aan de dingen welke gij haar hebt voorgelegd. Hierop wil zij echter u het volgend bescheid geven en zij doet dit in de orde, waarin gij uw bezwaren aan haar hebt voorgelegd.

Ten eerste staat zij op haar beurt „versteld” van uw verwijt, dat zij een tegenstelling heeft gemaakt en maakt „tusschen de kerken en haar synode”, daar zij integendeel tegenover allerlei „nieuwe gedachten en voorstellingen” met kracht hieraan heeft vastgehouden, dat de generale synode niet louter is een vergadering van afgevaardigden maar een vergadering van de kerken, die in deze meeste vergadering samenkomen; zelfs is haar tegengeworpen, dat zij de synode met de kerken vereenzelvigt en is het haar als een ernstige fout aangerekend, dat zij haar besluiten aandiende als beslissingen van de kerken; het is haar dan ook ten eenenmale onduidelijk, op welke gronden gij kunt spreken van een tegenstelling, die de Toelichting zou maken tusschen de kerken en haar synode.

Ten tweede, is haar verbazing toegenomen door uw bewering, dat het veelvuldig beroep op het gezag der synode een gevolg zou zijn van dit groote euvel, dat de Toelichting uitgaat van een collegialistisch synodebegrip; ge kunt zeer wel weten, dat dit beroep noodzakelijk is geworden door de voortdurende bestrijding van het gezag der meerdere vergaderingen en dat de synode in herhaling moest vallen, omdat sommigen in onze kerken niet ophielden de autoriteit van de instanties in het kerkelijk leven te miskennen en te verwerpen; dat de synode op dit gezag zoo sterk den nadruk heeft gelegd vindt z'n aanleiding in deze oppositie en z'n grond, niet in eenig collegialisme, als zou zij een of andere „bestuursmacht” onder ons willen importeeren, maar in de macht, welke Jezus Christus, de Koning Zijner kerk, niet alleen aan de kerken afzonderlijk maar ook tezamen verleend heeft en welke autoriteit altijd in ons midden erkend is.

In de derde plaats heeft zij met groote bevreemding gelezen wat gij schrijft over het blijven zitten, „over de nieuw samengestelde particuliere synoden heen”; vóór alles zij opgemerkt, dat over de wettigheid van haar voorgangster na Juni 1942, door deze synode in het vorige jaar een duidelijke uitspraak is gedaan en gij in gebreke blijft deze besluiten op goede gronden te beoordeelen en voorts: is het u geheel onbekend, dat meerdere vergaderingen telkens „verdaagde” zittingen houden over de nieuw samengestelde mindere vergaderingen heen? De synode zal nu maar zwijgen over voortgezette classicale vergaderingen, die samenkomen over nieuw-saamgeroepen kerkeraadsvergaderingen heen, omdat de nadruk voor u schijnt te vallen op het „nieuw-samengesteld”, doch zij verwijze u naar het feit, wat herhaaldelijk voorkomt, dat een particuliere synode, die in Juni samenkomt, een voortgezette vergadering houdt in het najaar, nadat de classes reeds weer in Augustus of September bijeen zijn geweest; — ook de generale synode van Assen, die in Januari 1926 haar arbeid begon, heeft in Augustus en October van dat jaar weer vergaderd, nadat alle particuliere synoden in Juni weer haar zittingen gehouden hadden; hiertegen is nimmer, ook niet door u, eenig gravamen ingebracht en geen enkele particuliere synode heeft noch in 1940 noch in de volgende jaren tegen de continuatie van de vorige synode evenmin als in dit jaar tegen de voortgezette zittingen van deze synode bezwaren geopperd; blijkbaar deelen de kerken zelve uw bezwaren niet en de synode ziet noch in de K.O. noch in de kerkelijke praxis eenigen grond, waarop uw bezwaren zouden kunnen rusten; over de beteekenis van art. L in dezen wil zij met u niet discussieeren, omdat zij hierover voldoende gesproken heeft in haar beslissingen van Juni 1943, die zij zooeven reeds noemde.

Ten vierde moet zij u, na alles wat zij over dit gedeelte van uw brief gezegd heeft, nog opmerken, dat wat door u gezegd wordt over het bestaan van deze synode „in strijd met haar opdracht, ja zelfs met de goede trouw, met de structuur van het gereformeerd kerkelijk leven, met de normale ontwikkeling van Christus' kerk, met den letter en geest van de K.O., met het accoord en dus zeker met het Woord Gods” door door u zeer boud geponeerd wordt en zonder eenige deugdelijke argumentatie, welke bij zulke zware aanklachten niet had mogen ontbreken; het bedroeft haar, dat ge op deze wijze uw bedenkingen formuleert en uit en tevens, dat ge u zoo weinig rekenschap gegeven hebt van den gewonen gang van ons kerkelijk leven en van alle argumenten, die door deze synode zijn aangevoerd, om de rechtmatigheid van haar voorgangster, met name in haar voortgezette zittingen, te verdedigen.

Ten vijfde is de synode ook getroffen door uw beweringen, over de sleutelmacht; zij staat wederom „versteld” en wel hierover, dat ge aan de meerdere vergaderingen de bediening der sleutelmacht wilt ontzeggen op grond hiervan, dat „de hanteering van de sleutelen des hemelrijks alleen zou toekomen aan de plaatselijke kerk door het ambt”; zij vraagt u: heeft Christus deze macht niet aan Zijn kerk gegeven en komen niet in de meerdere vergaderingen de kerken samen? Wordt in een appèlzaak bij een kerkelijke censuur de toegang tot het Heilig Avondmaal niet door de meerdere ver-

gadering — hetzij classis, particuliere of generale synode, dicht gehouden of weer ontsloten en zijn deze beslissingen niet voor den kerkeraad bindend, tenzij deze het kerkverband verbreekt? is de „inzetting in het ambt, d.i. in de bediening van de sleutelmacht niet een daad, waaraan de meerdere vergaderingen niet alleen approbeerend doch zelve handelend medewerken en geschiedt de schorsing en afzetting van ambtsdragers, welke censure zeer zeker tot den dienst der sleutelen behoort, niet door de meerdere vergaderingen; en hebt ge nimmer gelezen, dat de synode nationaal van Dordrecht in 1619 de tucht heeft geoefend over de remonstrantsche predikanten met de nadrukkelijke verklaring, dat zij dit deed krachtens de macht en de autoriteit, welke Jezus Christus haar verleend had?

In de zesde plaats heeft de synode tevergeefs gezocht naar de gronden voor uw bewering, dat de tuchttoefening, op *prof. Schilder* zichzelf stempelt als een verkeerde censuur, want wat ge hierop over de eerbiediging der consciëntie laat volgen kan moeilijk als grond gelden; ge zult toch niet kunnen volhouden, dat b.v. een kerkeraad steeds moet wijken, wanneer een lid der gemeente beweert een eisch van dien raad om des gewetens wil niet te kunnen voldoen; de remonstranten hebben zich ook steeds op hun consciëntie beroepen; *ds J. B. Netelenbos* en ook *dr J. G. Geelkerken* hebben meermaals verklaard, dat zij om des gewetens wil niet anders konden en hun strijd geproclameerd als een worsteling voor de vrijheid der consciëntie; de generale synode en ook de mindere vergaderingen zijn voor dit beroep niet uit den weg gegaan maar hebben haar eischen gehandhaafd, want het komt haar toe den regel voor het kerkelijk leven te bepalen en dan zal bij een consciëntie-conflict dat betrokken kerklid of moeten buigen of, mits hij geen propaganda maakt, geduld moeten worden of heengaan; de zuivere tuchttoefening eischt, dat de consciëntiebezwaren zeker getoetst worden doch dat de „regeering” in Christus kerk haar autoriteit handhave om Christus' wil, Die van haar verantwoording zal eischen wat zij met de haar toevertrouwde potestas gedaan heeft.

En tenslotte wil de synode tegen het einde van uw brief, waarin ge handelt over de verantwoordelijkheid der kerken en o.m. deze zware beschuldiging uit, dat „men met heel deze handelwijze tegen Gods Woord ingaat en dus zondigt tegen den Geest van Hem, op Wien men zich beroept”, dit inbrengen, dat zeer zeker, wanneer een tuchtzaak beperkt blijft tot de plaatselijke kerk, geen der andere kerken in het kerkverband de verantwoordelijkheid daarover draagt. maar dat, wanneer deze zaak in een meerdere vergadering dient, deze verantwoordelijkheid zich uitbreidt en dat, indien het een zaak is, zooals de tuchttoefening over *prof. Schilder*, die alle kerken regardeert, ook alle kerken, maar dan in generale synode vergaderd, de verantwoordelijkheid dragen; dit behoeft niet apart te worden uitgesproken; van approbatie en ratificatie door de kerken weet onze K.O. niet; alleen, indien een kerk bezwaren mocht hebben op grond van het Woord Gods en daaraan ondergeschikt, van de belijdenisschriften en de kerkenordening, heeft zij deze bij de generale synode in te dienen, om daardoor in haar eigen „verantwoordelijkheid” vrij te staan; — de generale synode heeft dezen ordelijken, kerkelijken weg voor allen en een iegelijk gehandhaafd en zij verwerpt met grooten ernst uw aanklacht, dat zij is ingegaan tegen Gods Woord en gezondigd heeft tegen den Geest des Heeren; zij bindt u dringend op het hart deze verregaande beschuldigingen te herzien en na eerlijke revisie als onjuist in te trekken.

Zij meent hiermede voldoende bescheid op uw schrijven gegeven te hebben; zij deelt u nog mee, dat zij den kerkeraad van Axel, die vrijwel met gelijke bezwaren ter synode kwam, naar dit antwoord heeft verwezen en vertrouwt, dat gij uw raad mededeeling wilt doen van wat de synode u op uw gravamina heeft opgemerkt, terwijl zij u tenslotte het licht des Geestes toebidt in al uw overwegingen van de moeilijke zaken, welke ons allen en ook u thans zoo ernstig bezig houden.

Met broedergroeten,

namens de generale synode,

Uw deputaten zijn van oordeel, dat met dezen brief voldoende aandacht is gegeven aan het ernstige schrijven van *ds J. S. Post*.

Namens de deputaten voornoemd,

K. DIJK, rapporteur.

BIJLAGE LXXXIV.
Art. 554.

RAPPORT en ADVIES van „deputaten voor zwa-
righeden” aangaande een schrijven van ds B.
W. Ganzevoort van Gent inzake de uitspraak
aangaande het houden van de kinderen der
geloovigen voor wedergeboren.

1. Ds Ganzevoort gevoelt zich gedrongen zijn bezwaar kenbaar te maken tegen de uitspraak der synode van 1942 „dat volgens de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren”.

Hij verklaart zich gaarne bereid, nader rekenschap van zijn gevoelens te geven, zoo de synode dit gewenscht acht. Aan het slot spreekt hij uit:

„Dankbaar zou 'k zijn van u te vernemen, dat u mijn gevoelens in overeenstemming acht met de Heilige Schrift en dat u de uitdrukking „te houden voor wedergeboren” zoudt willen laten vervallen, omdat zij ons meer bindt dan de Heilige Schrift en de loslating wellicht gunstiger mogelijkheden zou bieden voor een verdere discussie, die onder 's Heeren zegen tenslotte zou kunnen leiden tot zulk een formulering, dat wij allen, die voor Gods Woord onvoorwaardelijk willen buigen, ons daarin zonder bezwaar zouden kunnen vinden”.

Hij deelt nog mede, dat hij ook aan zijn kerkeraad van dit schrijven kennis heeft gegeven.

Het geheele schrijven is in een sympathieken toon gesteld en ademt een broederlijken geest. Niet onvermeld blijve, dat ds Ganzevoort verklaart met de gevoerde discussies weinig op de hoogte te zijn, daar door de tijdsomstandigheden het contact met de kerken in Nederland zeer bemoeilijkt is. Wat de kerkeraad van Gent als officieele stukken heeft ontvangen, zijn twee circulaires van de synode en het Praeadvies van commissie I. Aan het slot spreekt hij dan ook uit, dat het hem niet kwalijk zal worden genomen, indien hij dingen heeft gezegd, die ook reeds door anderen zijn opgemerkt.

2. De zakelijke inhoud van het schrijven is in hoofdzaak de volgende. Ds Ganzevoort begint met het noemen van een viertal moeilijkheden, waarvoor de in 1942 herhaalde uitspraak van 1905 hem plaatst. Het overige van zijn schrijven is grootendeels gewijd aan de positieve uiteenzetting van zijn eigen gevoelens aangaande verbond en kinderdoop. Met een beroep op een aantal Schriftuurplaatsen betoogt hij, dat er menschen zijn, niet met het ware geloof begiftigd, maar tijdgeloovigen, wier leven in gemeenschap met Christus' kerk daarom toch niet ijdel is geweest, daar zij in zekere mate hebben deelgehad aan de weldaden, die Christus voor Zijn kerk heeft verworven, de verlichting des verstands, de hemelsche gaven, den Heiligen Geest (Hebr. 6 : 4) enz. Op gelijke wijze mag nu ook geoordeeld worden ten aanzien van de kinderen des verbonds, die afwijken. Daarom kan van de kinderen des verbonds in het gemeen (ds Ganzevoort bedoelt blijkbaar: van allen, zoowel van hen, die later afwijken als van hen, die zalig worden) gezegd worden, dat zij niet alleen recht hadden ontvangen op de weldaden Gods — dit was het eerste kenmerkend onderscheid tusschen hen en de heidenkinderen —, maar dat zij ook, in elk geval in zekere mate, deel hadden ontvangen aan die weldaden.

Ds Ganzevoort komt tot de conclusie (blz. 4 v.), dat men de gegevens der Schrift slechts tot hun recht kan laten komen, wanneer men onderscheid maakt tusschen Gods verbond in ruimeren en Gods verbond in engeren zin. In ruimeren zin omvat het dan allen, die geboren zijn op het terrein van de christelijke kerk (hetzij deze zich met meer, hetzij ze zich met minder trouw openbaart). Het verbond in engeren zin omvat alleen de uitverkorenen. De verhouding tusschen beide (waarvan ds Ganzevoort zegt: de eenheid te willen handhaven, blz. 7) kan worden voorgesteld o.a. door het beeld van twee concentrische cirkels. — Ds Ganzevoort haalt ook aan de termen „uit- en inwendige zijde” van het verbond, waarvoor het Praeadvies, blz. 44, 58, wel iets blijkt te gevoelen; maar hij geeft aan de door hem gebruikte termen de voorkeur, omdat hierbij beter uitkomt, dat er ook in het verbond in ruimeren zin is een in zekere mate deelhebben aan de weldaden des verbonds.

Tegen het slot geeft hij een bestrijding van het argument, dat voor de uitspraak van 1905 ontleend is aan Tit. 3 : 5.

3. Zooals we zagen, begint ds Ganzevoort met een aantal moeilijkheden op te noemen, die de vermelde uitspraak voor hem oplevert.

De eerste moeilijkheid is de volgende. Volgens de uitspraak der synode zou ik van Godswege geroepen zijn mijn kinderen voor wedergeboren te houden, terwijl ik tevens op grond van Gods Woord en werk moet rekenen met de mogelijkheid, dat zij niet wedergeboren zijn. „Maar dat beteekent voor mij, dat God tegelijk ja en neen zou kunnen zeggen,” wat in strijd is met de waarachtigheid Gods.

Naar het oordeel van deputaten is hierop het volgende te antwoorden: Het staat niet zoo, dat God eenerzijds zegt: zij zijn allen wedergeboren en anderzijds, ze zijn het niet allen. Evenmin zoo, dat Hij eenerzijds zou zeggen: gij moet ze er voor houden,

en anderzijds: gij moet ze er niet voor houden. Maar aldus, dat God zegt: ze zijn het niet allen, maar Ik wil, dat gij hen zoo beschouwt, totdat het tegendeel blijkt. Dit staat niet als ja en neen tegenover elkander.

Het geval is geheel gelijk aan dat van onze houding ten aanzien van belijdende christenen. Ook hier zegt God: ze zijn niet allen ware christenen; maar tegelijk wil Hij, dat wij hen als zoodanig beschouwen, totdat het tegendeel blijkt. Ds Ganzevoort meent, dat dit geval anders is: immers, zegt hij, wanneer ik afga op hun belijdenis en wandel, en deze blijken niet de openbaring te zijn van een oprecht geloof, dan staan zulke menschen daarvoor zelf verantwoordelijk. Dit tegenargument heeft echter geen kracht. Ds Ganzevoort brengt niet in rekening, dat wanneer wij over de belijders oordeelen op grond van hun belijdenis en wandel, dit (evengoed als ons oordeel over de kinderen der geloovigen) berust op de *Goddelijke ordening*. Het is God die van ons vraagt, dat wij aldus zullen oordeelen; en het is God, die tevens zegt, dat dit oordeel niet altijd overeenkomstig de werkelijkheid zal blijken. Ook hier zou God dus ja en neen zeggen, indien de bovengenoemde redeneering van ds Ganzevoort juist was.

Een tweede bezwaar is voor ds Ganzevoort, dat hij geen recht antwoord vindt op de vraag, wat dan het gedoopte kind aan zijn doop heeft. Immers, dat het wedergeboren is, kan het zoo maar niet weten, daarvoor moet het afgaan op subjectieve factoren. Wel is er natuurlijk het aanbod der genade, maar dat komt ook tot het heidenkind, dat het Evangelie hoort. Later (blz. 7) herhaalt hij zakelijk dit bezwaar, als hij zegt: „zoo (nl. volgens de door hem verdedigde opvatting in tegenstelling met die van de uitspraak van 1905) is er voor de kinderen objectieve vastheid in Gods verbond, en begint de waarde ervan voor hen niet eerst, wanneer zij door subjectieve ervaringen van een persoonlijke band des geloofs aan den Heere Jezus Christus welbewust zouden mogen spreken”.

Wij antwoorden hierop: Het gedoopte kind heeft aan zijn doop niets (in den door ds Ganzevoort bedoelden zin) dan door het geloof. Natuurlijk moet men niet beginnen met de subjectieve ervaring: deze is vrucht van het geloof. Maar wel moet gezegd, dat alleen *door het geloof* de waarde van het verbond en den doop kan worden gekend en op de objectieve vastheid van het verbond kan worden gebouwd. En dit geloof is nooit iets anders dan een aanvaarden van den Heere Jezus Christus. Alle gedachte, dat er aan Christus als grond des geloofs een andere grond (het verbond of de doop) of aan de zekerheid des geloofs een andere zekerheid (een verstandelijke redeneering op grond van mijn doop of van mijn in-het-verbond-geboren-zijn) zou kunnen voorafgaan, moet met de grootste stelligheid worden afgewezen.

Voorts vraagt ds Ganzevoort: wanneer de heidenen of andere ongelooovigen komen tot het geloof en met hun kleine kinderen worden gedoopt, heb ik die kinderen dan ook direct te houden voor wedergeborenen? Wij zouden zeggen: waarom niet? Als één van die gedoopte kinderen den volgenden dag sterft, dan zal ds Ganzevoort ook tot die ouders zeggen, dat ze op grond van de verbondsbelofte aan de zaligheid van dat kind niet zullen twijfelen. Dus neemt hij aan, dat God, toen de ouders geloovig werden, ook „direct” (of zeer kort daarna) het nieuwe leven in het hart van dat kind heeft gewerkt; waarom zouden we het niet mogen aannemen van de kinderen, die in leven blijven? Als God wil, dat wij tegelijk met de ouders die kinderen doopen, dan wil Hij dus ook, dat wij tegelijk met die ouders ook die kinderen als christenen zullen ontvangen, en dus aannemen, dat God, toen Hij aan die ouders Zijn genade verheerlijkte, dit ook aan hun kinderen heeft gedaan.

Tenslotte vraagt ds Ganzevoort nog, hoe wij moeten denken over het verband tusschen doop en wedergeboorte, als de doop is bediend in een andere kerk, misschien aan ouders, die zelf lang buiten daadwerkelijk geloof hebben geleefd? Wij antwoorden, dat de uitspraak van 1905 uiteraard er van uit gaat, dat de doop naar de ordening Gods wordt bediend aan de kinderen der geloovigen. Naarmate deze ordening Gods wordt verwaarloosd, naar die mate zal ook de regel van het „houden voor” mindere kracht hebben. Maar dit kan toch tegen de juistheid van den regel niets bewijzen. Het wil ook niet zeggen — dit ter beantwoording van de vraag „welke waarde heeft dan eigenlijk de doop voor ons, die hem erkennen?” — dat die doop voor ons zonder waarde zou zijn; we kunnen toch (b.v. in den evangelisatie-arbeid, waaraan ds Ganzevoort waarschijnlijk denkt) altijd het gedoopte kind er op wijzen, dat het door het geloof in Christus deelgenoot wordt van al het heil, dat door den doop aan den geloovige wordt betekend en verzegeld.

4. We komen thans tot de door ds Ganzevoort gegeven positieve uiteenzetting. Naar het oordeel van de deputaten wordt hierin veel gevonden, dat met de in 1942 herhaalde uitspraak van 1905 allerminst in strijd is.

Wanneer ds Ganzevoort onderscheidt tusschen het verbond in ruimeren en in engeren zin, dan komt dit in hoofdzaak op hetzelfde neer als wanneer anderen spreken van uit- en inwendige zijde des verbonds (terecht wijst ds Ganzevoort hierbij naar het Praeadvies, blz. 44 en 58). Zonder te willen beoordeelen, of de eerste of de tweede (of misschien nog een andere) term de voorkeur verdient, merken uw deputaten op, dat het maken van een dergelijke onderscheiding zeker niet strijdt met de uitspraak

van 1905. Veeleer vindt ze daarin grond. Immers wordt hier eerst gezegd, dat de kinderen der geloovigen op grond der verbondsbelofte zijn te houden voor wedergeboren, enz. Hier omvat de verbondsbelofte de wedergeboorte, en zijn in het verbond dus alleen de uitverkorenen begrepen, daar alleen dezen de gave der wedergeboorte ontvingen: het verbond in „engeren zin” of „naar de inwendige zijde”. Daarna wordt gezegd, dat de grond van den doop is het bevel en de belofte Gods; met die „belofte” wordt natuurlijk de verbondsbelofte bedoeld, en hier omvat deze dus *alle* kinderen der geloovigen, daar deze allen gedoopt moeten worden: het verbond in „ruimeren zin” of „naar de uitwendige zijde”. Dat de verklaring van 1905 niettemin de eenheid van het verbond handhaaft, komt nog ter sprake.

Wanneer ds Ganzevoort dan ook wijst op de wenschelijkheid, dat ook in systematische uiteenzetting van de waarheid Gods met genoemde onderscheiding welbewust rekening wordt gehouden, en het verbond niet zóó wordt beperkt, dat de ruimere of minder volle zin eigenlijk slechts pro memorie wordt uitgetrokken, stemmen deputaten hiermede ten volle in. Het is naar hun meening juist de cardinale fout van vele bezwaarde broeders, dat een dergelijke onderscheiding bij hen wordt gemist; dan echter in dezen zin, dat niet de „uitwendige”, maar de „inwendige zijde” (het verbond in engeren zin) door hen verwaarloosd, zoo niet ontkend wordt. Terwijl deputaten dit veroordeelen, zouden ze evenzeer met ds Ganzevoort het verwaarloozen van de andere zijde veroordeelen.

Indien ds Ganzevoort echter van meening mocht zijn, dat dit door onze kerken eenigermate is geschied, zou hij zich vergissen. Wij willen er allereerst op wijzen, dat in de uitspraken van 1905 en 1942 geen poging tot systematische uiteenzetting van de leer des verbonds is gedaan; ook in Toelichting en Praeadvies is het niet geschied.

Dat de synode van 1905 voor de „uitwendige zijde” van het verbond wel degelijk oog had, is boven reeds aangetoond uit het feit, dat zij op de verbondsbelofte den doop van de (d. i. alle) kinderen der geloovigen grondt. En nog uitdrukkelijker is dit uitgesproken in het schrijven, in November 1943 door de thans zittende synode aan de kerken gezonden. Overwegende, dat dit schrijven ds Ganzevoort wellicht niet heeft bereikt, nemen we het volgende er hier uit over:

„De synode erkent ten volle, dat in de leer des verbonds tweeërlei tot zijn recht moet komen: eenerzijds Gods vrijmachtige verkiezing, de krachtdadige werking Zijner genade, en de onwankelbare vastheid van het eeuwige verbond der genade en der verzoening; anderzijds de roeping tot geloof en bekeering, die in den kring des verbonds uitgaat met een geheel eigen klem, en niet slechts sommigen, maar *allen* kinderen der geloovigen als kinderen des verbonds voorhoudt zoowel den rijkdom van het hun geschonken voorrecht als ook de zwaarte hunner verantwoordelijkheid, indien zij op zoo groote zaligheid geen acht nemen”.

De uitspraak van 1905 wordt dus door ons niet zóó verstaan — gelijk sommigen min of meer schijnen te meenen —, dat hiermede de beteekenis van den doop, althans in beginsel, volledig is omschreven. Die uitspraak geeft slechts een beslissing aangaande een bepaald punt, dat destijds in geding was, en dat natuurlijk voor het verstaan van den doop wel van groote beteekenis is, maar daarom toch volstrekt niet alles omspant, wat aangaande de beteekenis van den doop is te zeggen. Wanneer ds Ganzevoort dan ook op blz. 3 v.v. tracht uiteen te zetten de bijzondere positie, die alle kinderen der geloovigen ten aanzien van de weldaden des verbonds hebben ontvangen, dan achten deputaten dit in beginsel in overeenstemming met hetgeen door bovenaangehaalde uitspraak van November 1943 is gezegd. Natuurlijk zal men daarom wel van meening kunnen verschillen over de meerdere of mindere doelmatigheid of juistheid van sommige uitdrukkingen en voorstellingswijzen; maar naar het oordeel van deputaten bestaat er voor de synode geen voldoende aanleiding, hierop nader in te gaan¹⁾. Daarentegen stellen zij er prijs op, te verklaren, dat zij

¹⁾ Is dit juist, dan kunnen ook deputaten zich hiervan onthouden. Toch zal het aan ds Ganzevoort zelf aangenaam zijn, als zij een paar bij hen gerezen bedenkingen niet verzwijgen. Ds G. zegt (blz. 4) dat de kinderen des verbonds (bedoeld zijn uitverkorenen en niet uitverkorenen) „niet alleen recht ontvangen hadden op de weldaden Gods — dit was het eerste kenmerkend onderscheid tusschen hen en de heidenkinderen —, maar dat zij ook, in elk geval in zekere mate, deel hadden ontvangen aan die weldaden”. Wij merken hierbij op:

¹⁰ Tegen het slot is geen bezwaar, wanneer hiermede wordt bedoeld, dat ook de niet-uitverkorenen deel hebben aan de tijdelijke en verliesbare weldaden des verbonds. De uitdrukking kan echter — ook in verband met het voorafgaande, zie sub ²⁰ — gemakkelijk aldus worden verstaan, dat zij ook aan de eeuwige weldaden des verbonds eenigermate deel ontvangen hebben. En dit zou — al is er bij ons in het minst geen twijfel aan ds Ganzevoorts goede bedoeling — toch een verwarring stichtende en o. i. ook onjuiste uitdrukkingswijze zijn. Aan het eeuwig heil heeft men niet anders deel dan door het geloof; zoover de niet uitverkorene ermede in contact wordt gebracht,

zekerlijk geheel instemmen met hetgeen ds Ganzevoort op blz. 8 (letterlijk) uitspreekt:

„Zij, die uitverkoren zijn tot eeuwige zaligheid en dus behooren tot den kring van Gods verbond in engeren zin, kunnen niet verloren gaan. Niemand zal hen rukken uit Gods hand. Bij zulken kan ook geen sprake zijn van een breken van het verbond (Gen. 17 : 14) of verlaten daarvan (1 Kon. 19 : 10) of zich onttrekken (Hebr. 10 : 39). Zij echter, die niet behooren tot den kring van Gods verbond in engeren zin, maar wel een plaats hebben ontvangen in den wijderen kring van Gods verbond in ruimeren zin, kunnen wel het verbond breken, het verbond verlaten, of, in woorden ontleend aan het Nieuwe Testament, onrein achten het bloed des testaments, waardoor zij geheiligd waren (Hebr. 10 : 39). Zulken zijn kinderen des koninkrijks, die buiten geworpen worden (Matth. 8 : 12); ranken, die in Christus geen vrucht dragen en weggeworpen worden (Joh. 15 : 2)”.

Uit het bovenstaande volgt, dat de redeneering van ds Ganzevoort (blz. 7 sub *b* enz.), als zou zijn opvatting boven de door onze kerken in 1905 en 1942 gehuldigde verschillende voordeelen hebben, op een misverstand berust. Wanneer hij zegt: „Zoo behoef ik ten aanzien van kinderen, die God mij geeft, me niet te vergenoegen met iets, dat collectief van de kinderen des verbonds zou gelden, maar waarvan ik niet weet, of het ook in mijn geval geldt; zoo behoef ik niet af te gaan op een oordeel der liefde, dat in dit geval beter een oordeel der hoop zou kunnen worden genoemd; maar mag ik weten met volle klaarheid des geloofs, enz.”, dan moet geantwoord, dat in 1905 en 1942 noch is gezegd noch bedoeld, dat geloovige ouders zich ten aanzien van hun kinderen met het hier uitgesproken oordeel der liefde zouden moeten *vergenoegen*, en dat hetgeen ds Ganzevoort aangaande die kinderen zegt te weten met volle klaarheid des geloofs daardoor zou worden buitengesloten. Wat hij aangaande hen weet, dat is hetgeen hij in boven gememoreerde punten heeft beschreven, en wat wij in het algemeen zouden willen noemen de bijzondere positie, waarin alle kinderen der geloovigen tot den God des verbonds zijn gebracht, alsook de zekerheid hunner zaligheid, *indien* zij dezen God niet den rug toewenden, maar het hun met zooveel nadruk en van zoo nabij aangeboden heil in het geloof aanvaarden. Welnu, dit alles weten ook wij. Aangaande deze dingen bestaat onder ons geen verschil.

5. Het verschil ligt in iets anders, n.l. hierin, dat ds Ganzevoort bij deze beschouwing van den kinderdoop naar zijn uitwendige, voor *alle* gedoopten geldende zijde blijft staan, en onze kerken niet volgt, wanneer zij dien doop beschouwen naar zijn diepste en meest eigenlijke beteekenis, die hij als sacrament bezit, n.l. van te zijn een teeken en zegel *voor den geloovige* van het heil, dat hem niet alleen is toegezegd in de Schrift, maar hem ook in de werkelijkheid aanvankelijk reeds is geschonken.

Het komt ons voor, dat ds Ganzevoort hier in strijd komt met zijn eigen grondgedachte. Blijkens zijn onderscheiding tusschen verbond in ruimeren en in engeren zin heeft hij er oog voor, dat men het verbond niet in iets, waaraan geloovigen en ongelooovigen gelijkelijk deel kunnen hebben (dus in een „uitwendig verbond”) mag laten opgaan. Ook wil hij geen twee verbonden, maar ziet hij in, dat de eenheid moet worden gehandhaafd; hij verklaart (blz. 7): „Wanneer bij dit alles gehandhaafd blijft, dat Gods verbond één is — het is hetzelfde verbond Gods, dat we in het licht van de Heilige Schrift zien of in ruimeren of in engeren zin —,” enz. Intusschen moeten we constateeren, dat ds Ganzevoort zelf zich juist hieraan niet heeft gehouden. Hij heeft bij zijn beschouwing van den kinderdoop deze eenheid van het verbond losgelaten, en den kinderdoop enkel in verband gebracht met hetgeen hij noemt het verbond in ruimeren zin. Zoo zegt hij (blz. 5): „Of zij (n.l. mijn kinderen) behooren alleen tot den kring van Gods verbond in ruimeren zin, of dat zij ook mogen behooren tot Gods verbond in engeren zin, dat zijn vragen, die ik acht te behooren tot de verborgen

is dit in wezen nooit meer dan een aanbieding des heils; „deel ontvangen hebben” is hiervoor geen passende omschrijving.

2° Zelfs hetgeen in het begin wordt gezegd over het recht, dat alle kinderen des verbonds in onderscheiding van heidenkinderen, hebben ontvangen op de weldaden Gods (hier is wel duidelijk, dat ook en vooral de eeuwige goederen zijn bedoeld), is aan critiek onderhevig. Het recht op het eeuwige leven is verbonden aan het (zaligmakend) kinschap Gods (Rom. 8 : 17) en wordt dus alleen verkregen door het geloof. Wil men daarnaast spreken van een recht om tot Christus te gaan, dus een recht om te gelooven, dan is dit zeker een recht, dat de kinderen des verbonds, zoodra zij met het Evangelie zijn bekend gemaakt, bezitten; maar dit recht hebben ze gemeen met allen, ook heidenen, die door het Evangelie zijn geroepen. Men mag niet vergeten, dat onder het Nieuwe Verbond de toestand anders is dan onder het Oude, toen de roeping zich over het algemeen beperkte tot den kring des verbonds.

Wel hebben de kinderen des verbonds ten aanzien van de kerk en van ouders en opvoeders een bijzonder recht om met het Evangelie bekend gemaakt te worden, maar dit te omschrijven als een „recht op de weldaden Gods” is niet zonder bezwaar.

dingen, die zijn voor den Heere onzen God. De Schrift geeft mij daarop geen antwoord en ik behoef daarover ook mijn denken niet te pijnigen. Wat ik weet, dat is, dat er is de band des verbonds tusschen God en mij en mijn kinderen", enz.

Het is duidelijk, dat de zinsnede blijkens de tegenstelling met het voorafgaande, ten aanzien van de kinderen het verbond in engeren zin uitschakelt en alleen denkt aan „het verbond in ruimeren zin"; dat ze hiertoe behooren, wordt nu de band des verbonds genoemd. Zoo wordt de kinderdoop metterdaad niet anders dan het teeken en het zegel van het „verbond in ruimeren zin", m. a. w. van een verbond, waaraan de zaligheid niet met zekerheid is verbonden, dus van wat men een uitwendig verbond kan noemen. In tegenstelling hiermede heeft de uitspraak van 1905 de eenheid van het verbond gehandhaafd. Terwijl zij, gelijk wij zagen, wel de verbondsbelofte van tweerlei zijde beschouwt, heeft ze toch die twee zijden niet van elkander losgemaakt, maar vastgehouden, dat de sacramenten teekenen en zegelen zijn van het verbond in zijn *vollen* zin en voor de *geloovigen* zijn ingesteld; dat de ontvanger van het sacrament dus als geloovige moet worden beschouwd; en dat men dit alles ook van den kinderdoop moet laten gelden, tenzij men zijn sacramentsgedachte wil prijsgeven.

De gronden hiervoor uit Schrift en belijdenis zijn in het Praeadvies (gedeeltelijk in aansluiting aan de argumentatie, die in de uitspraak van 1905 reeds was gegeven) in den breede ontvouwd. Wat ds Ganzevoort hier tegenover stelt, is wel uitermate weinig. Van al de bewijsplaatsen uit Schrift en belijdenis tracht hij alleen het beroep op Tit. 3 : 5 te ontzenuwen. Hij zegt daarvan, dat de apostel hier spreekt van menschen, die op volwassen leeftijd tot het geloof zijn gekomen en zich daarna hebben laten doopen; de doop is voor hen metterdaad de intrede geweest in een nieuw leven; de wedergeboorte volgt hier op het geloof, en is niet een werk Gods, dat buiten hun bewustzijn omging.

Wij kunnen dit tegenbewijs niet geslaagd achten. Reeds dadelijk is onbewezen, dat de apostel met zijn „heeft Hij ons zalig gemaakt" enkel de volwassenen, en niet óók de kinderen der gemeente bedoelt. Ook is niet in te zien, waarom de wedergeboorte hier op het geloof moet volgen, en niet kan zijn de algeheele vernieuwing, waarbij ook het geloof wordt geschonken.

Maar voorts is op te merken, dat deze bespreking van een enkelen tekst toch niet kan worden beschouwd als een ernstige poging tot weerlegging van al hetgeen reeds in de uitspraak van 1905 en verder in den breede door het Praeadvies uit Schrift en belijdenis is aangehaald. Wanneer ds Ganzevoort verder zegt, dat wij voor ons geloof en belijden alleen aan Gods Woord zijn gebonden, kan het toch zijn bedoeling niet zijn te ontkennen dat hij als lid en ambtsdrager der kerk ook aan de belijdenis is gebonden, en dat hij, zoo hij met de daaruit aangehaalde plaatsen het niet eens zou zijn, tegen deze een gravamen zou moeten indienen. Hij verklaart trouwens, het met de belijdenis en formulieren wel eens te zijn; maar zich niet gebonden te achten aan wat door de opstellers of tijdgenooten of latere theologen ter verklaring is gegeven. Dit is opzichzelf zeker juist; maar niet vergeten mag worden, dat inzonderheid verklaringen van opstellers en ook van tijdgenooten hoogst belangrijk kunnen zijn om den zin van de belijdenis en formulieren te verstaan; en voorts, dat, gelijk reeds in de verklaring van 1905 is aangetoond, belijdenis en formulieren op verschillende plaatsen met onmiskenbare duidelijkheid spreken in denzelfden zin als de verklaring van 1905 (vgl. voor nadere argumentatie ook het Praeadvies).

Tenslotte zij nog opgemerkt, dat ds Ganzevoort geen enkele poging doet, om te bewijzen, dat de zinsnede, waartegen hij bezwaar heeft, met Schrift en belijdenis in strijd is. Hij zal als zoodanig zelf niet willen aanmerken wat hij met een beroep op onderscheidene Schriftuurplaatsen heeft gezegd aangaande *al* de kinderen des verbonds; in ieder geval is uit het bovenstaande duidelijk, dat er tusschen deze teksten en de uitspraak van 1905 geen tegenspraak is. De eigenlijke bezwaren van ds Ganzevoort tegen deze uitspraak schijnen te liggen in het viertal moeilijkheden, die in het begin zijn besproken. Wij hopen van harte, dat onze beantwoording hem helpe, deze bezwaren te overwinnen; en dat hij in ieder geval overtuigd zal worden, dat ze toch zeker niet in staat zijn, de uit Schrift en belijdenis aangehaalde gronden voor de uitspraak van 1905 krachteloos te maken.

6. Deputaten adviseeren, dat de synode besluite: [volgt in art. 554].

Namens deputaten,

J. RIDDERBOS, *rappporteur.*

Utrecht, Augustus 1945.

BIJLAGE LXXXV.
Art. 555.RAPPORT en ADVIES van „deputaten voor zwa-
righeden” aangaande een door ds A. Dondorp
van Heemstede aan de generale synode toege-
zonden afschrift.

De aanhef van dit stuk luidt:

„Ten einde alle misverstand te voorkomen en voor mijn deel mee te werken aan het zuiver houden van het ambtelijk verkeer in onze kerken, voel ik mij gedrongen in alle bescheidenheid de volgende opmerkingen openlijk te maken, waarvan ik ook gelijktijdig afschriften verzend aan mijn kerkeraad, aan de e.k. vergadering der kerken in de classis Haarlem, en aan de vergadering der generale synode, indien deze althans haar vergadering nog niet heeft beëindigd”.

Dit stuk is dus niet aan de generale synode gericht, maar is een afschrift van opmerkingen, die ds Dondorp openlijk gemaakt heeft, dus op de eene of andere, niet nader aangegeven, wijze heeft gepubliceerd.

Naar het oordeel van deputaten is de inhoud van dit stuk niet van dien aard, dat het voor de synode aanleiding tot het doen van eenige uitspraak behoeft te zijn. Wel echter hebben zij het goed geacht, als deputaten aangaande dit stuk eenige opmerkingen te maken, en aan de generale synode voor te stellen te bevorderen, dat dit rapport aan ds Dondorp worde toegezonden.

Het stuk behelst een aantal bij ds Dondorp levende bezwaren, waarvan hij aan het slot de verzekering geeft, dat zij wortelen in liefde tot de gereformeerde kerken, haar belijdenis en Kerkorde.

1. Ds Dondorp zegt, dat hij geen bezwaar koesterde tegen de verklaring van 1905, en evenmin tegen die van 1942. Ten aanzien van de eerste spreekt hij van een „amendement-Lindeboom, dat ruimte liet voor het aannemen van een aan de wedergeboorte voorafgaande doop”. Wij merken op, dat deze gedachte niet pas door een amendement-Lindeboom in de verklaring was gebracht; immers luidde het oorspronkelijk voorstel der commissie: „Intusschen meent de synode, dat de vraag, of elk uitverkoren kind daarom reeds vóór den doop wedergeboren is, noch op grond van de Schrift, noch op grond van de belijdenis, met zekerheid valt uit te maken, zoodat het eisch is, zich hierover met omzichtigheid uit te laten en niet wijs te willen zijn boven hegeen God ons heeft geopenbaard”.

2. Ds Dondorp vindt het jammerlijk, dat in 1942 de synode geen uitspraak deed over de felle aanklachten, die in onze kerken waren gelanceerd tegen de leer van trouwe predikanten. Wij zijn van oordeel, dat dit een onjuiste beschouwing is. Er waren (afgedacht van een enkel geval, dat op zichzelf is behandeld) bij de synode van 1936 geen aanklachten ingediend; en dus had deze of haar opvolgster ze ook niet te onderzoeken. Evenmin was er bij haar een klacht ingediend door iemand, die zich door uitlatingen in de pers of elders verongelijkt gevoelde. Hoe zou het voor een synode mogelijk zijn, al dergelijke uitlatingen als waarop ds Dondorp doelt, te onderzoeken en daarover uitspraak te doen? De synode heeft terecht een anderen weg bewandeld, nl. getracht door het vaststellen van enkele punten, waaraan ieder zich zou hebben te houden, de theologische besprekingen in betere banen te leiden. Zoo is ook in 1905 gehandeld. In de voorafgaande jaren waren zeker niet minder dan vóór 1936 beschuldigingen van afwijking van de belijdenis geuit; de synode van 1905 heeft echter over dit alles geen oordeel geveld, maar getracht voor de toekomst den rechten weg te wijzen.

3. Ds Dondorp constateert eenerzijds, dat de synode krampachtige pogingen deed om niet verder te gaan dan de uitspraken van 1942 (en hij acht hierbij de verklaring van November 1943 zeer verblijvend en hoopgevend) maar anderzijds, dat uitingen van haar gezaghebbende woordvoerders in een zeer bepaalde richting sturen. Hij weet wel, dat dit particuliere uitingen zijn, maar meent, dat toch in een bepaalde richting wordt gestuurd. Wij merken op, dat indien iemand op grond van Schrift en belijdenis en dus ook van de uitspraken van 1905 en 1942 over verbond en sacrament anders kan spreken dan in de door hem aangehaalde particuliere uitingen geschiedt, dit uiteraard tenvolle geoorloofd is.

Nu haalt ds Dondorp in dit verband aan de 10 stellingen van de „verklaring van gevoelen”; en hij oordeelt, dat indien er voor de lijn, die hier wordt getrokken, geen ruimte meer zou zijn in onze gereformeerde kerken, wij met de verbondsbeschouwing geraken uit de lijn van Calvin en drijven in de richting van Jean de Labadie. — Gelijk bekend, is genoemde verklaring door de synode niet onderzocht en beoordeeld. Wij hopen echter, aan ds Dondorp een dienst te kunnen bewijzen, wanneer wij als deputaten aangaande die verklaring een enkele opmerking maken. Vooreerst is duidelijk, dat zoover deze verklaring er op uit is, te doen uitkomen de bijzondere positie, die aan alle kinderen der geloovigen als kinderen des verbonds is geschonken, het voorrecht, dat zij daarin genieten, en de verantwoordelijkheid, die er aan is verbonden,

dit in het algemeen — dus afgezien van bijzonderheden, zooals met name de onjuiste opvatting van het „in-Christus-geheiligd” — geheel in overeenstemming is met hetgeen in de door ds Dondorp met instemming aangehaalde verklaring van November 1943 door de synode is uitgesproken. Wij merken echter op, dat zulk een uiteenzetting van hetgeen het verbond voor *alle* gedoopten beteekent, het verbond slechts naar zijn „uitwendige zijde” beschrijft, en niet noemt, wat van het verbond de kern en het diepste wezen uitmaakt: de onverbreekelijke gemeenschap der genade en der verzoening, die God met Zijn uitverkorenen heeft aangegaan. Wie deze „inwendige zijde” van het verbond zou ontkennen, zou stellig in strijd komen met Schrift en belijdenis. De Schrift toch spreekt van een *eeuwig* verbond des vredes, Jes. 54 : 10; en leert duidelijk, dat ook de zaligmakende werkingen des Geestes tot de gaven des verbonds behooren, Jer. 31 : 33; Hebr. 8 : 8 vv.; 10 : 16; Jer. 32 : 38—40; Jes. 59 : 21; vgl. ook Ef. 2 : 12 vv.; in verband hiermede geeft zij dan ook van het zaad des verbonds een nadere omschrijving, waaruit blijkt, dat daartoe in den diepsten zin alleen de uitverkorenen behooren, Gal. 3 : 7, 29; Rom. 9 : 6b—8. Dienovereenkomstig spreekt ons doopsformulier van het eeuwig verbond der genade, dat de Vader met ons opricht en waarbij Hij ons tot Zijn kinderen en erfgenamen aanneemt; wat niet anders dan in zaligmakenden zin is bedoeld, zooals ook blijkt uit hetgeen volgt, nl. dat de Zoon ons verzegelt, dat Hij ons wascht in Zijn bloed, enz. In denzelfden geest wordt ook in de uitspraak van 1905 *uit de verbondsbelofte* afgeleid, dat wij het zaad des verbonds voor wedergeboren en in Christus geheiligd hebben te houden; zoodat dus de wedergeboorte hier tot den inhoud der belofte en tot de gaven des verbonds wordt gerekend.

Dit alles doet niets te kort aan hetgeen boven is gezegd aangaande de beteekenis van het verbond voor *alle* kinderen der geloovigen. Zoover de „verklaring van gevoelen” hierop nadruk legt, behoeft er dus geen twijfel aan te zijn, of er voor deze lijn ruimte in onze gereformeerde kerken wordt gevonden: daar is niet alleen *ruimte* voor, maar dit behoort tot hetgeen *noodzakelijkerwijs* moet worden gepredikt. Maar een verbondsleer, die hierin opgaat en hetgeen wij boven de inwendige zijde van het verbond hebben genoemd, verwaarloost of zelfs ontkent, kan blijkens bovenstaande uitspraken niet in overeenstemming met Schrift en belijdenis worden geacht; en het zou ook een vergissing zijn, wanneer men zou meenen, dat zulk een opvatting zou liggen in de lijn van Calvijn; men vergelijkte slechts diens uitspraak (in zijn preeken over Dan. 9) over het nieuwe verbond van Jer. 31 : 31: „De genade, die onze Heere Jezus Christus heeft gebracht, bestaat niet alleen hierin, dat Hij het Evangelie met den mond heeft geopenbaard . . . , maar dat Hij het ook in de harten der menschen heeft geschreven en daardoor heeft Hij een permanent verbond gevestigd”¹⁾; en iets verder: „De belofte is niet algemeen¹⁾), wanneer er gezegd wordt: „Ik zal een nieuw verbond maken en Ik zal mijn wetten in uwe harten schrijven”. *God richt zich dan alleen tot Zijn uitverkorenen*¹⁾, die Hij wilde roepen en wil roepen niet alleen met een uitwendige stem, maar door zijn kracht”. Vgl. Praeadvies blz. 77 vv.

De Schrift toont ons nu eenmaal het verbond in dit tweeërlei aspect, en elke gedachte, dat men vrij zou zijn om of alleen het eene of alleen het andere aspect te erkennen, en dat er *in dien zin* plaats zou zijn voor tweeërlei verbondsbeschouwing, is af te wijzen: wij zijn allen gebonden aan de *volle* waarheid naar de Schrift, al blijven er natuurlijk schakeeringen mogelijk in de wijze, waarop men de onderscheiden deelen der waarheid met elkander in verband brengt en in den meer of minderen nadruk, dien men op een bepaalde zijde er van legt.

4. Aangaande de schorsing van prof. Schilder merkt ds Dondorp op, dat het in onze kerken nooit ongeoorloofd is geweest om critiek te oefenen op de handelingen van onze meerdere vergaderingen. Wij antwoorden, dat prof. Schilder ook niet is geschorst om het feit, dat hij critiek oefende, maar omdat hij in het geval van de hoogleeraarsbenoeming den kerkeraad van Kampen opwekte om het desbetreffende synode-besluit niet te erkennen; en omdat hij aangaande een *leer*beslissing, waaraan naar het oordeel der synode ieder ambtsdrager zich moet houden, in een schrijven aan de kerkeraden verklaarde, dat ze innerlijk tegenstrijdig is, zoodat niemand zich er aan kan houden; waarin metterdaad een opwekking tot niet-aanvaarding lag opgesloten. Ook het feit, dat prof. Schilder een andere opvatting had van art. XXXI K.O., kan zijn doen niet verontschuldigen; want, al is het hebben en uitspreken van zulk een andere opvatting niet verboden, de synode moest bij de beoordeeling van zijn bovengenoemde handelingen toch uitgaan van de beteekenis, die art. XXXI *naar haar overtuiging* bezit; wie zou willen zeggen, dat zij aan de opvatting van prof. Schilder was gebonden, zou dezen proclameeren tot rechter in zijn eigen zaak. Verder zij nog verwezen naar het rapport inzake de verlangde opheffing van de over prof. Schilder uitgesproken schorsing.

Wat betreft de gedachte om de afhandeling der kwesties, die volgden op het afwijzen der gravamina, uit te stellen tot na den oorlog —, dit was niet mogelijk zonder de binding aan de pas genomen leerbeslissingen illusoir te maken en daardoor ge-

¹⁾ Wij cursiveeren.

wonnen spel te geven aan hen, die eerst deze leerbeslissingen op allerlei wijze hadden zoeken te keeren en daarna nog trachtten ze van haar kracht te berooven.

5. Tenslotte heeft ds Dondorp nog bezwaar tegen het feit, dat prof. Schilder als emeritus-predikant van Delfshaven werd geschorst geheel buiten den kerkeraad van deze kerk om. Hij betreurt dit met het oog op het feit, dat er aangaande het tucht-recht der meerdere vergaderingen in onze kerken twee stroomingen zijn. Wij antwoorden, dat in alle tijden, en met name in onzen tijd geen kerkelijke vergadering haar taak kan verrichten, zoo zij zich tot regel stelt, geen besluit te nemen, tenzij zij weet, hiermede op aller instemming te kunnen rekenen. Art. XXXI zegt, dat hetgeen *door de meeste* stemmen goedgevonden is, voor vast en bondig gehouden zal worden, tenzij enz.

Wanneer ds Dondorp nog spreekt van twee polen in ons kerkrecht, het gezag der meerdere vergaderingen en de zelfstandigheid der plaatselijke kerk, en dat hier nu een der beide polen geheel werd uitgeschakeld, en dat dit heel erg is, begrijpen wij deze redeneering niet recht. Het bestaan van deze twee beginselen beteekent toch niet, dat bij elke handeling van den kerkeraad ook de meerdere vergadering en bij elke handeling van de meerdere vergadering ook de kerkeraad te pas moet komen. De vraag kan enkel zijn, of een synode *in dit geval* zelfstandig kon handelen, en deze vraag kan door de redeneering van ds Dondorp toch niet worden beslist.

6. Deputaten stellen voor, dat de synode besluite, aan ds Dondorp een afschrift van dit rapport te zenden.

Namens deputaten voornoemd,

J. RIDDERBOS, *rapporteur.*

BIJLAGE LXXXVI.
Art. 562.

CONCEPT-REGLEMENT „wederopbouw van den
hoofddienst”.

Art. 1. *Samenstelling.*

De commissie voor den wederopbouw van den hoofddienst wordt gevormd door het college van deputaten der generale synode voor de zending onder heidenen en Mohammedanen en door de verschillende zendingsressorten in Nederland, met dien verstande, dat de generale deputaten twee leden en elk van de zendingsressorten één lid benoemen. De commissie is gerechtigd zooveel adviseerende leden aan te wijzen als met het oog op de werkzaamheden wenschelijk wordt geacht.

Art. 2. *Taak.*

De commissie heeft tot taak den hoofddienst in Indië der verschillende zendingsressorten zoo snel mogelijk weer normaal te doen functionneeren.

Art. 3. *Bevoegdheid.*

De commissie heeft de bevoegdheid zulke voorbereidingen te treffen en maatregelen te nemen, als noodig zijn voor de uitvoering van bovengenoemde taak.

a. Zij vertegenwoordigt den hoofddienst der gereformeerde zending naar buiten, speciaal tegenover de Regeering.

b. Zij oriënteert zich zoo spoedig mogelijk omtrent den huidigen toestand van den hoofddienst op het zendingsveld.

c. Zij bepaalt, gehoord de Bizondere vergadering van missionaire predikanten in Indië, waar de uit te zenden missionaire predikanten en zendingszusters gedurende den overgangstijd worden tewerk gesteld, lettende op de bijzondere behoeften van ieder terrein en op den toestand waarin de aldaar nog levende en werkzame inheemsche helpers en predikanten zich zullen bevinden.

d. Zij financiert na gehouden overleg met de zendingsressorten en zendende kerken de uitzending en de aanvankelijke tewerkstelling van missionaire predikanten en zendingszusters, en de aan den wederopbouw van den hoofddienst verbonden uitgaven. Ook de onkosten van het weer in dienst nemen van inheemsche helpers, colporteurs e.d. komen aanvankelijk ten laste van de commissie. Uitgebreide noodzakelijke restauraties aan gebouwen behoeven de nadere goedkeuring van het betrokken zendingsressort.

Art. 4. *Verhouding tot de zendingsressorten, eventueel zendende kerken.*

De commissie neemt de plichten en de rechten van de zendende kerken met betrekking tot den wederopbouw van den hoofddienst over gedurende den tijd dat de normale toestand nog niet is hersteld, met dien verstande, dat

a. de financieele lasten, die door de commissie worden gedragen in verband met den wederopbouw van den hoofddienst, door de verschillende zendingsressorten en zendende kerken worden gerestitueerd, naar evenredigheid van een tevoren vastgesteld quotum,

b. de commissie zooveel mogelijk handelt overeenkomstig de gedragslijn, die het betrokken zendingsressort gewend is te volgen en voor de toekomst uitstippelt.

De normale toestand wordt geacht te zijn ingetreden 2 maanden nadat de opengevallen plaatsen op het zendingsveld zooveel mogelijk door de definitief door de kerken daartoe aangewezen personen zijn bezet.

De zendende kerk is in geenerlei opzicht gebonden aan de door de commissie gedane benoemingen of plaatsingen, die dus uiteraard alle een tijdelijk karakter dragen.

Art. 5. *Geschillen.*

Indien zich geschillen voordoen tusschen één der deputaatschappen en de commissie, beslissen de generale deputaten, gehoord de Bizardere vergadering van missionaire predikanten op de zendingsterreinen.

De partijen kunnen, indien zij zich met die beslissing niet kunnen vereenigen, in hoogster instantie een beroep doen op de generale synode.

BIJLAGE LXXXVII.

Art. 575.

SCHRIJVEN van de generale synode aan de kerken.

Aan den kerkeraad der gereformeerde kerk op het adres vermeld.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De generale synode der gereformeerde kerken in Nederland roept u op om de samenkomst der gemeente op Zondagmorgen 26 Augustus a.s. te bestemmen tot een bidstond en dankstond voor de bevrijding van Indië. Zij verzoekt u daarbij te willen gedenken den ernstigen nood en het zware leed dat in Indië geleden is onder de Japanneesche bezetting.

In de eerste plaats gedenken wij daarbij den nood van onze broeders en zusters, die daar, hetzij in zendingsdienst, hetzij in eenig ander beroep werkzaam waren en hunne gezinnen. Al weten wij slechts uiterst weinig van wat zij in de afgelopen jaren ondervonden hebben, één ding is wel zeker, dat zij voor het grootste gedeelte geleefd hebben in concentratiekampen en dat zij daar vernedering en ellende gedragen hebben. Het is waarschijnlijk dat, nu de capitulatie van Japan reeds een feit is, voor die vele duizenden gevangenen de ure der bevrijding aanstaande is. Het is ons een behoefte in dit gewichtig moment God te danken voor wat Hij ons geschonken heeft en Hem te bidden of Hij zich ontferme over hen allen, en het hun geve hun familie en vrienden in het vaderland spoedig terug te zien.

Wij gedenken voorts ook de jonge kerken op het zendingsveld, met name ook die op Java en Soemba en die in Makassar. Ook deze kerken hebben in de afgelopen jaren in moeite en zorg geleefd. Zij waren plotseling afgesneden van alle hulp, die de zending hun bood, ze waren geheel aan zichzelf overgelaten. Het is niet onmogelijk dat ook vele vooraanstaande leden van deze kerken geleden hebben onder de Japansche dwingelandij, en dat zij vervolging en onderdrukking hebben gekend. Ook is het mogelijk dat binnen deze kerken, nu de leiding der zending ontbrak, zich dwalingen geopenbaard hebben, dat sommige hunner leden zijn teruggevallen in oude, heidensche gewoonten. Wij danken God, dat wij, naar wij hopen, nu spoedig het contact met deze kerken weer zullen kunnen opnemen, en wij bidden Hem, of Hij deze kerken en hunne voorgangers moge bewaren en hen leiden in de rechte wegen van Zijn Woord.

Wij gedenken aan den zwaren nood, waarin de volken van Indië verkeerden. Honger en ellende zijn over hen gekomen, verwarring, verdrukking en ellende. Wij hebben er geen denkbeeld van, wat er in de afgelopen jaren in Indië geleden is. Wij willen God danken, dat de bevrijding thans gekomen is en wij willen Hem bidden of Hij onder deze volken den vrede en de rust bevestige, opdat het Koninkrijk van onzen Heere Jezus Christus onder hen moge voortgaan.

Wij gedenken ook aan onze zendingsarbeiders, die straks zullen uitgaan, om het werk weer op te vatten. Moge God hen veilig geleiden en brengen op de plaats hunner bestemming en moge Hij hunne krachten gebruiken tot opbouw van Zijn gemeente.

Zoo is er velerlei reden om samen met de gemeente God te danken voor de bevrijding van Indië.